

Onderwerp Voorjaarsbrief 2015

Steller F. Bouma

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon	050 367 8603	Bijlage(n)	5	Ons kenmerk	4997442
Datum	28-05-2015	Uw brief van		Uw kenmerk	-

Geachte heer, mevrouw,

Hierbij ontvangt u de 'voorjaarsbrief 2015' als opmaat naar de begroting voor 2016. Hieronder beschrijven wij u allereerst onze drijfveren. Daarna volgt een positiebepaling onder meer aan de hand van de financiële stand van zaken, de uitkomsten van de Stadsmonitor en de Stresstest 2015. Vervolgens schetsen wij u onze ambities voor 2016, waarna we ingaan op de vraag 'hoe we deze gaan realiseren'. Tenslotte komen het financieel meerjarenbeeld en bezuinigingen aan de orde.

1. Drijfveren

In deze brief trekken we de lijnen door vanuit ons coalitieakkoord 'Voor de verandering'. Dat blijft immers het vertrekpunt voor ons denken en doen. Werk, werk en nog eens werk staat daarbij voorop. In die richting hebben we belangrijke stappen gezet en daar gaan we mee verder! We werken sámen met Stadgers, bedrijven en instellingen aan maatschappelijk-economische vraagstukken op basis van gelijkwaardigheid. Een samenwerking die verder reikt dan stadsgrenzen. We benutten kansen van een jonge en bruisende stad. Het éne gezicht van Groningen. Maar we bieden ook begeleiding en zorg aan degenen die geen deel uitmaken van dit bruisende stadsleven: kinderen in armoede, mensen die lastig een passende baan kunnen vinden en die de eindjes moeizaam aan elkaar kunnen knopen. Het andere gezicht van Stad. Kortom we werken aan een 'inclusieve samenleving', waarin niemand buiten spel hoeft te staan. Dat zal ook in 2016 onze belangrijkste drijfveer zijn. Niet in de laatste plaats door als overheid een andere opstelling te kiezen. Als versneller van initiatieven, verbindend tussen partijen, dicht bij haar burgers, gebiedsgericht en vanuit de integraliteit van fysiek én sociaal domein opererend.

2. Positie bepalen

Waar staan we? Dat bepalen we aan de hand van de bijgevoegde Stadsmonitor met trends en ontwikkelingen over het afgelopen jaar. We betrekken hierbij ook actuele ontwikkelingen en onze financiële positie.

Stadsmonitor vertelt twee verhalen

De Stadsmonitor 2015 laat een snel groeiende stad (met goede groeiprognoses) zien, met een toenemend aantal (buitenlandse) studenten. Een 'smart-city' waar kennis, technologie en creativiteit domineren. Een schone stad nog altijd in de beleving van haar inwoners, waarin in 2014 mensen vaker fietsen; vaker de citybus pakken en waarin het autogebruik relatief beperkt is. Ook een relatief veilige stad met een sterke sociale samenhang. Het groeiend potentieel vrijwilligers en mantelzorgers is daar een component van. Dat is één kant van het verhaal.

De andere kant is dat de werkgelegenheid in de periode april 2013-april 2014 afneemt. Het aantal werkzoekenden loopt nog op. Groningen behoort landelijk gezien tot de vijf steden met de hoogste werkloosheid. Waar we ons zorgen om maken is dat vooral MBO-ers zich met moeite een positie kunnen verwerven. Ook eenoudergezinnen hebben het lastig. Een kwart van hen moet in deze periode zien rond te komen met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum. We zien verder een afnemend aantal voortijdig-schoolverlaters in 2014. Maar een meer dan gemiddeld aantal rokers onder jongeren, dat bovendien toeneemt net als het aantal mensen, waaronder jongeren, met overgewicht.

De Stadsmonitor en de notitie 'Stand van Stad', gebaseerd op de Wijkenquête 2014 en de Wijkkompassen 2015, treft u als bijlagen aan.

Gunstige voorbodes

Economisch herstel zet door, zij het in een wat lager tempo, meldt het CBS begin mei. Ook in onze regio tekent herstel zich voorzichtig af. Het tempo waarin ondernemers leegstaande winkelpanden in onze binnenstad weer opvullen wijst in die richting. We lezen positieve krantenkoppen, zoals 'Run op Woningen Sontweg' recent in het DvhN, dat stelt dat 'de huizen daar als warme broodjes over de toonbank gaan'. We noteren de verkoop van 4,25 ha bedrijfskavels in 2014; een verdubbeling ten opzichte van voorgaande jaren. Gunstige voorbodes. We gaan langzaam maar zeker vooruit.

Behoedzaam investeren

De jaarrekening vertoont per eind 2014 een positief beeld. Ook het financiële meerjarenbeeld is gunstig. Niettemin moet de gemeente nog flink bezuinigen. Daarover bestaan afspraken, waar we aan vasthouden.

Deze openstaande opgaven vergroten samen met ontwikkelingen binnen het Sociale Domein en de Grondexploitaties de financiële risico's. Dat laten de uitkomsten van de stresstest 2015 (bijgevoegd) zien.

De organisatie heeft overigens ook aantoonbaar meer flexibiliteit om met deze risico's te dealen. Niettemin onderstreept het verschil tussen stress en flexibiliteit het belang van een ontwikkeling van het weerstandsvermogen naar een ratio van 1,0 op termijn. Vanuit die gedachte benutten we de financiële ruimte die we hebben met gezond verstand. Dat betekent ambities verwezenlijken door behoedzaam te investeren. Over de financiële stand van zaken informeren wij u aan het eind van deze brief meer uitvoerig.

Keuzes maken

Met een positiever financieel meerjarenbeeld zien we ondanks bezuinigingsopgaven kansen om onze investeringsagenda met kracht uit te voeren. Keuzes zijn echter onontkoombaar. Om financieel gezond te blijven. Maar dat niet alleen. Lopende ontwikkelingen, waaronder de Vernieuwing Sociaal Domein, dwingen ons tot prioriteren. Daarbij speelt mee dat we de van het Rijk overgenomen taken met minder middelen moeten uitvoeren. De grenzen van onze beleids capaciteit komen in zicht. We kunnen niet alles!

3. Stad in ontwikkeling

Ging het in de afgelopen anderhalf jaar vooral om plannen *maken*; in 2016 en volgende jaren kleurt *uitvoering* van plannen het beeld van Stad verder in. Daarnaast zoeken we *verdieping*: waar draait het om bij samenwerken en participatie en bij gebiedsgericht en integraal werken? Waar willen we experimenteren en waar kunnen we innoveren; hoe stimuleren we anderen daarin? En kunnen we denken in termen van kansen bij bijvoorbeeld het aardbevingsdossier?

'*Agenda-setting*' is ook aan de orde. We stellen volgend jaar de lange termijn agenda (voor ná 2020) voor fysiek-ruimtelijke ontwikkelingen op. Een 'Structuurvisie 2.0', die nadrukkelijk de link legt naar andere beleidsdomeinen en aansluit op ontwikkelagenda's van onze samenwerkingspartners. Daarmee scherpen we de positionering van Groningen aan. Eerst nemen wij u mee naar 2016.

Wat loopt er waar we intensief mee doorgaan?

- *Aardbevingsdossier*: we zijn stevig in gesprek met NAM en het ministerie van EZ. We koersen samen met de provincie en betrokken gemeenten aan op afspraken voor de lange termijn. Veiligheid staat daarbij voorop. Voorgenomen investeringen moeten daadwerkelijk doorgang vinden en niet langer worden uitgesteld. Schade moet vergoed worden. Of het nu om gedupeerden in of buiten Stad gaat. Het gaat ook om het vaststellen van normen voor aardbevingsbestendig bouwen. De daartoe opgerichte Overheidsdienst Groningen zal in dialoog met alle belanghebbenden een planmatige en daadkrachtige regie voeren op een duurzame versterking en vernieuwing van het aardbevingsgebied.

- *Vernieuwing Sociaal Domein*; een ingewikkeld en delicaat proces waarin de doorontwikkeling van Sociale teams naar WIJ-teams van groot belang is. Breed samengesteld en geworteld in de wijk, zodat we probleemsituaties vroegtijdig signaleren en escalaties voorkomen. Met pilots in Lewenborg en Vinkhuizen gaan we na welk aanbod, nu nog vaak geleverd als maatwerkvoorziening vanuit verschillende instellingen, vanuit de wijk via de WIJ-teams gedaan kan worden. We bouwen zo verder aan *de zorgzame stad* met betaalbare, toegankelijke en goede zorg. Daar hechten we groot belang aan.
- *Armoedebestrijding* met 'Perspectief, actieplan tegen armoede' en het zogenaamde Kindpakket.
- Investeren in *zorgpreventie jeugd*, waarmee we op termijn de inzet van zware zorg en de daarmee samenhangende kosten terugdringen. Een lastig te realiseren, maar noodzakelijke opgave, gegeven de beperkt beschikbare middelen voor dit doel ten opzichte van de oorspronkelijke rijksbudgetten.
- *Screening* van het *cliëntenbestand met een bijstandsuitkering*: we willen weten wie onze cliënten zijn, zodat we met sociale zaken kunnen aanhaken bij '*integraal gebiedsgericht werken*'. Ook de benadering van *maatschappelijke participatie* willen we gebiedsgericht gaan insteken op termijn.
- Ons *Bouwoffensief*. Dat betekent investeerders aantrekken voor woningbouw en (financiële) steun voor kansrijke (bewoners)initiatieven voor nieuwbouw. Het ontwikkelde Bidbook voor investeerders is ook onderdeel van dit pakket maatregelen.
- *Campus Groningen* (BouwJong!) projecten als antwoord op de kwaliteitsvraag naar woonruimte voor jongeren.
- *Zonneparken*: voor inwoners die wél willen investeren in en profiteren van zonne-energie, maar die geen eigen grond (of dak) hebben, ontwikkelen we de optie om deel te nemen in een collectief zonnepark. Het eerste daarvan is vorig jaar gestart op het dak van wijkcentrum Het Dok. Met toegekende SDE bijdragen van het rijk gaan we aan de slag met andere zonneparken op bijvoorbeeld de oude vuilstortplaats Woltjerspoor.
- We werken sámen met onze partners op het gebied van *onderwijs* intensief door aan de realisatie van onze ambities, onder meer via de gezamenlijke uitvoering van de pilot *Succes for all* en de *nieuwe impuls vensterscholen*. We verstevigen de samenwerking tussen onderwijs, ouders en bedrijfsleven en stimuleren meer co-producties. Een mooi voorbeeld daarvan is de pilot taalachterstand (verderop beschreven).

We gaan op veel gebieden van idee naar resultaat:

- Om te beginnen met de uitvoering van de *economische agenda*, waarmee we samen met onze partners sterk inzetten op 'werk, werk, werk'. Voorbeelden hiervan vindt u onder de koppen 'Denken in termen van kansen' en 'Experimenteren en innoveren'.
- De planvorming rond de *bereikbaarheidsagenda* tot 2020 is klaar. Er staat de komende jaren voor 1,5 miljard euro aan projecten op de rol, waaronder de Aanpak Ring Zuid en de ontwikkeling van het Stationsgebied. Bovendien voeren we de *Fietsstrategie* uit in 'het jaar van de fiets', waartoe 2016 inmiddels bestempeld is.
- Van planvorming naar uitvoering gaan we ook met de *Woonvisie*, het programma *Groningen geeft energie* 2015-2018, de *Binnenstadvisie* en met *kadernota's voor Cultuur en Veiligheidsbeleid* voor de komende jaren.
- Op de rol staat *accommodatieontwikkeling* in de Oosterparkwijk (Treslinghuis) en Beijum (Nieuwbouw Innersdijk). We houden daarbij rekening met de mogelijke huisvesting van de Wij-teams, zoals dat ook in het nieuwe Floreshuis gebeurt.
- We implementeren mét de RUG en de Hanzehogeschool het project *WIJS* (Wijkinzet door Jongeren en Studenten) en stimuleren daarmee participatie van jongeren in de wijk.
- Met het *Plan van Aanpak Kindermishandeling*: als de besluitvorming volgens planning verloopt starten we rond de zomer met uitvoering.

Wat is in voorbereiding of zit er ondertussen in de pijplijn?

- *Nieuwe prestatieafspraken met de corporaties* met een sterk accent op leefbaarheid, betaalbaarheid, verduurzaming en beschikbaarheid van voldoende sociale huurwoningen. Terughoudendheid in de verkoop van sociale huurwoningen in combinatie met stevige investeringen in energiebesparing zijn hiervoor instrumenten.
- *De Cultuurnota* als uitwerking van de betreffende Kadernota.
- Een meer ontwikkelings- en vraaggericht *breedtesportbeleid*. Ingrepen in de openbare ruimte grijpen we aan voor het 'bewegingsvriendelijk' inrichten ervan. Daarmee dragen we bij aan een 'gezonde stad'. Met hetzelfde oogmerk laten we sportfaciliteiten zoveel mogelijk ten goede komen aan een breed publiek.
- *Arbeidsmarktbeleid*: we ontwikkelen een actieprogramma in 2016 met sterke accenten op bestrijding van jeugdwerkloosheid. Maar ook om kansen aan de onderkant van de arbeidsmarkt (tot en met mbo-niveau) te verzilveren en een link te leggen naar sectoren waar zich kansen voordoen: EZ en het aardbevingsdossier, waarover verderop in deze brief meer. In ons arbeidsmarktbeleid is een belangrijk aandachtspunt ook het tot een succes maken van de 'afpraakbanen'.

- De verkenning van mogelijkheden tot *jongerenparticipatie*, structureel, aan de voorkant van beleid en over de gehele breedte daarvan. Uitvoering gepland in 2016.
- *Geothermie*: met een langjarige exploitatiebijdrage van het rijk van 33 miljoen euro voor winning en gebruik van aardwarmte zijn we in staat stappen te zetten naar het aansluiten van 8000 woningen op een warmtenet. U ontvangt in december een voorstel hiertoe. Als u positief besluit, starten we in 2016 met de uitvoering.
- De verkenning van mogelijkheden tot de productie van *windenergie*. Samen met het nieuwe provinciebestuur, dat hierop vooralsnog een andere zienswijze heeft.
- *'Powermatching city'*: met ervaring opgedaan bij kleinschalige experimenten met 'slimme energienetwerken' kunnen we opschalen: van straat naar wijk.
- *Outsourcing ICT*.
- Oriëntatie op de samenwerking met Hefpunt in een *Noordelijk Belastingkantoor* waardoor we besparen op organisatiekosten. Andere gemeenten kunnen hierbij aansluiten.

4. Nieuwe manieren van werken

U ziet kortom het beeld van een stad in ontwikkeling. Die ontwikkeling zetten we kracht bij door samen te werken met alle mogelijke partijen, initiatieven te faciliteren en te stimuleren, te innoveren, te experimenteren en door te denken in termen van kansen. En met een scherpere profilering van Stad en een bezinning op onze rol als overheid. Dat illustreren wij u graag in het navolgende.

Samen voor een sterke stad en regio

Meer progressie is mogelijk als we met nieuw elan onze krachten bundelen. Mét die van onze natuurlijke bondgenoten, de provinciale overheid, de (kennis-)instellingen en uiteraard de ondernemende partijen in stad en regio.

Het nieuwe college van Gedeputeerde Staten deelt die intentie. Hun collegeakkoord biedt in onze optiek goede aanknopingspunten voor een gezamenlijke 'agenda voor Stad en regio'. Die is overigens ook nodig om de nog beschikbare middelen uit het RSP optimaal te benutten.

Er valt nog meer winst te behalen als overheden, kennisinstellingen en ondernemers, inclusief die in de kunsten en creatieve industrie, samenwerken. Zó realiseren we de in het Akkoord van Groningen 3.0 vastgelegde ambities.

Innovatiekracht van de ene partij kan een impuls betekenen voor de andere. Diezelfde wisselwerking geldt bij het delen van kennis. RUG en Hanzehogeschool verbinden onder de vlag van City of Talent kunst met wetenschap. Ze ontwikkelen innovatieve projecten en nieuwe netwerken op dit vlak. Onder meer om maatschappelijke vraagstukken op te lossen.

We zoeken ook naar nieuwe vormen van samenwerking en participatie in Stad en daarbuiten.

In Stad:

- Met ondernemers in het Fonds en Convenant Ondernemend Groningen 2015-2018 en in het Economische programma 2015-2019 G-kwadraat. De insteek vanuit ons 'rode looper beleid' blijft van belang: we stellen ons luisterend op en accommoderen ondernemers. In deze context past ons nieuwe International Welcome Center North, opgezet voor internationale kenniswerkers in samenwerking tussen gemeente Groningen, kennisinstellingen, de IND, noordelijke gemeenten en private partijen, dat zich begint te bewijzen.
- Door 'integraal gebiedsgericht' te werken, waarvoor we 5 miljoen euro beschikbaar willen stellen en door de invoering van het wijkwethouderschap. Op basis van onze ervaringen in het lopende 'oefenjaar' geven we de invulling hiervan in komende jaren verder vorm. Gebiedsagenda's stemmen we af op stedelijke programma's en vice versa. Daar ligt een taak voor de wijkwethouder en het Gebiedsteam. De samenwerking tussen WIJ-Teams en Gebiedsteams krijgt expliciet vorm. In het stadsdeelprogramma scheppen we ruimte voor bewonersinitiatief; we stellen het programma in nauw overleg met bewoners op. Net als het programma voor de 'jeugdgeden'; rond de besteding daarvan hebben bewoners in nauw overleg met WIJ-team en Gebiedsteam een bepalende stem.
- Met voortzetting van de manifestatie Let's Gro, een onmisbaar 'ideeënfestival' dat drempels tussen Stadse plannenmakers en gemeente slecht. Boden we bij vorige edities van het festival vooral een luisterend oor; bij deze editie brengen we daarnaast uw en onze vragen en ideeën in. 1.000 willekeurig gekozen Stadgers vullen de ideeën van Let's Gro nog aan binnen het platform G1000 waarin zij de -voor hen- belangrijkste thema's voor stad en wijk zullen benoemen. Input voor de visieontwikkeling van Stad.
- Met de veranderlabs. U leest daarover meer onder de kop 'Experimenteren en innoveren'.
- Met het project 'Succes for All', waarbij we in co-creatie met de Hoger Onderwijsinstellingen en drie schoolbesturen (VCOG, KOC en O2G2) ons hard maken voor het wegwerken van taalachterstanden bij basisschoolleerlingen in achterstandssituaties. Een primeur in Nederland.

En daarbuiten:

- Noord-Nederland en specifiek de brede regio Groningen-Assen profiteert van onze trekkracht. Omgekeerd hebben wij de kwaliteiten van de regio nodig om ons internationaal te profileren.

Zo hebben we ons als 'stadsregio' goed neer kunnen zetten in Brussel (Europees Stedennetwerk), Hamburg, Barcelona en in China. Daar gaan we mee door.

- Agenda Stad van het ministerie van Binnenlandse Zaken, die stedelijke regio's meer in hun kracht moet zetten als motor van de economie. Deze agenda vullen we momenteel in als stedelijke regio's in het Noorden samen met het rijk.
- We kiezen een sterkere positie in landelijke en Europese netwerken.
- Het EU-voorzitterschap van Nederland in 2016 benutten we. We profileren ons met onze 'best practices' uit onze Agenda Stad. Met als doel ondernemers, initiatieven en ook EU-congressen, conferenties en bijeenkomsten naar Groningen te halen. Zo is Stad komend jaar gastheer voor het internationale congres Ruimte voor Gezondheid.

Denken in termen van kansen

Stad heeft een steeds sterker wordend aandeel in de 'IT Fast 50' en 'Rising Star Companies', een jaarlijkse ranking van Nederlandse steden door Deloitte, gemeten over de afgelopen jaren (2012, 2013 en 2014). Een sterke indicatie voor een aantrekkelijk investerings- en vestigingsklimaat en een goed klimaat voor 'start-ups' door jonge ondernemers in het bijzonder. De dynamiek van een jonge, academische stad met een aantrekkelijke woon- en verblijfsomgeving, waarvan ook een breed en interessant cultureel aanbod deel uitmaakt, geeft ons sterke troeven in handen. Ook onze propositie binnen de sectoren healthy-ageing, energie en ICT/Big Data draagt daaraan bij. Deze kansen willen we benutten. Ook rond het aardbevingsdossier. Zo kan expertise worden opgebouwd rond aardbevingen en duurzame gebiedsontwikkeling als onderdeel van de gewenste 'energietransitie'. We denken daarnaast aan de inzet van arbeidspotentieel in onze regio bij schadeherstel en preventie. Dat verbetert tevens de positie van MBO-ers in stad en regio op de arbeidsmarkt.

Experimenteren en innoveren

We durven te experimenteren en stimuleren vernieuwing.

Met regelgeving/beleid:

- We stellen de regels rond onze publieke taakuitoefening ter discussie. Bij voorbeeld de ontwikkeling van het Suikerunieterrein en het Ebbingekwartier.
- Het experiment met verruiming van regelgeving voor uitstallingsbeleid, gevelreclame en fietsverkeer, succesvol toegepast in de Zwanestraat, gelet op de toegenomen bezettingsgraad van winkelpanden, vertalen we door naar Oosterstraat en Westerhaven.
- Het experimentele concept van het wijkbedrijf Selwerd ontwikkelen we door.

- Ook experimenteren we met de omgang van uitkeringsgelden voor sociale zekerheid in relatie tot activering en toeleiding naar werk. Daarover willen we onder meer een 'City-Deal' met het Ministerie van Sociale Zaken sluiten.
- Met ons inkoopbeleid stimuleren we innovatie bij aanbieders van zorg en ondersteuning binnen het Sociaal Domein.

Met samenwerking:

- Binnen zogenoemde 'Veranderlabs' experimenteren we met nieuwe vormen van samenwerking tussen bewoners, ondernemers, instellingen, wetenschappers, bestuurders, raadsleden en ambtenaren. In een informele, slagvaardige setting: minder praten, meer doen. Dat passen we toe bij: innovatie sociale zekerheid, gebiedsontwikkeling in het A-kwartier, welstand in de Schildersbuurt, binnenstadsdistributie, sporten in Hoogkerk, nieuwe vormen van dagbesteding in Zuid, veiligheid en het integraal gebiedsgerichte werken.

Technologisch:

- Op Europese en mondiale schaal komt steeds meer aandacht voor de Smart en Healthy City en Biobased Economy. Daarop hebben Stad en regio uitstekende proposities. Chemie, agro-food, energie, logistiek en niet in de laatste plaats kennis en wetenschap zijn hier eveneens sterk vertegenwoordigd. Ook het thema Big Data wint wereldwijd aan betekenis. Daarvan maakt onder andere het UMCG gebruik bij het Lifelines-onderzoek. Met duurzaamheidsprojecten als smart grid, de energiecoöperatie Grunneger Power en EnTranCe lopen we voorop. We vormen zo een 'permanent living lab' voor een meer gezonde en duurzame stedelijke samenleving. Daarmee zetten we Groningen op de kaart in Europees verband als het gaat om 'the Urban Agenda'.

Het verhaal van Stad vertellen

Er is veel om trots op te zijn. Als 'stad apart', in 'splendid isolation' ontwikkeld ten opzichte van de machts- en bestuurscentra, waarmee ze in de loop der eeuwen te maken had en als Hanzestad kunnen we bogen op een lange traditie van 'vrijdenken' en 'dwarsdenken'. Een stad grootgemaakt door vernieuwing en experiment. We willen voortbouwen op ons eerdere, spraakmakende gedachtengoed op het gebied van onderwijs, verkeer, stadsontwikkeling en wijkvernieuwing. We spreken over een stad waarin 1 op 6 inwoners aan een hoger onderwijsinstelling studeert. Een stad die technologie, kennis en innovatie combineert met creativiteit. Dat spreekt elders tot de verbeelding. Dat wil zeggen áls we het vertellen. We staan hierom niet bekend. We zijn vaak onnodig en onterecht veel te bescheiden. Tegelijkertijd realiseren we ons dat dit maar één kant van het verhaal is.

Er is meer nodig dan het etaleren van kwaliteiten en het faciliteren van ontmoetingen. De samenleving vraagt om een ondernemende overheid. We ontwikkelen daarom nieuwe waarden en verdienmodellen gericht op het genereren van 'werk, werk, werk' en de 'inclusieve samenleving'. Wat is onze economische basis in 2035? Hoe creëren we de beste voedingsbodem voor ondernemerschap? Welke positie heeft Stad dan in regionaal, nationaal en internationaal verband? Met de antwoorden op die vragen stellen we het verhaal van Stad scherp. Zodanig dat we investeerders, expats en bezoekers aan ons weten te binden. Dat verhaal vertellen we vervolgens, samen met onze partners als onze beste ambassadeurs, eensgezind, luid en duidelijk.

Een andere overheid

Bij meer en anders samenwerken hoort een bezinning op rolverdeling en taken. En een open en adaptieve opstelling van onze organisatie. Medewerkers ondersteunen we daarin met opleiding en training. We zoomen verder in op hoe we te werk gaan als 'andere overheid', die zich toelegt op kerndoelen, en als 'eerste overheid', dicht bij de burger en ondernemer. Een proces dat we graag samen met uw raad doorlopen.

5. Financiën in perspectief

We zoomen in op ons financieel perspectief. Het financieel perspectief bestaat uit verschillende onderdelen:

- Het financieel meerjarenbeeld 2016-2019, waarin de autonome ontwikkelingen zijn verwerkt;
- De knelpunten, waarvoor we extra middelen beschikbaar willen stellen;
- Vrijval frictiebudget.

De ontwikkelingen in het financieel meerjarenbeeld zijn positief. In 2016 verwachten we een positief saldo van 4,4 miljoen euro. Dit biedt ruimte om een aantal knelpunten in 2016 op te lossen. Een deel van de knelpunten lossen we op door de inzet van de intensiveringsmiddelen die zijn opgenomen in ons coalitieakkoord. Voor het resterende deel van de knelpunten willen we extra middelen beschikbaar stellen.

De knelpunten waarvoor we extra middelen beschikbaar willen stellen in 2016 tellen op tot een bedrag van 5,5 miljoen euro. Door interne mobiliteit en het terugdringen van externe inzet is het (verwachte) aantal boventallige medewerkers lager dan aanvankelijk voorzien. Hierdoor kan een deel van de hiervoor gereserveerde middelen vrijvallen; naar schatting 1,5 miljoen euro in 2016.

Het financieel perspectief sluit hiermee in 2016 op een positief saldo van 0,5 miljoen euro.

In de volgende tabel is het financiële perspectief weergegeven voor de periode 2016-2019.

	2016	2017	2018	2019
Financieel meerjarenbeeld 2016-2019	4.439	5.901	3.087	4.523
Knelpunten	-5.456	-5.233	-1.887	-1.605
Vrijval frictiebudget	1.500			
Financieel perspectief 2016-2019	483	668	1.200	2.918

Een nadere toelichting op het financieel meerjarenbeeld en de knelpunten met specificaties van genoemde bedragen treft u als bijlagen aan.

Van de afgesproken bezuinigingen over de afgelopen jaren is een groot deel gerealiseerd. Het bezuinigingspakket 2011-2014 van 45,1 miljoen euro is voor bijna 94% structureel gerealiseerd. Daarnaast is een deel incidenteel ingevuld.

De bezuinigingen van de pakketten 2014-2017 en 2015-2018 moeten grotendeels nog *structureel* worden gerealiseerd. Voor de periode tot en met 2018 gaat het om een *structurele* taakstelling van in totaal ruim 26 miljoen euro. Voor ruwweg de helft van deze taakstelling (circa 13 miljoen euro) hebben we inmiddels maatregelen in gang gezet. Bijvoorbeeld als het gaat om de taakstellingen Vastgoed en Outsourcing ICT. De effecten van deze maatregelen brengen we de komende tijd in beeld. Voor de andere helft bereiden we maatregelen voor. Daarbij gaat het onder andere om de taakstellingen die betrekking hebben op de doorlichting van taken, organisatie en (beleids-)programma's. De gedachtenvorming rond de kerndoelen van onze gemeente is leidend bij de invulling ervan.

Wij nodigen u uit uw ideeën omtrent de zoekrichting voor deze bezuinigingen met ons te delen. Ze raken immers de Stad en daarmee de ambities van ons als college en van u als raad.

Tot slot

Er is veel werk te verzetten onder nog niet makkelijke omstandigheden. Maar we zien goede kansen om vooruit te komen. Door anders te werken en vooral door anders sámen te werken. Over de uitgezette koers en over de invulling van de nog te realiseren bezuinigingsopgaven gaan wij graag met u in gesprek op 1 juli a.s., wanneer uw raad de prioriteiten voor de Begroting 2016 aangeeft.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
Peter den Oudsten

de secretaris,
Peter Teesink

Bijlagen

- Stadsmonitor 2015
- 'Stand van Stad' gebaseerd op resultaten Wijkenquête 2014 en Wijkkompassen 2015
- Stresstest 2015
- Financieel Meerjarenbeeld 2016-2019
- Toelichting knelpunten

stadsmonitor
gemeente Groningen
2015

1000000

2000.
459

inwoners
in
2015

Gemeente
Groningen

stad.

P 3	-	Samenvatting
P 5	1	Bevolking
P 7	2	Werk en Inkomen
P 13	3	Economie en Bedrijvigheid
P 17	4	Jeugd en Onderwijs
P 20	5	Welzijn en Zorg
P 25	6	Sport en Cultuur
P 33	7	Verkeer
P 36	8	Wonen
P 39	9	Onderhoud en Beheer Openbare Ruimte
P 41	11	Veiligheid
P 46	12	Duurzaamheid
P 46	-	Colofon

Samenvatting

De stadsmonitor 2015 geeft de cijfermatige trends en ontwikkelingen over het jaar 2014 weer in grafiek en getal. Als er geen cijfers over 2014 of van 1 januari 2015 beschikbaar zijn is het meest recente jaar genomen.

De monitor is opgedeeld in een aantal thema's. Per thema zijn een aantal grafieken waaronder vergelijkende grafieken opgenomen, vergeleekend met andere gemeenten in Nederland. Hierdoor worden de monitorgegevens meer in perspectief geplaatst.

Een aantal ontwikkelingen per thema:

Bevolking

- De bevolking is in 2014 boven de 200.000 uitgekomen. De teller stond op 1 januari 2015 op 200.459, Groningen groeit sneller dan het landelijke gemiddelde. De Stad blijft de 7e gemeente van Nederland qua bevolkingsomvang. Zie ook: [CBS bevolking](#).
- Het aantal studenten aan de Hanzehogeschool en de Rijksuniversiteit is vorig jaar weer toegenomen. Het aantal niet Nederlandse Stadlers neemt ook toe. Voor een deel komt dit door de komst van buitenlandse studenten.

Werk en inkomen

- De werkgelegenheid in de gemeente Groningen is tussen april 2013 en april 2014 afgenomen met 1.678 banen (1,3 procent). De gevolgen van de economische crisis heeft zich voor het tweede jaar vertaald in een afname van de werkgelegenheid.
- Ook het aantal niet werkende werkzoekenden is het afgelopen jaar toegenomen evenals het aantal bijstandsgerechtigden.
- Het gemiddeld inkomen van de stadlers behoort tot de laagste van Nederland. Vooral eenoudergezinnen hebben het moeilijk, van hen moet 25 procent rondkomen van een inkomen tot 105% van het sociaal minimum.

Economie en bedrijvigheid

- In de uitgifte van nieuwe bedrijventerreinen en kantoren zit de laatste jaren de klad. In 2014 was de uitgifte van nieuwe bedrijventerrein 4,25 hectare. Dit is meer dan in voorgaande jaren, maar nog lang niet zo veel als in de jaren voor 2007.
- Het aantal toeristische overnachtingen in de gemeente is de laatste jaren ruim boven de 400.000.

Jeugd en onderwijs

- Het aantal voortijdig schoolverlaters in de gemeente Groningen is tussen 2012 en 2013 gedaald naar 305. In 2014 is het aantal in de gehele regio nog minder geworden (voor de gemeente is dat aantal nog niet bekend). Hiermee is de ambitie van maximaal 280 voortijdig schoolverlaters bijna gehaald, inmiddels is deze ambitie bijgesteld tot maximaal 235 voortijdig schoolverlaters in 2016.
- Minder gunstig is dat het middelengebruik onder de jeugd toeneemt: de jeugd rookt meer en het aantal kinderen dat overmatig alcohol gebruikt neemt toe.

Welzijn en zorg

- De sociale samenhang van de stad is stabiel. Over de gehele stad gerekend is 91 procent van de mensen bereid buurtgenoten te helpen als ze ziek zijn of een handicap hebben.

Sport en cultuur

- Een toenemend aantal kinderen heeft overgewicht. Het bezoek aan de gemeentelijke zwembaden is sinds 2013 fors afgenomen, dit komt doordat het schoolzwemmen is gestopt.
- Het cultuurbezoek in de stad is neemt licht af, dit komt door een afname bij de musea en Martiniplaza.

Verkeer

- Het gebruik van de P+R voorzieningen aan de rand van de stad blijft onverminderd hoog. Dit terwijl het autoverkeer iets afneemt, vooral binnen de stad.

Wonen

- Het aantal gereed gekomen woningen schommelt de laatste jaren rond de 1.000. Een groot deel van deze woningen was de laatste vier jaar jongerenhuisvesting. De slaagkans op het vinden van een huurwoning in de sociale sector schommelt. Na een toename in 2013 is die in 2014 weer afgenomen. Opvallend is dat ouderen de grootste kans hebben op korte termijn een woning te vinden.

Onderhoud en beheer openbare ruimte

- Uit de burgerschouw van de openbare ruimte blijkt dat ruim 90 procent van de stad voldoet aan de normen van 'schoon' en 'heel'. Een kleine 70 procent van de bevolking is tevreden over het schoonhouden van de openbare ruimte.

Veiligheid

- Het aandeel bewoners dat zich (soms) onveilig voelt in de eigen buurt is met 21 procent in Groningen lager dan gemiddeld in de Nederlandse grote en middelgrote steden. Het aantal woninginbraken is het laatste jaar iets afgenomen. Het aantal geweldsmisdrijven was in 2014 nog geen 5 per 1.000 inwoners. In het Centrum is dit aantal tussen 2013 en 2014 toegenomen. Het aantal woninginbraken is in diezelfde periode afgenomen.

Duurzaamheid

- Jaarlijks wordt rond de 170 kilo afval per inwoner gescheiden ingezameld. De Stadgers zijn gemiddeld steeds minder gas en elektriciteit gaan gebruiken en er komen steeds meer energiezuinige woningen.

Stad heeft meer dan 200.000 inwoners

fig 1

Het aantal inwoners van de gemeente Groningen per 1 januari

De Stad is het afgelopen jaar wederom gegroeid. Er zijn 2.100 Stadlers bijgekomen, het totaal aantal inwoners is daarmee voor het eerst gestegen boven de 200.000: 200.459 (stand 1 januari 2015). Daarmee is de stad de 7^e gemeente van Nederland.

De groei komt vooral door groei van het aantal studenten. Mogelijk blijven ook ex-studenten langer in de stad wonen omdat ze hier gaan werken of blijven hangen omdat ze nog geen werk kunnen krijgen.

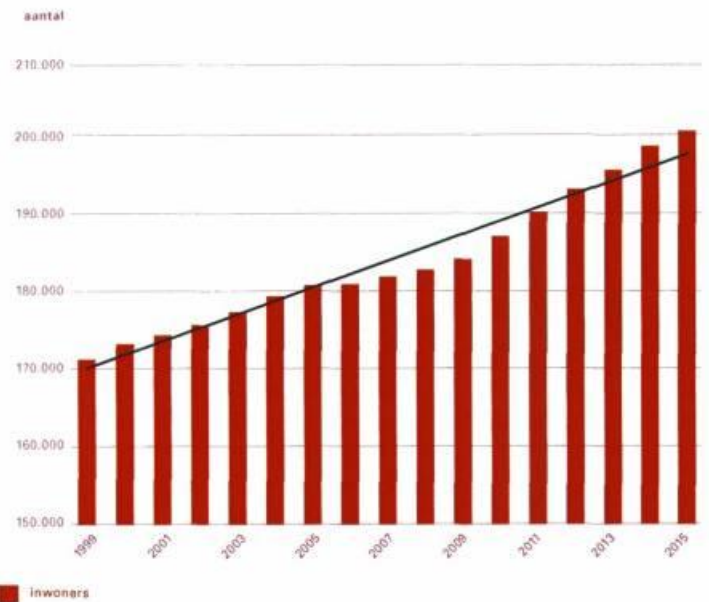

fig 2

Het aantal studenten RUG en Hanzehogeschool vergeleken met Nederland

Het aantal studenten vertoont al vele jaren een stijgende trend, zowel in Groningen als landelijk. Er studeren aan de Rijksuniversiteit 28.500 studenten, aan de Hanzehogeschool 27.650. De overige HBO instellingen met een vestiging in Groningen hebben ruim 1.000 studenten. Van deze studenten wonen ongeveer 35.000 in de gemeente. Dit betekent dat bijna 1 op de 6 inwoners van de stad student is. Ook het aantal buitenlandse studenten neemt toe, in het studiejaar 2014-2015 zijn dat er 6.250 reguliere studenten. De grootste groep hiervan is Duitser.

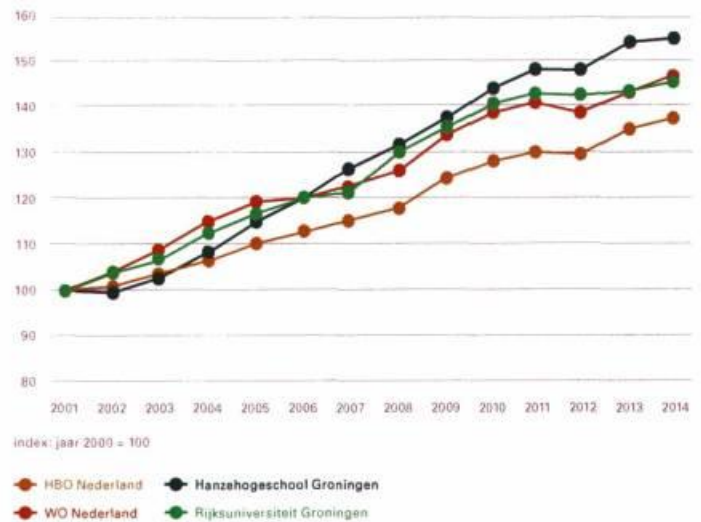
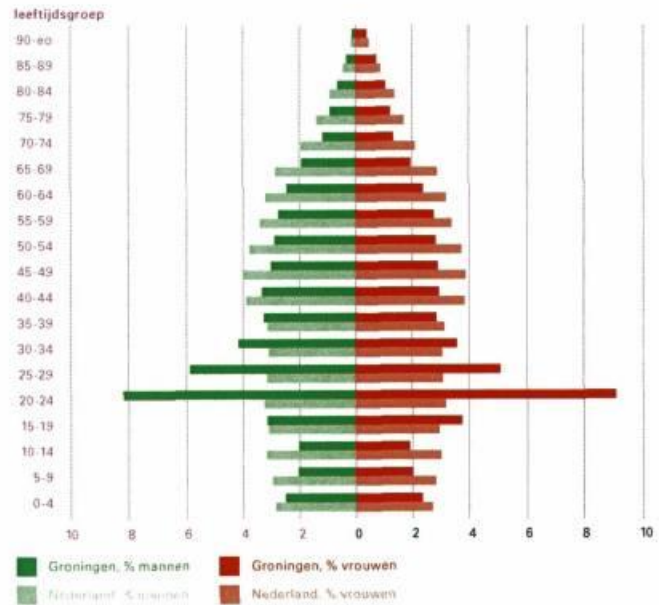

fig 3
**Opbouw van de bevolking,
 Groningen vergeleken met Nederland**

Groningen kent een opbouw van de bevolking die Groningen als een echte studentenstad typeert met flinke uitschieters in de leeftijdscategorieën tussen de twintig en dertig jaar. In de leeftijdsgroep 20-24 zijn er meer vrouwen dan mannen. In de groep daarboven, 25 tot en met 29 jaar, zitten meer mannen dan vrouwen. Veel vrouwen vertrekken na hun studie eerder dan de mannen. Als totaal zijn de groepen 20-24 en 25-29 jaar de afgelopen 5 jaar toegenomen. De groepen tussen de 35 en 49 jaar zijn de laatste 5 jaar afgenomen. In de leeftijdsgroep 65-69 jaar is het begin van de babyboom (geboortegolf na wereldoorlog 2) te zien. Ten opzichte van 5 jaar geleden is deze groep dan ook toegenomen.

Aantal werkzoekenden stijgt weer

fig 4
NWW'ers Groningen en Nederland, jeugdwerkloosheid Groningen (15 t/m 26 jaar)

De afgelopen drie jaar is het aantal werkzoekenden sterk gestegen. Op 1 januari 2015 waren er 16.165 werkzoekenden, op 1 januari 2014 waren dat er 14.485. Sinds 2014 spreken we niet meer van Niet Werkende Werkzoekende maar van geregistreeerde werklozen. Deze mensen staan bij het UWV geregistreeerd als werkzoekende.

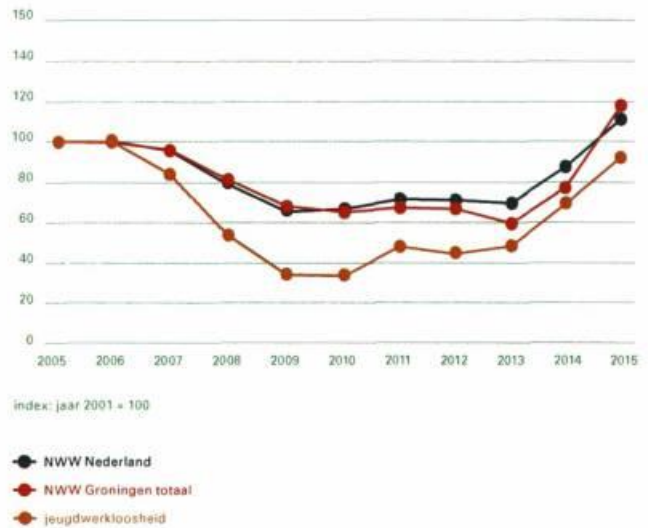
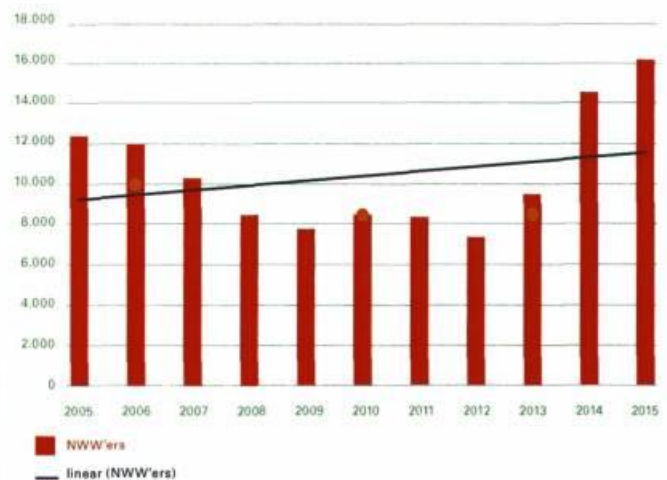

fig 5
Ontwikkeling van het aantal NWW'ers met de ambitie

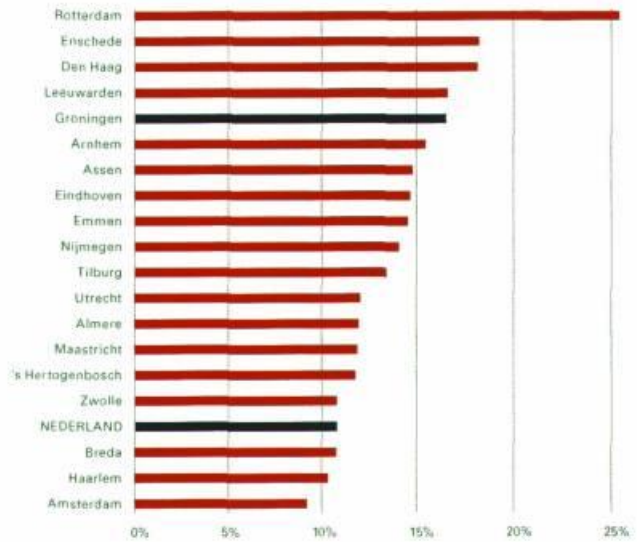

Groningen behoort tot de steden met de hoogste werkloosheid

fig 6

Percentage NWW'ers, Groningen vergeleken met andere gemeenten

In het hele land is de werkloosheid toegenomen. Groningen behoort tot de steden met de hoogste werkloosheid. Van de grote en middelgrote steden hebben alleen Rotterdam, Enschede en Den Haag een hoger percentage NWW'ers. Leeuwarden heeft ongeveer een even hoog percentage. Haarlem, Breda en Amsterdam doen het beter dan het landelijk gemiddelde.

Bijstanduitkeringen: gestegen

fig 7

Het aantal bijstandsuitkeringen van 15 tot AOW gerechtigde leeftijd per 1 januari, trendcijfers.

Ook het aantal bijstandsuitkeringen is tot 2014 gestegen. Dit is sinds 2009 het geval. Tussen 2014 en 2015 is er bijna geen stijging meer, de stijging was van 9.894 tot 10.007.

Deze stijging is minder sterk dan die van de geregistreerde werkzoekenden. Mensen die vanuit een baan werkloos worden krijgen eerst een werkloosheids-uitkering voordat ze aanspraak kunnen maken op een bijstandsuitkering. Doordat de AOW gerechtigde leeftijd is verhoogd, heeft dit geleid tot een toename van ongeveer 20 werklozen van 65 jaar.

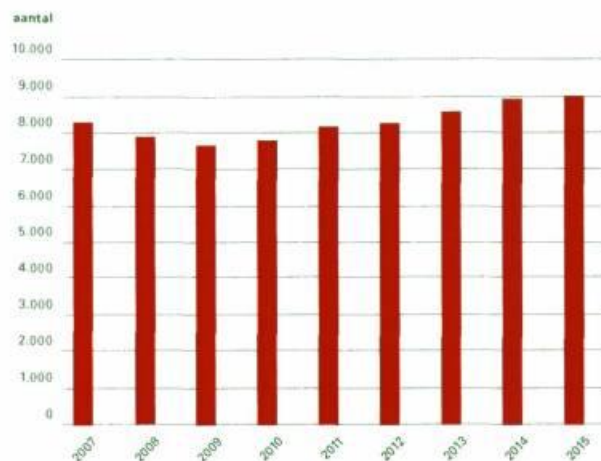

fig 8

Percentage bijstandsgerechtigden per buurt, 2015, gemeente totaal: 7%

Wanneer we naar het beeld over de Stad kijken dan scoren veel wijken qua percentage bijstandsgerechtigden ruim boven het stadsgemiddelde van 7,1 procent op 1 januari 2015. De Hoogte en de Kring scoren het hoogste het percentages van respectievelijk 19 en 24 procent.

De ontwikkeling ten opzichte van het stedelijk gemiddelde sinds 2014 is ne-gatief in een aantal buurten verspreid door de stad (min in de kaart). UL-gersmaborg en de Hoornse meer kennen een sterk negatieve ontwikkeling. Onder meer een aantal buurten in en rond het Centrum een positieve ontwikkeling. De buurten en wijken met het hoogste percentage WWB'ers kennen over het algemeen geen toename.

legenda

- lager dan gemiddeld
- rond het gemiddelde
- hoger dan gemiddeld
- + relatief gunstige ontwikkeling 2013-2014
- relatief ongunstige ontwikkeling 2013-2014

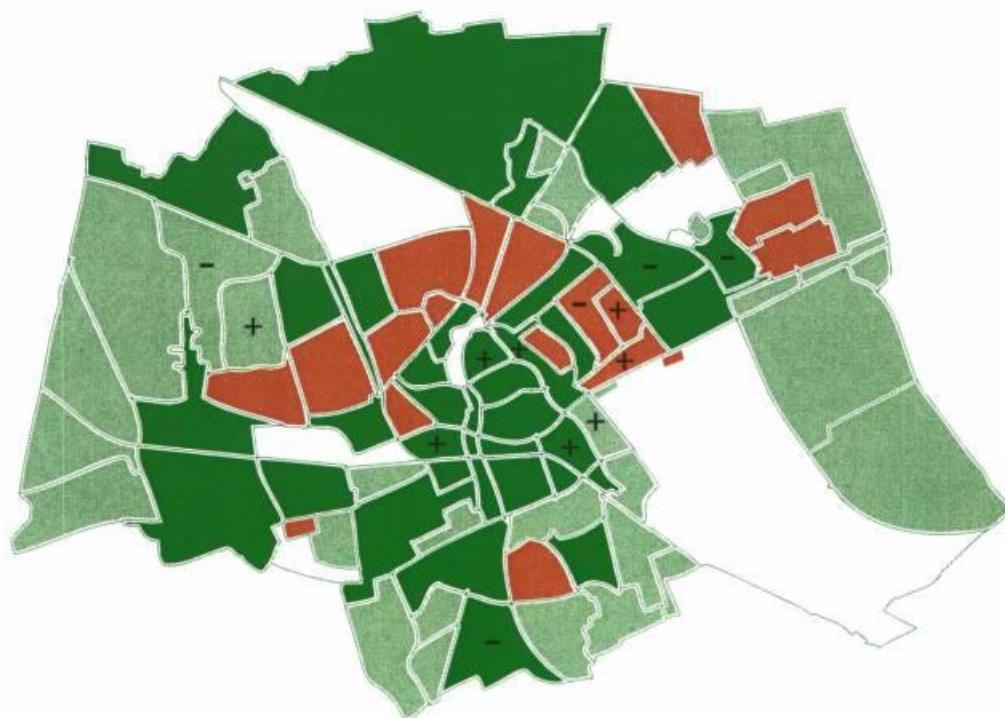

fig 9

Ontwikkeling van de inkomens van huishoudens in de stad vergeleken met Nederland, percentages.

In de figuur staat de inkomensverdeling onderverdeeld in landelijke twintig procentsgroepen. Groningen kent relatief minder hoge inkomens en meer lage inkomens dan het landelijke gemiddelde, maar de aandelen schommelen wel. Het aandeel in de laagste inkomensgroep is na een afname weer toegenomen. Het aandeel hogere inkomens is in Groningen 15 procent.

De inkomensgegevens ontvangen wij van de belastingdienst. Daar zit een vertraging in van twee jaar.

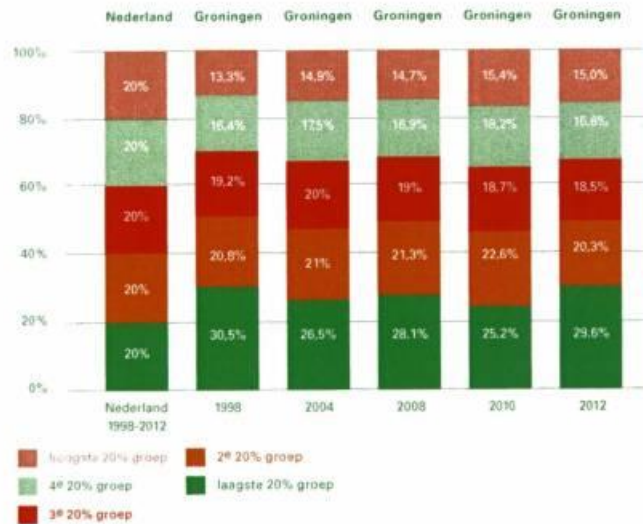
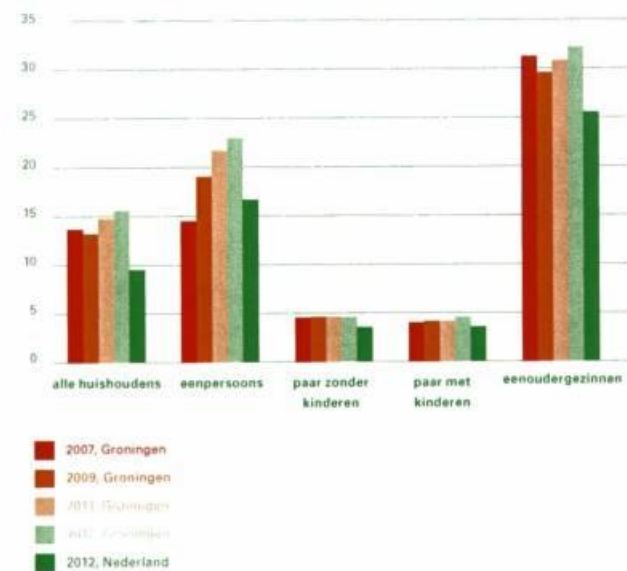

fig 10

Particuliere huishoudens met een inkomen tot 105 procent van het sociaal minimum

In de figuur staat het percentage huishoudens dat van een inkomen tot maximaal 105% van het sociaal minimum moet rondkomen per huishoudenstype. Opvallend is dat dit vooral bij de eenpersoonshuishoudens en de eenoudergezinnen hoge percentages zijn. We zien bij alle groepen in de gemeente een stijging in 2012 ten opzichten van eerdere jaren. Dit is landelijk ook het geval. Het landelijk beeld is ongeveer gelijk aan dat van Groningen, alleen de percentages zijn lager.

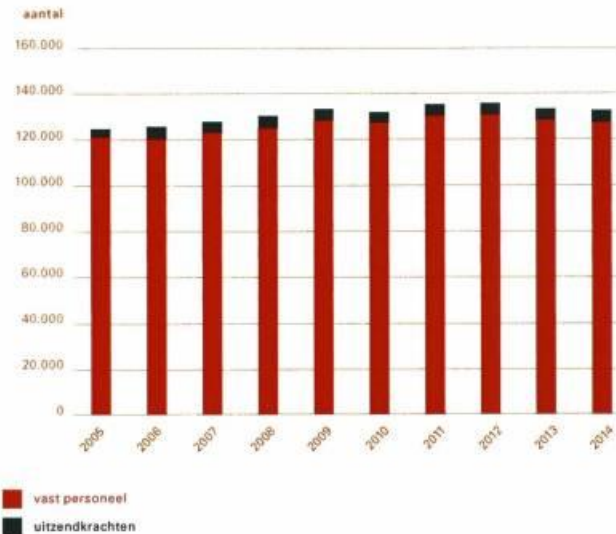

Afname van de werkgelegenheid

fig 11

Totale werkgelegenheid per 1 april

In de gemeente Groningen waren er per 1 april 2014 131.730 banen waarvan 5.197 uitzendkrachten. Tussen 1 april 2013 en 1 april 2014 is er een afname van 1.678 banen geweest, dit is een afname van 1,3 procent. Dit is een kleinere afname dan het jaar er voor. De crisis die al een aantal jaren aan de gang is vertaald zich de laatste twee jaar in een daling van de werkgelegenheid. De afname van de werkgelegenheid is het resultaat van een aantal ontwikkelingen: in de bouw, industrie en de financiële dienstverlening neemt de werkgelegenheid al een aantal jaren af. Dit jaar gaat het in totaal om bijna 700 banen. Dit jaar is het aantal banen ook aanzienlijk afgenomen in de sectoren gezondheidszorg en welzijn en overheid, samen een afname van 950. Binnen de commerciële dienstverlening is het aantal banen binnen de schoonmaak met ruim 400 banen afgenomen. Tegenover deze afnames is er ook toename: in de horeca, het onderwijs en de beveiliging. En het aantal uitzendbanen is gegroeid. Voor een deel betreft dit vaste banen die zijn omgezet in uitzendbanen. Dit spoort met de ontwikkeling van vast naar mee flexibel personeel.

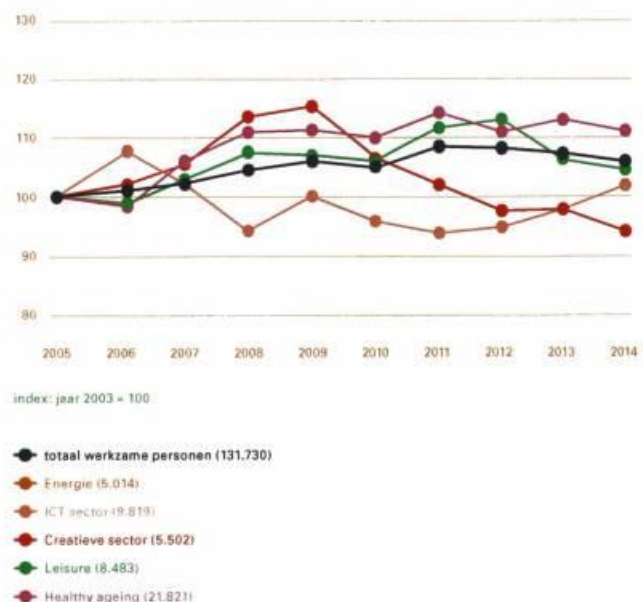

Topsectoren wisselend

fig 12

Werkgelegenheid bij de topsectoren van de gemeente Groningen

We zien bij topsectoren een afwisselend beeld. Er is groei bij de energie. Energie omvat bedrijven die zich bezighouden met energie en afval. Veel bedrijven houden zich hierbinnen bezig met advies, dit zijn over het algemeen kleine vestigingen. Healthy ageing is met 21.821 banen in Groningen de grootste sector. Tussen 2013 en 2014 was er een daling van de werkgelegenheid, veroorzaakt door een grote daling in de thuiszorg. Bij de ziekenhuizen is er groei. Het laatste jaar was er ook groei bij de vervaardiging van medische instrumenten en hulpmiddelen. In vergelijking met andere grote en middelgrote steden heeft Groningen relatief veel banen in de gezondheidszorg en welzijn en is daardoor extra gevoelig voor bezuinigingen in de zorg.

In de ICT sector schommelt het aantal banen rond 10.000. Binnen de ICT is computerservice en informatietechnologie de grootste groep, deze groep kende het afgelopen jaar een afname van de werkgelegenheid. De sector als totaal is gegroeid, dit komt door de call centers. Het aantal banen wisselt bij de call centers tussen de 2.400 en 3.500. Leisure omvat vestigingen uit de toeristische sector, cultuur, horeca en sport. De horeca is de grootste branche binnen deze groep. De afname tussen 2013 en 2014 is deels een administratieve verschuiving, personeel van de Stadsschouwburg en de Oosterpoort is geteld bij de hoofdvestiging, de gemeente Groningen (overheid) vanwege een ingezette reorganisatie.

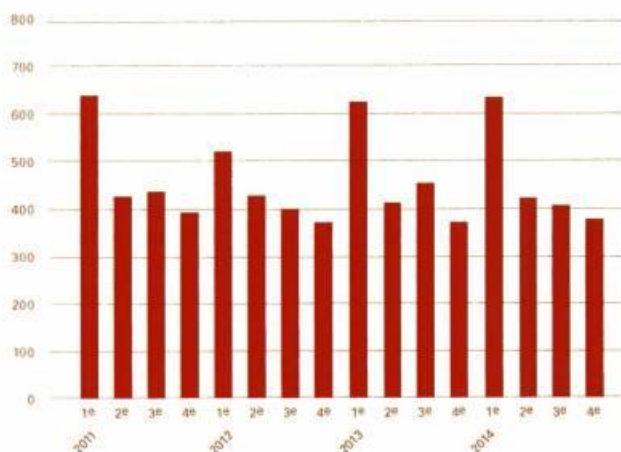
De creatieve sector bestaat uit de deelgroepen kunsten, media en entertainment en creatieve zakelijke dienstverlening. Binnen deze groep zijn veel mensen werkzaam als zzp'er. Ook hier wordt de afname tussen 2013 en 2014 deels veroorzaakt door bovengenoemde administratieve verschuiving.

fig 13

Het aantal startende ondernemers sinds 2009, per kwartaal

In 2013 hebben 1.830 startende ondernemers zich ingeschreven bij de Kamer van Koophandel als starter. Dat is ongeveer evenveel als in 2013. Voor veel mensen is het beginnen van een eigen bedrijf een alternatief voor loondienst of werkloosheid. Ter vergelijking: in 2013 zijn er in Nederland als geheel ongeveer 150.243 startende ondernemingen bij gekomen. De grote aantallen in het eerste kwartaal komt omdat veel bedrijven zich per 1 januari inschrijven. Tegenover de starters staat dat er ook bedrijven zijn die ophouden te bestaan. Er zijn veel starters die er na een jaar niet meer zijn.

NB: een inschrijving bij de Kamer van Koophandel betekent niet dat men daadwerkelijk gestart is met de activiteiten.

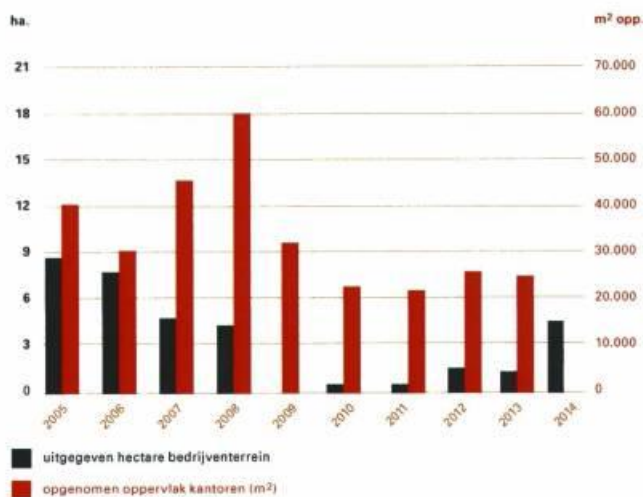

Uitgifte bedrijventerreinen leeft weer iets op

fig 14

Aantal nieuw uitgegeven bedrijventerreinen en opname van kantoren.

In de uitgifte van nieuwe bedrijventerreinen en kantoren zit de laatste jaren de klad. Maar na een aantal jaren van een uitgifte van minder dan twee hectare bedrijventerrein is er in 2014 weer 4,25 ha uitgegeven. Het grootste deel op Zernike. Ook de opname van kantoren blijft achter bij vroegere jaren. In 2013 was de opname 24.200 m2. De voorraad kantoren was in Groningen op 1 januari 2013: 1.168.800 m2 waarvan 132.000 in aanbod. Het leegstandspercentage was daarmee ruim 11,3 procent. Dit is minder dan een jaar eerder en ook minder dan het landelijke gemiddelde. De cijfers over 2014 zijn nog niet bekend.

Attractieve Stad: veel bezoekers van buiten de regio

fig 15

Herkomst van de bezoekers aan de binnenstad, 2013

Het aantal bezoekers aan de Groninger binnenstad is in een gemiddelde week ruim 500.000. De bezoekredenen varieert van een eenmalig toeristisch bezoek tot dagelijks bezoek om te werken, naar de studie te gaan of te winkelen. Van de bezoekers komt 31 procent van buiten de gemeente. Het percentage bezoekers van binnen de gemeente is toegenomen.

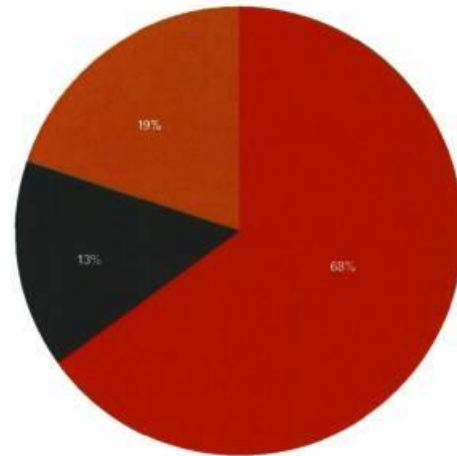
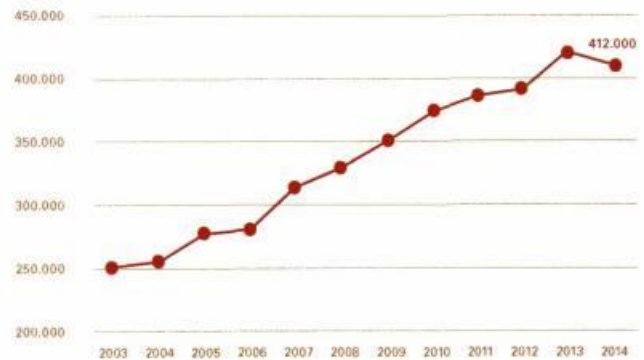

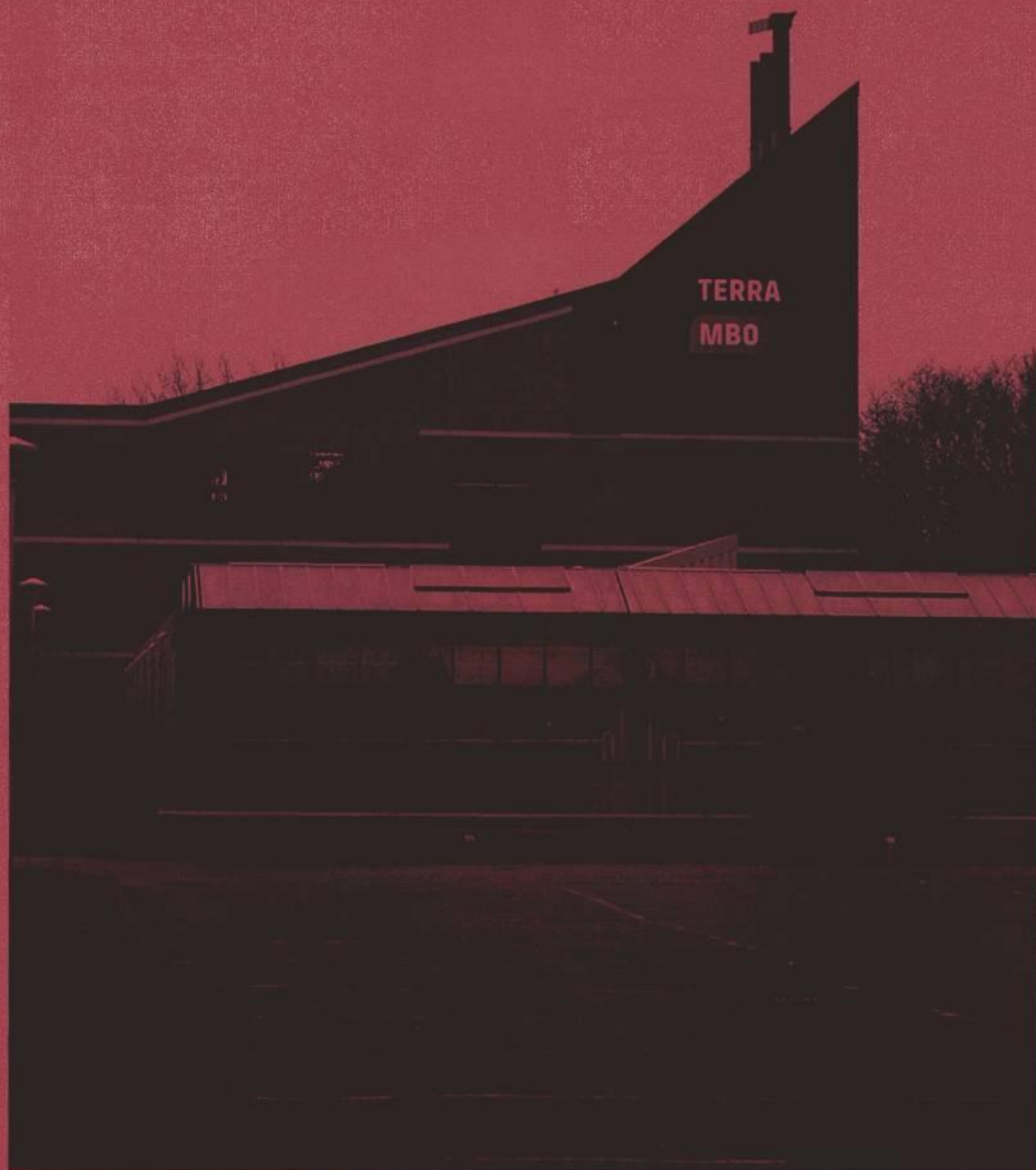
fig 16

het aantal geregistreerde toeristische overnachtingen in de stad

Het aantal toeristische overnachtingen vertoont een stijgende lijn. Dit dankzij een forse stijging bij de hotelovernachtingen. De hotels nemen met 363.300 ook verreweg het grootste aandeel van het totaal aantal overnachtingen voor hun rekening. De stijging die de voorgaande jaren bij de Bed and Breakfast te zien was is in 2013 gestabiliseerd, de cijfers van de bed and breakfast over 2014 zijn nog niet bekend. Het aantal overnachtingen op campings is in 2014 ten opzichte van 2013 gestegen met 2.000.

	2014
Hotels	363.300
Campings	17.800
Jachthavens (2013)	11.500
Bed & breakfast (2013), hotelschepen	19.500

Het percentage vroegtijdige schoolverlaters gedaald

fig 17

Nieuwe voortijdig schoolverlaters, vo en mbo en percentage van het totaal aantal deelnemers

Het aantal nieuwe vroegtijdig schoolverlaters (vsv'ers) vertoont sinds 2005 een dalende trend en was voor het seizoen 2012-2013 drie procent (310 vsv'ers). De cijfers per gemeente voor het seizoen 2013-2014 zijn nog niet bekend. Wel laten de cijfers van de regio (Centraal en west Groningen) zien dat er een daling van 12 procent van het aantal vsv'ers is ten opzichte van het schooljaar 2012-2013.

De afspraken met vroegtijdig schoolverlaters over een vervolgtraject zijn iets verhoogd naar 88%. In Groningen is de situatie ongeveer gelijk aan die in de andere gemeenten tussen de 100.000 en 250.000 inwoners.

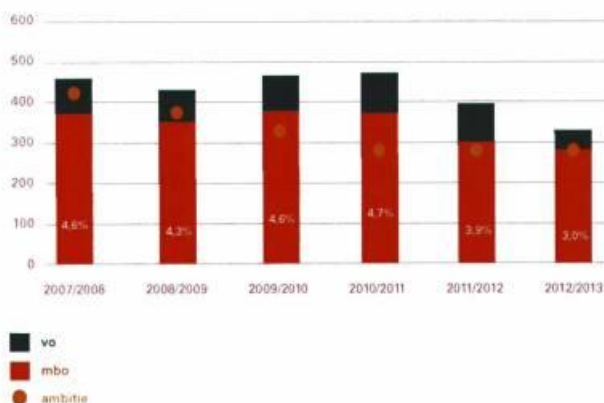
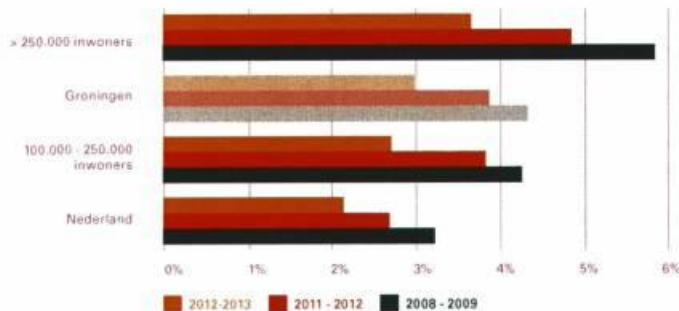

fig 18

Percentage vroegtijdig schoolverlaters, Groningen vergeleken

Middelengebruik door jongeren

fig 19

Roken onder leerlingen van het voortgezet onderwijs

De kans dat iemand gaat roken hangt samen met zowel omgeving als persoons-factoren. De belangrijkste omgevingsfactor is het sociale netwerk. De mate waarin roken sociaal geaccepteerd is bij vrienden, op school en binnen het gezin bepaalt mede of een jongere gaat roken. Er roken op dit moment meer jongeren op het voortgezet onderwijs dan vier jaar geleden. Het landelijke gemiddelde is aanmerkelijk lager.

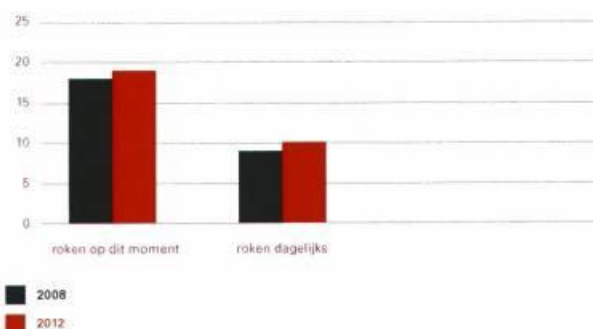
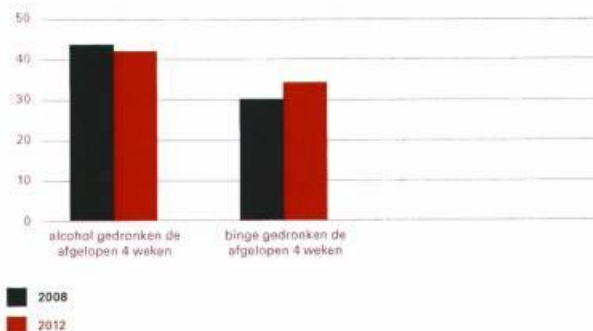

fig 20

Alcoholgebruik onder leerlingen van het voortgezet onderwijs

Evenals bij roken spelen omgevings- en persoons-factoren een rol bij de vraag óf, hoe vaak en in welke mate men alcohol drinkt. De factoren zijn: de status van alcohol in de sociale omgeving, de betaalbaarheid en de verkrijgbaarheid van alcohol.

Het alcoholgebruik onder de jeugd (als totaal) is tussen 2008 en 2012 afge-nomen. Binge drinken is wel toegenomen. Binge drinkers hebben de maand voor de enquête tijdens minimaal één gelegenheid vijf of meer alcoholische consumpties gedronken.

Sociale samenhang nagenoeg onveranderd

fig 21

Sociale samenhang per buurt

De sociale samenhang in een buurt is een samengestelde indicator: de buurtbewoners kennen elkaar, voelen zich thuis, er is saamhorigheid. Gemiddeld is de sociale samenhang in de Stad in 2014 5,9, een iets lagere score dan 2 jaar geleden (toen 6,0). De binnenstad, de Hoogte en de Indische buurt scoren onder gemiddeld. De nieuwe wijken in het Oosten, Zuiden en het Westen van de stad scoren hoog evenals Hoogkerk en Oosterhoogebrug/ Ulgersmaborg. In de Oosterparkwijk zien we een grote stijging ten opzichte van 2 jaar geleden.

legenda

■ hoger dan gemiddeld

■ lager dan gemiddeld

Ontwikkeling 2010-2012

+ gunstig

- ongunstig

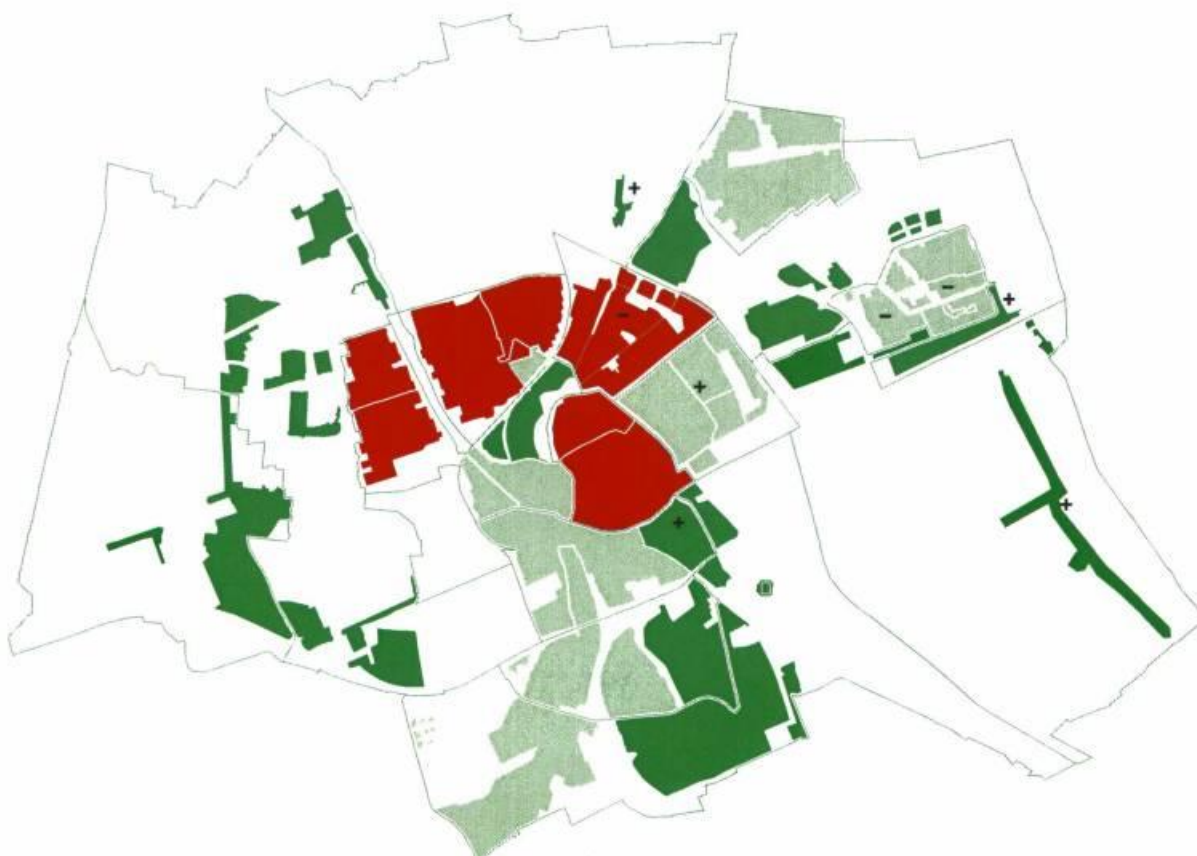

fig 22

Bereidheid buurtgenoten te helpen bij ziekte of handicap.

Van alle stadgers is 91 procent bereid buurtgenoten te helpen als ze ziek zijn of een handicap hebben. Ten opzichte van twee jaar geleden is deze bereidheid iets gedaald. In de wijken Vinkhuizen, Indische buurt en de Hoogte ligt dit percentage lager, maar nog altijd op minimaal 84 procent. In Hoogkerk, Oosterhoogebrug/Ulgersmaborg, Helpman/Coendersborg, de Wijert zuid en de Villabuurt is dit percentage 95 procent.

legenda:

- meer dan gemiddeld
- iets minder dan gemiddeld

Ontwikkeling 2010-2012

- + gunstig
- ongunstig

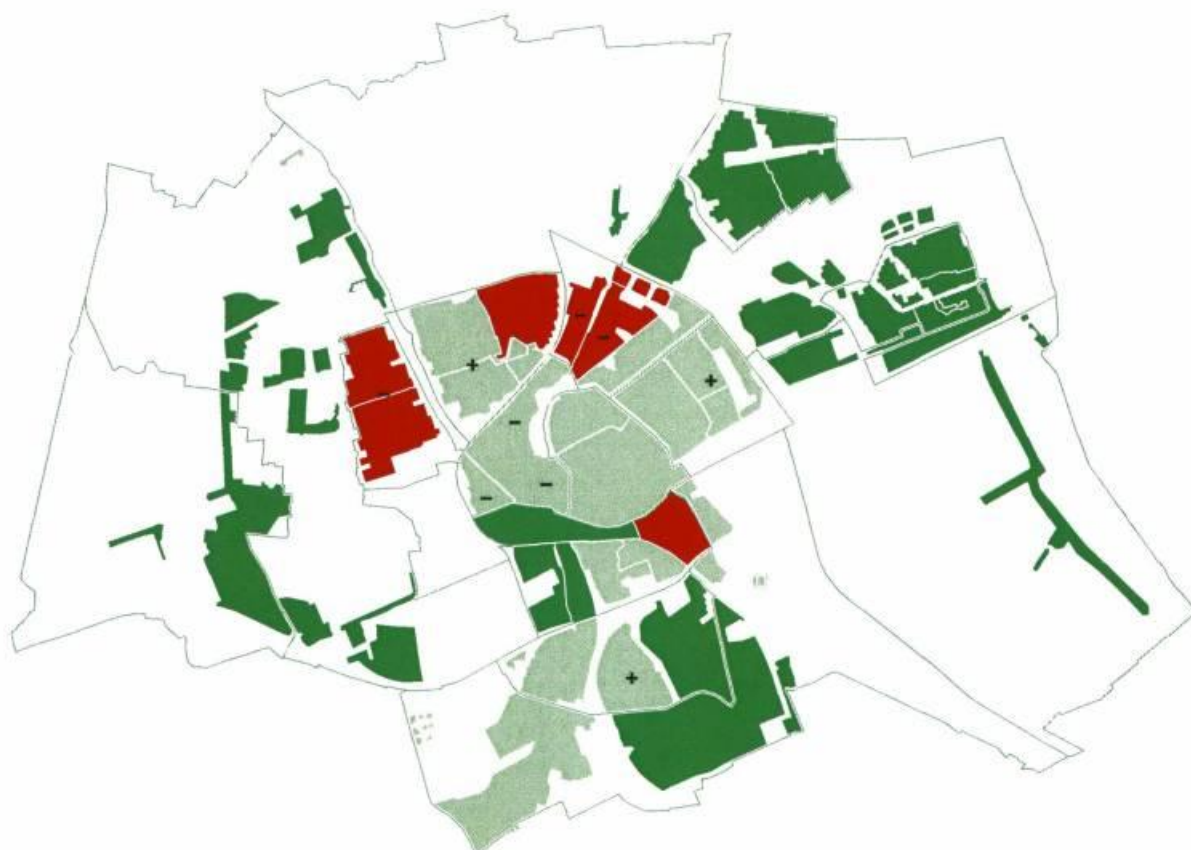

fig 23

Volwassenen die in het voorgaande jaar mantelzorg hebben gegeven en volwassenen die vrijwilligerswerk doen (%)

Het aandeel van de Stadgers die de afgelopen jaren (tot 2014) mantelzorg heeft verleend is gestegen, bijna verdubbeld ten opzichte van 2010. De definitie is: in de afgelopen 12 maand mantelzorg gegeven (ongeacht hoe lang en hoe veel). Ook zien we dat meer mensen bereid zijn om vrijwilligerswerk te doen.

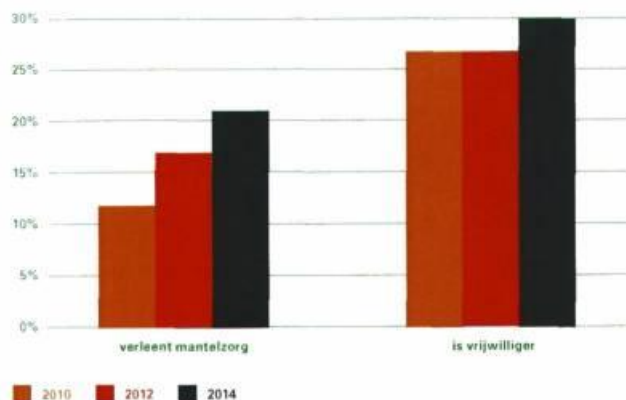
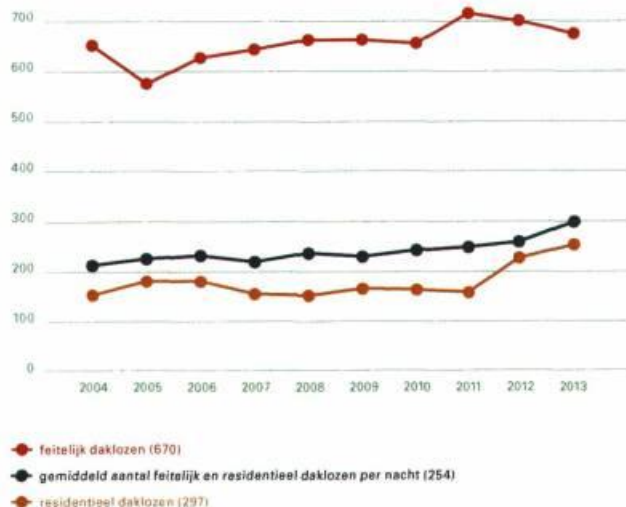

fig 24

Daklozen in Groningen

Het aantal daklozen dat gebruik maakt van opvangvoorzieningen vertoont al een aantal jaren een stijgende lijn.

Daklozen kunnen verdeeld worden in feitelijk daklozen en residentieel daklozen. Feitelijk daklozen hebben geen woonruimte en zijn voor overnachting aangewezen op de instellingen dit is verreweg de grootste groep. Residentieel daklozen staan als bewoner ingeschreven bij instellingen van maatschappelijke opvang. Per nacht sliepen in 2013 gemiddeld 297 feitelijk en residentieel daklozen in een instelling.

Verstrekkingen krachtens de WMO afgenomen

fig 25

Verstrekkingen van voorzieningen krachtens Wet Maatschappelijke Ondersteuning

De WMO (Wet Maatschappelijke Ondersteuning) biedt mensen onder meer de mogelijkheid tot gebruik van woon- en vervoersvoorzieningen. Huishoudelijke verzorging valt ook onder de WMO. In de stad maakten eind 2013 bijna 12.000 mensen gebruik van een of meer WMO voorzieningen. Het aantal uitstaande WMO-voorzieningen was in 2013 22.400. Het aantal verstrekkingen vertoont een dalende trend.

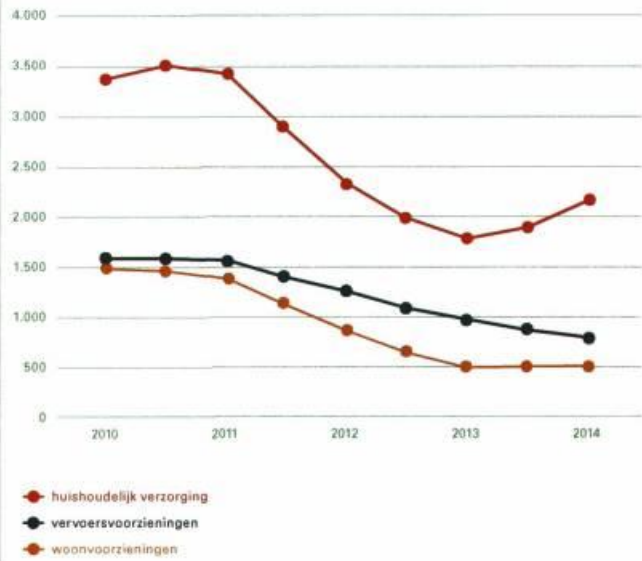
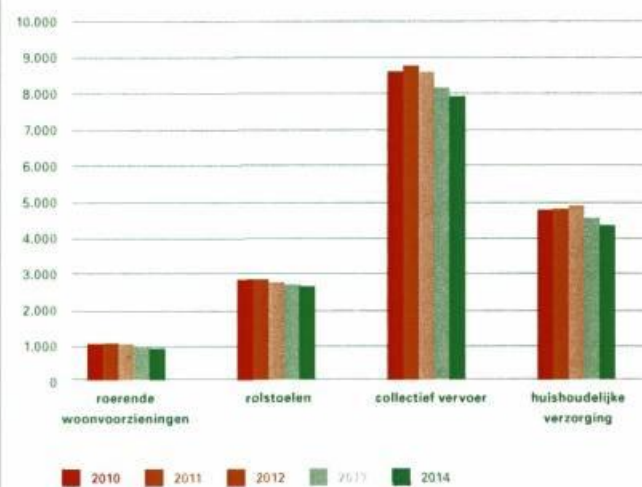

fig 26

Uitstaande voorzieningen toegekend krachtens de Wet Maatschappelijke Ondersteuning

Eind 2014 was het aantal cliënten met een indicatie voor huishoudelijke verzorging 4.370. Het aantal roerende woonvoorzieningen (losse voorzieningen zoals een tillift) was 870. Het aantal vervoersvoorzieningen was 10.500 waarvan 2.600 rolstoelen en 7.900 voorzieningen voor collectief vervoer.

De aantallen uitstaande voorzieningen zijn in alle groepen afgenomen. Het laatste jaar zijn er veel zaken veranderd waardoor er mogelijk ook meer aanvragen voor huishoudelijke verzorging bij zijn gekomen. Dit vormt mogelijk een verklaring voor de stijging tussen 2013 en 2014.

Niet Nederlanders

fig 27

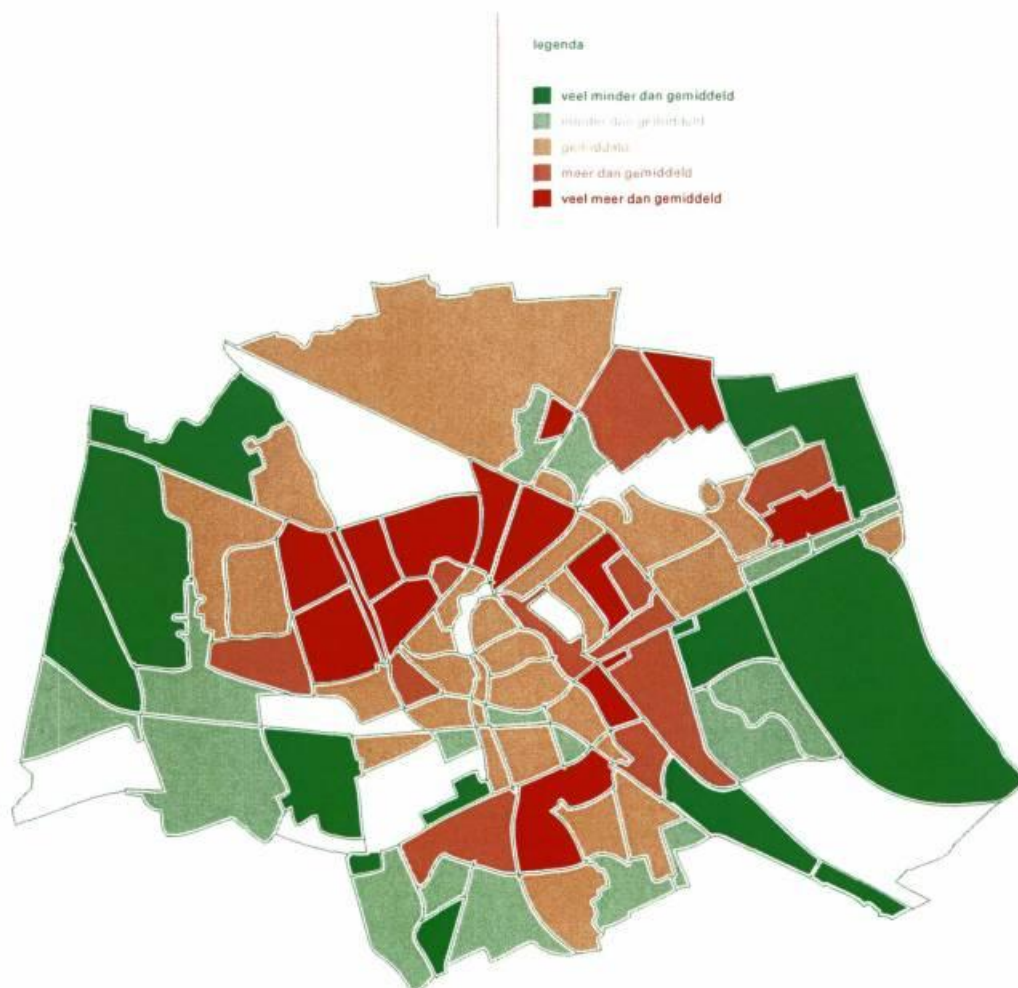
Figuur 27: Percentage personen met een niet Westerse achtergrond in de wijken, 2015, peildatum 1 januari, Groningen gemiddeld: 10,9%.

In de gemeente is 22,6 procent van de bevolking niet Nederlands in 2010 was dat nog 20,1 procent. Ongeveer de helft daarvan is niet Westers. In de figuur staat het percentage personen met een niet Westerse achtergrond per buurt. oor de stad als geheel is het percentage gestegen van 9,9 procent in 2010 naar 10,9 procent in 2015. Deze groep woont vooral in het noordwestelijke en noordoostelijk deel van de stad. De grootste groei zien we de afgelopen jaren in Selwerd. In Selwerd zijn dit vooral Chinese studenten. De laagste percentages Niet-Westerse inwoners zien we in de nieuwbouwwijken ten Zuiden, Oosten en Westen

van de stad. Stijging van het percentage zien we juist weer in de dicht bij het Centrum gelegen nieuwbouwbuurtten als de Meeuwen en de Linie.

De grootste groepen personen met een niet Westerse achtergrond zijn Antil-lianen, Surinamers, Chinezen (vooral studenten), Turken en Marokkanen.

Groningen heeft relatief veel Antillianen. De snelst groeiende groep is de Chinese groep. De grootste groepen niet Nederlanders zijn de Duitsers en de mensen uit Nederlands nieuw Guinea en Nederlands Indië dit zijn Westerse groepen. In vergelijking met andere grote en middelgrote steden in Nederland zijn er in Groningen niet veel niet Nederlanders. In de grote steden in de Randstad heeft meer dan 30 procent van de mensen een niet westerse achtergrond. In de steden in het oosten en zuiden van het land is dat gemiddelde 14 procent.

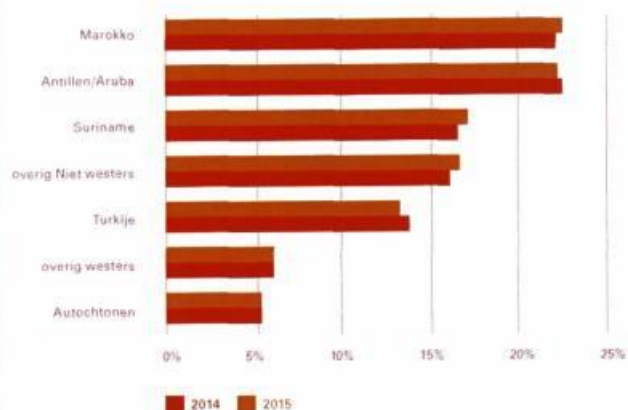

Veel bijstandsuitkeringen onder niet westerse allochtonen.

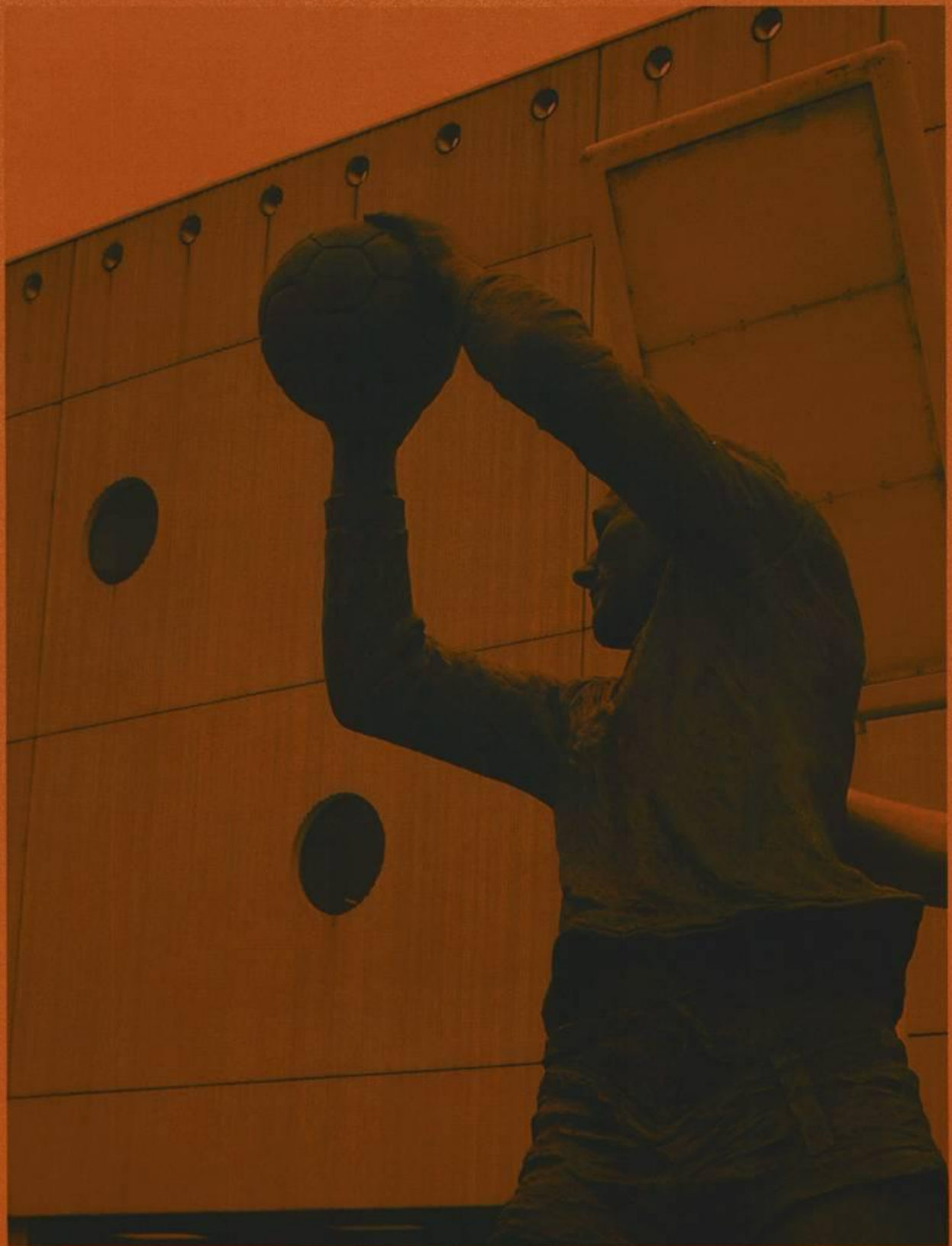
fig 28

Bijstandsuitkeringen van Nederlandse en niet-Nederlandse inwoners, percentages ten opzichte van de bevolking van 19 tot en met 64 jaar.

Het totaal aantal bijstandsgerechtigden is het laatste jaar licht gestegen. De groepen met het hoogste percentage inwoners afhankelijk van een bijstandsuitkering zijn de Marokkanen en de Antillianen/Arubanen, 22 procent van hen is afhankelijk van een bijstandsuitkering. Onder de autochtonen is dit percentage 5,2. De groep Turken kent het laatste jaar een afname van de werkloosheid.

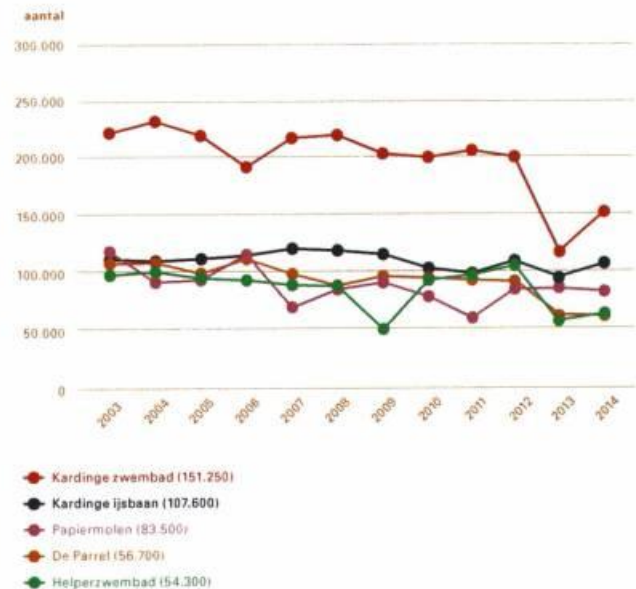
Sporten van de stadjers

fig 29

Bezoekers gemeentelijke zwembaden en de ijsbaan

Het aantal bezoekers van de gemeentelijke zwembaden vertoonde tot 2013 al een dalende trend maar is in 2013 fors afgenomen. Dit komt omdat in 2013 het schoolzwemmen is afgeschaft, dit scheelt gemiddeld 40.000-50.000 bezoekers per zwembad. Daarnaast is sportcentrum Kardinge in 2013 gerenoveerd waardoor er in de periode juli tot en met september geen bezoek is geweest. In 2014 zien we in Kardinge weer een toename. Het aantal bezoekers van de Papiermolen (buiten zwembad) is sterk afhankelijk van het weer.

Het aantal bezoekers van de ijsbaan blijft schommelen rond de 100.000.

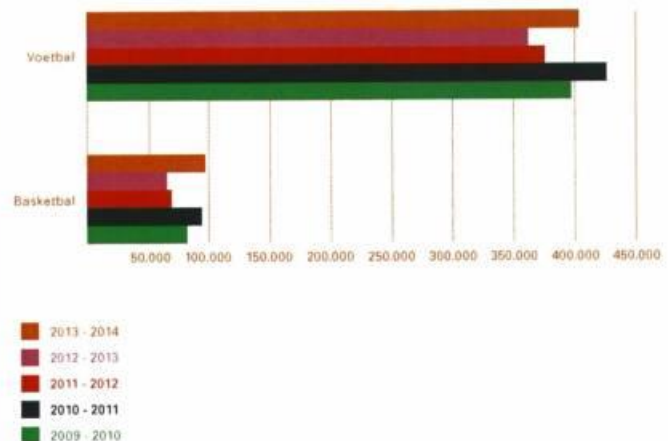

Topsport: FC Groningen trekt de meeste bezoekers

fig 30

Bezoek van voetbal, FC Groningen, en basketbal, Gasterra flames per seizoen

In figuur staat het bezoek van de twee meest bezochte topsporten in de stad. FC Groningen en Gasterra Flames. FC Groningen heeft de meeste bezoekers. Met meer dan 3.000 bezoeken bij de thuiswedstrijden is het basketbal in Groningen de best bezochte indoorsport in Nederland. Het aantal bezoekers is gestegen, er zijn in het seizoen 2011-2014 veel thuiswedstrijden geweest. Naast voetbal en basketbal wordt er nog topsport bedreven in het volleybal Lycurgus), Korfbal (Nic) en IJshockey (Gijs Bears). Het aantal bezoekers per seizoen varieert bij deze sporten tussen de 5.000 en 15.000.

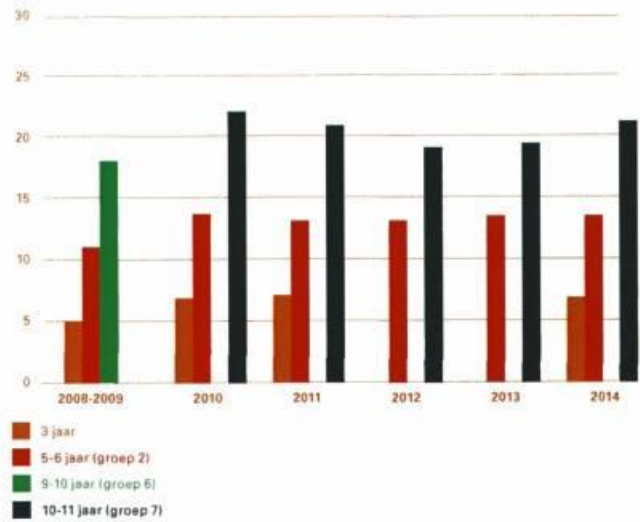
Veel jongeren met overgewicht

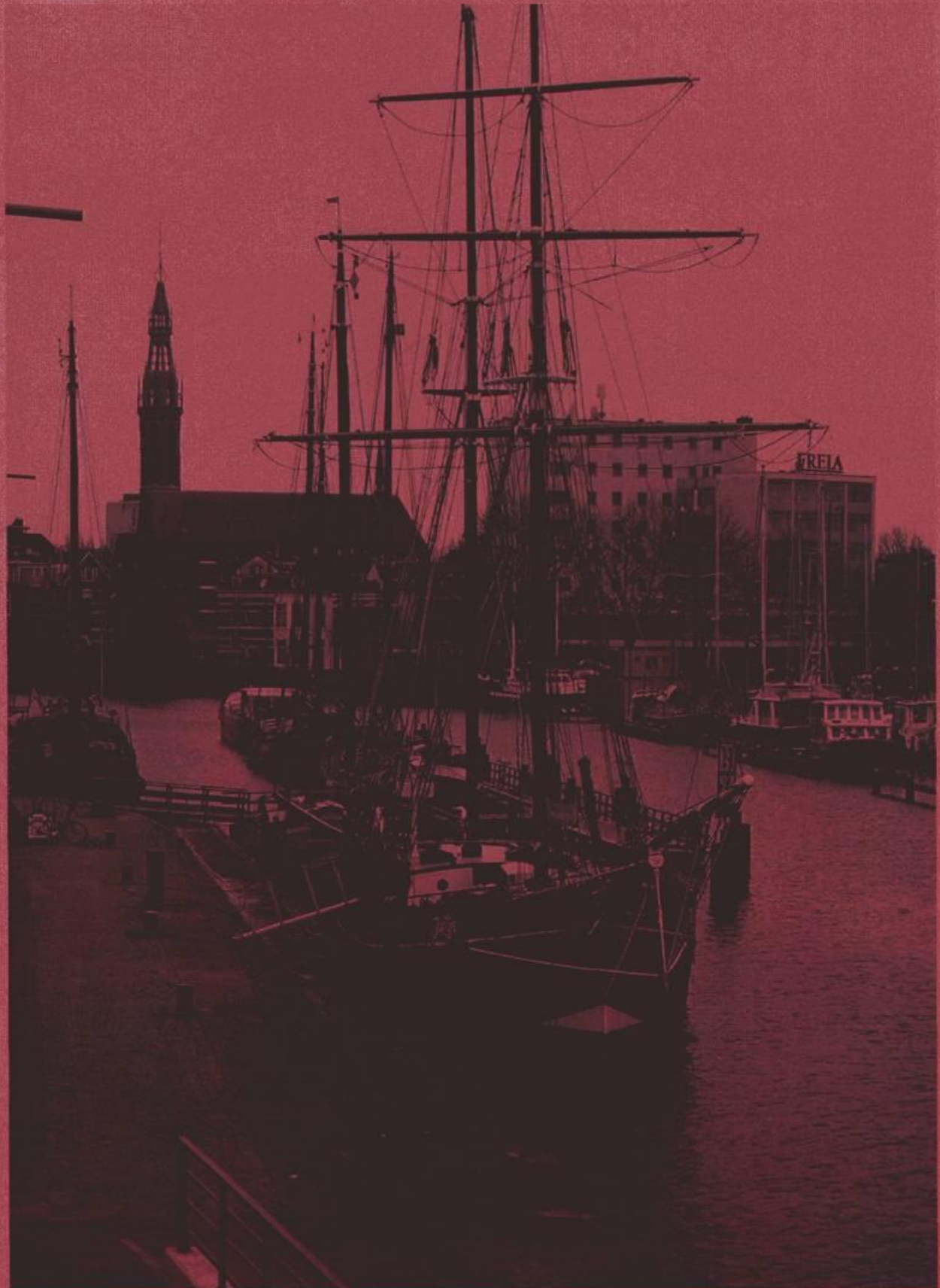
fig 31

Overgewicht van kinderen.

Van de 2 en 3 jarigen is bijna 7 procent te zwaar. Van de 5 en 6 jarigen is ruim 13 procent te zwaar. Van de 10 en 11 jarigen is dat aandeel ruim een vijfde (21,1 procent), een verbetering ten opzichte van voorgaande jaren. Het zijn objectief gemeten gegevens, de kinderen worden jaarlijks door medewerkers van de GGD gewogen.

Overgewicht wordt bepaald door de BMI (Body Mass Index). Bij volwassenen wordt het gewicht gedeeld door de lengte in het kwadraat. Is deze BMI groter dan of gelijk aan 25 dan is er sprake van overgewicht. Het percentage volwassenen met overgewicht was in 2012 37 procent, een stijging ten opzichte van 2010. Bij jongeren zijn de waarden waarboven sprake is van overgewicht bepaald door geslacht en leeftijd.

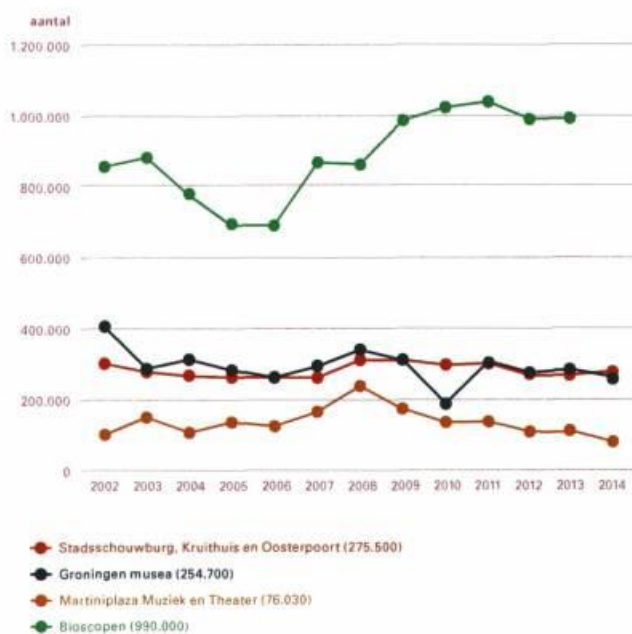
Daling cultuurbezoek in 2014

fig 32

bezoekersaantallen cultuur per seizoen

Het cultuurbezoek in de stad is afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren. De afname komt door een afname bij Martiniplaza en bij de musea. Het Groningen museum en het stripmuseum kenden een afname in 2014. Toename was er bij het universiteitsmuseum. Het Groningen museum is met 173.100 bezoekers wel het meest bezochte museum in de stad.

Groningen is de vijfde bioscoopstad in Nederland met een miljoen bioscoop-bezoekers.

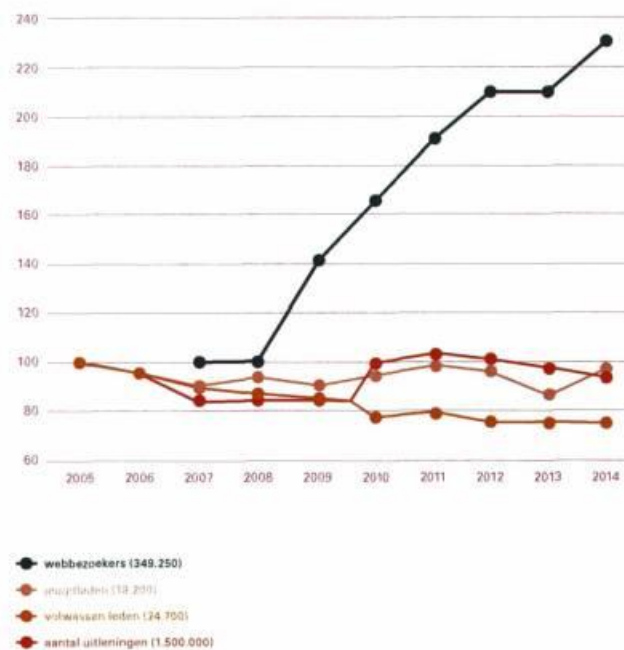

Bibliotheken hebben de laatste jaren minder leden

fig 33

Leden en uitleningen bij de openbare bibliotheken

Het aantal leden en uitleningen in de bibliotheken vertoont een dalende trend voor de volwassen leden. Voor jeugdleden was dit tussen 2011 en 2013 ook het geval maar het laatste jaar is het aantal jeugdleden weer toegenomen. Het aantal webbezoeker is sinds 2010 toegenomen. De collectie van de bibliotheken bedraagt 268.700 banden.

Fietsers: meer in de stad, minder van buiten de stad.

fig 34

Ontwikkeling van het fietsverkeer, binnen en agglomeratiecordon

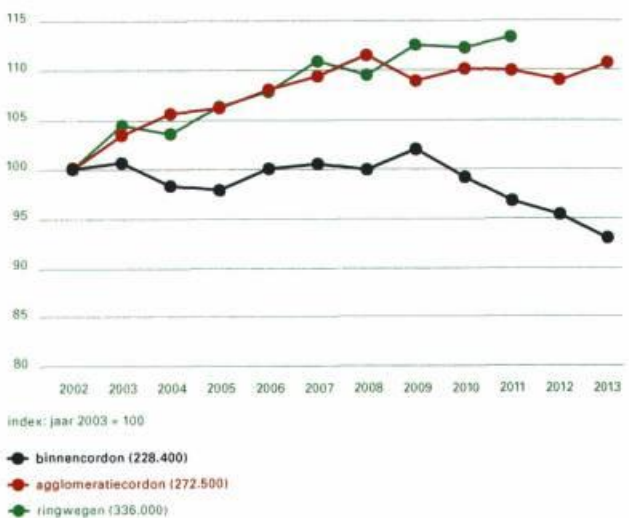
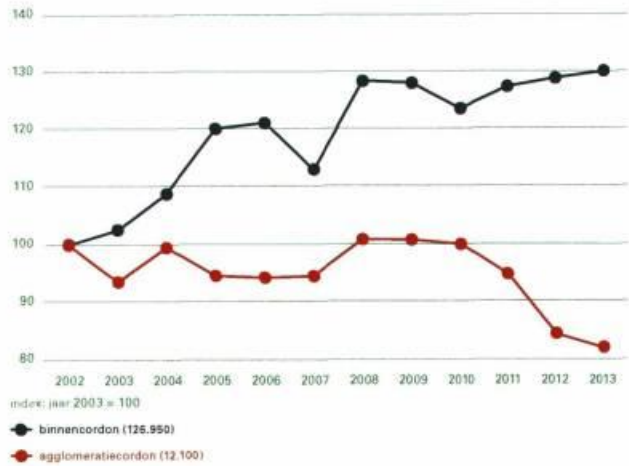
Het aantal fietsers dat zich binnen de stad verplaatst (binnen cordon) fluctueert sterk per jaar (omdat het om een momentopname gaat) en vertoont een stijgende tendens. Van buiten de stad (agglomeratiecordon) is in 2012 minder gefietst dan de jaren er voor. Waarschijnlijk is dit vooral een gevolg van slecht weer in combinatie met een vrij beperkt aantal fietsers.

Slecht weer heeft al snel tot gevolg dat menig fietser voor alternatief vervoer kiest. En op vrij lage aantallen fietsers, is de daling dus groot.

In het autoverkeer zien we een heel andere ontwikkeling. Hier neemt het aantal verplaatsingen binnen de stad juist af. Vooral de economische crisis heeft tot gevolg gehad dat het autoverkeer na 2008 weinig is toegenomen in de directe omgeving rond van de stad (agglomeratiecordon) en op de ringwegen.

fig 35

Ontwikkeling van het autoverkeer op het binnen- en agglomeratiecordon

Citybus grootste stijger

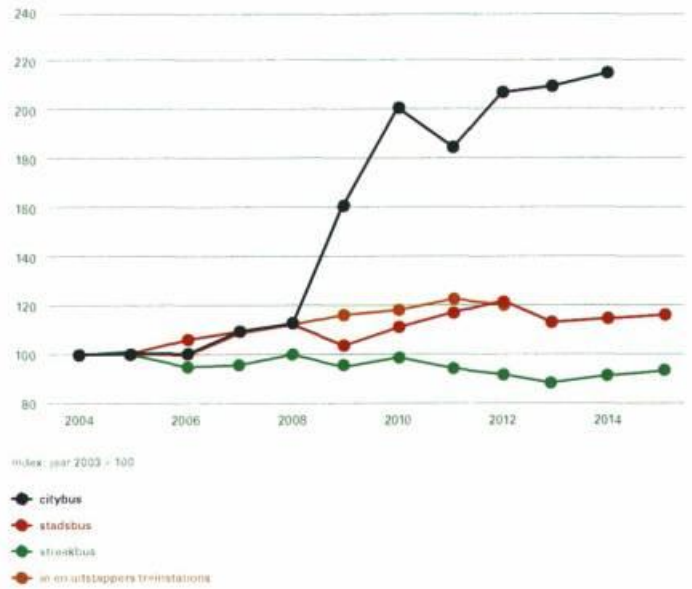
fig 36

Ontwikkeling van het aantal vervoerde passagiers per openbaar vervoer.

Het gebruik van de P+R locaties rond Groningen is tussen 2008 en 2010 sterk toegenomen. Dit komt vooral door de opening van P+R Haren, P+R Europapark en P+R Hoogkerk.

Het aantal vervoerde passagiers per citybus is per jaar 2 miljoen passagiers. Wat neer komt op gemiddeld 5.500 per dag.

Op een gemiddelde werkdag maakten in 2011 ongeveer 38.000 mensen gebruik van de trein om de stad te bereiken. De bussen die de stad in- en uit gingen vervoerden in 2014 ruim 34.000 passagiers. Tien jaar geleden werd minder van de trein en meer van de bus gebruik gemaakt. Binnen de stad worden ongeveer 49.500 passagiers met stadsbussen vervoerd. De laatste jaren zijn hoogwaardig openbaar vervoerassen (HOV) voor de bus aangelegd. Dit zijn verbindingen vanuit de stad met de regio via een P+R knooppunt.

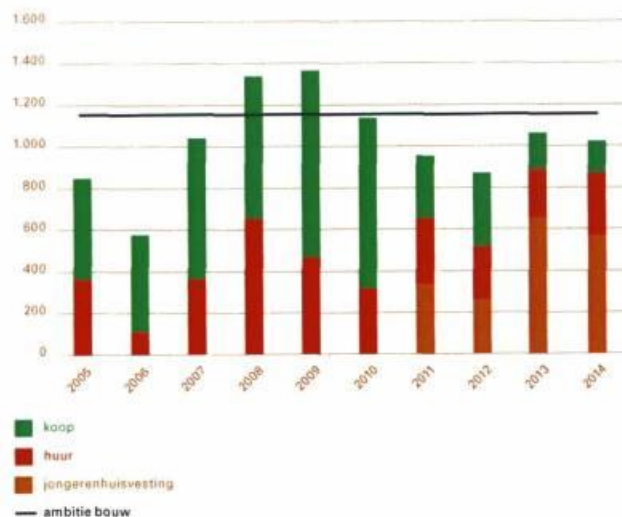
Nieuwbouw onder de beoogde ambitie

fig 37

Bouw en onttrekking van woningen

Het aantal gereed gekomen woningen schommelt de laatste jaren rond de 1.000. Een groot deel van deze woningen was de laatste drie jaar jongerenhuisvesting. Het aantal overige woningen, vooral koopwoningen, is lager ten opzichte van een aantal jaren geleden.

In 2014 zijn er 1.016 woningen bijgekomen. Waarvan 299 huur, en 153 koop woningen en 564 woningen voor jongerenhuisvesting, ook huur. De jaren voor 2010 zijn topjaren geweest in de productie van het aantal woningen. De afgelopen jaren zijn we onder het oude streefcijfer van 1.150 terecht gekomen. De ambitie is bijgesteld naar 600 per jaar, exclusief jongerenhuisvesting. De laatste jaren zijn weinig woningen gesloopt.

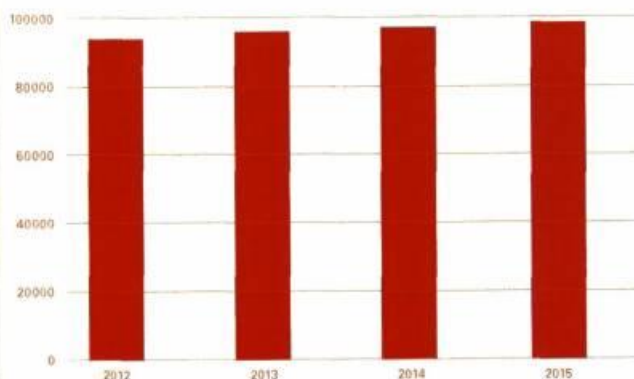
Groei woonruimten

fig 38

Ontwikkeling van het aantal woonruimten

Er is een trendbreuk ontstaan tussen 2011 en 2012 omdat vanaf 2012 de kamers in kamerverhuur niet meer apart als wooneenheden zijn meegenomen. Daarom zijn de cijfers van voor 2012 niet meer met 2012 en later te vergelijken en niet meegenomen in de grafiek.

Januari 2015 waren er 97.937 woonruimten binnen de gemeente. Daarnaast waren er nog 150 standplaatsen voor een of meer woonwagens en 541 ligplaatsen voor woonschepen.

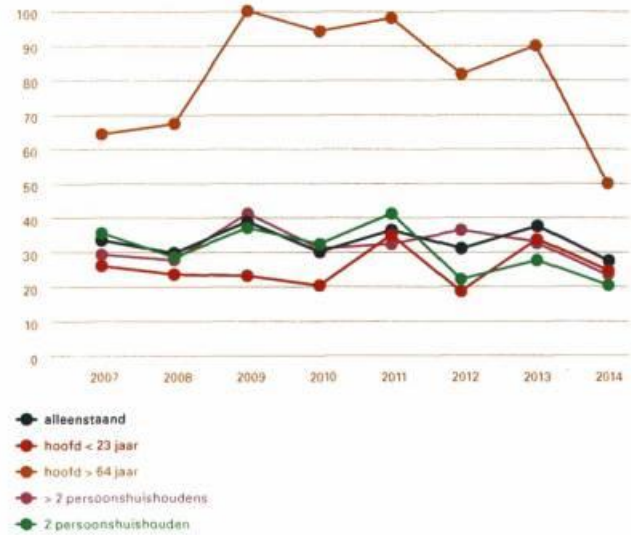
Slaagkans neemt na een toename weer af

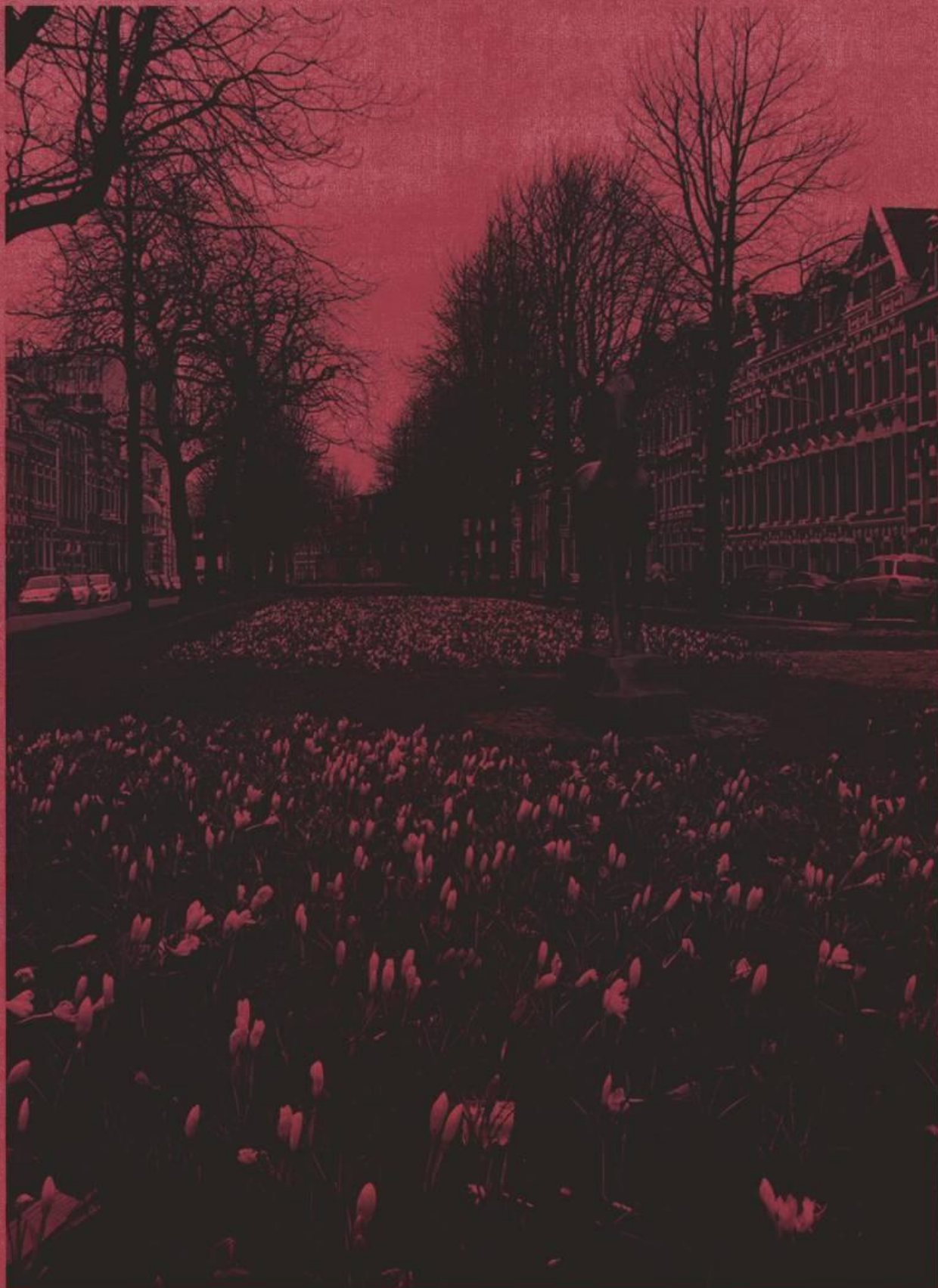
fig 39

Slaagkans op het vinden van een huurwoning van actief woningzoekenden

De slaagkans is de kans op het vinden van een huurwoning door actief wo-ningzoekenden. Dit zijn woningzoekenden die reageren op een woning in de sociale sector.

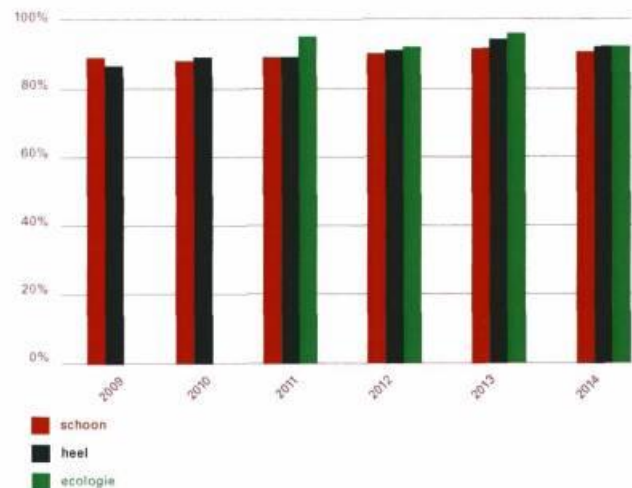
Deze kans schommelt over de jaren en is na een toename in 2013 in 2014 weer afgenomen. In 2014 was de slaagkans totaal 25 procent, ruim 10 procent minder dan in 2013. Afname in 2013 was er bij alle huishoudens. De grootste kans op het vinden van een woning hebben de 65 plussers.

Onderhoud en beheer openbare ruimte

fig 40
Schoon en heel: het percentage waarnemingen dat voldoet aan de BORG norm

Schoon en heel: verbetering

fig 41
Schoonhouden van de stad: het percentage burgers dat tevreden is volgens de Leefbaarheid en Veiligheid enquête.

Uit de burgerschouw die er in 2014 is geweest blijkt dat het percentage waarnemingen dat voldoet aan de norm licht is gedaald. Bij deze burgerschouw bekijken burgers of de wijken aan een vooraf gedefinieerde norm voldoen. Met een score van 91 procent is dat stadsbreed het geval. Heel (91,5%) nog iets meer dan schoon (90%). De ecologie staat er goed voor; 92 procent voldoet aan de norm. Als we de resultaten van de schouw vergelijken met de resultaten van de Leefbaarheidsenquête dan blijkt dat 67 procent van de stad, tevreden is over het schoonhouden van de stad.

Er zijn wel verschillen tussen de wijken. Zo zijn de inwoners in het noordoosten van de stad (Lewenborg, Beijum) en de Hoogte minder tevreden over het schoonhouden van de wijk en mensen in de nieuwe wijken in het Westen van de stad juist meer tevreden.

Ook bij de BORG beoordeling zijn er verschillen, in Selwerd en Beijum zijn de schouwresultaten minder dan gemiddeld. Zuidwest en Hoogkerk scoren beter dan gemiddeld.

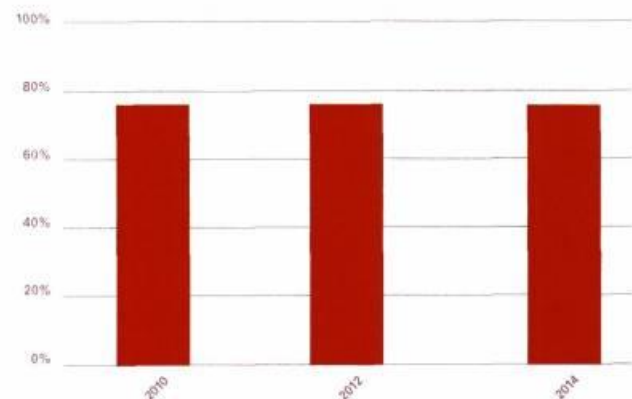

fig 42

Onveiligheidsgevoel in de eigen buurt

Van de gehele bevolking voelt zich 21 procent wel eens onveilig in de eigen buurt, iets meer dan in 2010 en 2012. Het meest onveilig voelen zich de inwoners van de binnenstad (37 procent), De Indische Buurt, de Hoogte en Vinkhuizen (30-33 procent). De inwoners van de nieuwste wijken voelen zich relatief het veiligst. In de Oosterparkwijk, de Hoogte, Paddepoel en in Vinkhuizen heeft het gevoel van onveiligheid zich ongunstig ontwikkeld en is meer dan gemiddeld toegenomen. In een paar wijken is het gevoel voor onveiligheid afgenomen. Dit zijn: Selwerd, de Wijert en Tuinwijk.

Groningers voelen zich gemiddeld genomen veiliger dan de inwoners van de overige grote en middelgrote steden in Nederland.

legenda

- lager dan gemiddeld
- rond het gemiddelde
- hoger dan gemiddeld
- veel hoger dan gemiddeld
- + gunstige ontwikkeling
- ongunstige ontwikkeling

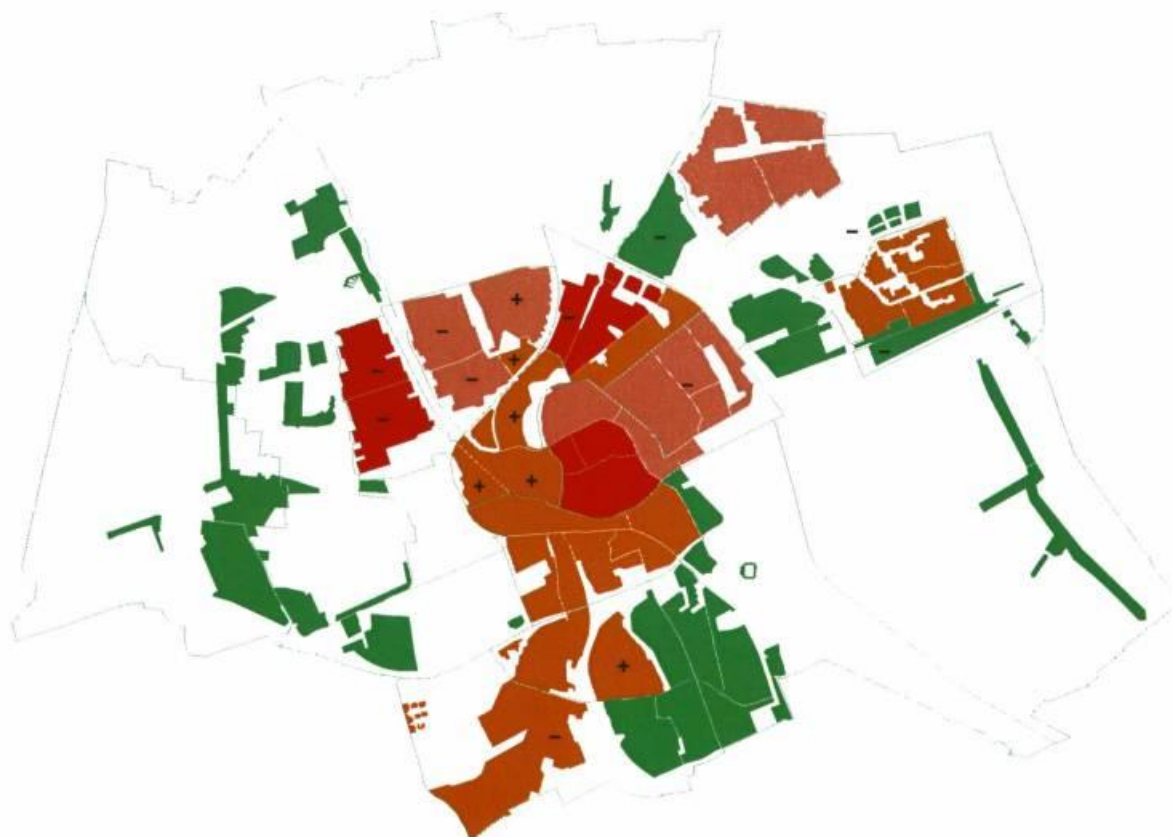

fig 43

Inbraak: aangiften van inbraak per 1.000 woonruimten

Het aantal aangiften van inbraak is na een piek in 2008 de laatste vijf jaar rond de 1.100 tot 1.200. Dit is boven de ambitie voor 2015 van maximaal 1.000. Er is overigens het laatste jaar een lichte daling waarneembaar.

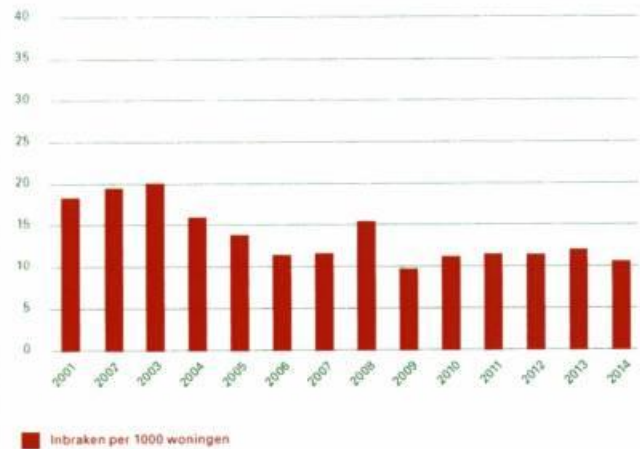

fig 44

Geweld: aangiften van geweld per 1.000 inwoners, totaal en het aandeel in de binnenstad

Het aantal aangegeven geweldsdelicten is sinds 2007 gedaald naar onder de 5 per 1.000 inwoners. Dit is sinds 1998 (begin meting Stadsmonitor) niet zo laag geweest. Deze daling is het laatste jaar niet doorgezet, het laatste jaar is het aantal aangiften van geweld weer iets toegenomen. Van de geweldsdelicten vond in 2014 37 procent plaats in de binnenstad binnen de diepen. Dit percentage is de schommelt rond de 35 – 40 procent. Ook het absoluut aantal geweldsdelicten in de binnenstad is schommelt. Absoluut waren er in 2014 907 geweldsdelicten waarvan aangifte is gedaan waarvan 335 in de binnenstad.

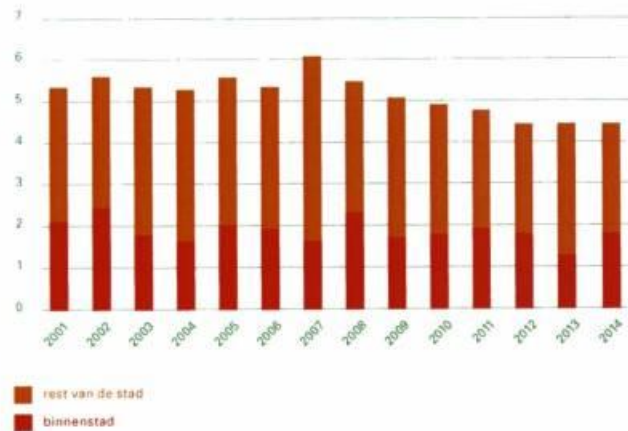

fig 45

Aantal woninginbraken per 1.000 woonruimten per buurt in 2014 en de ontwikkeling sinds 2012

De gebieden waar naar verhouding veel wordt ingebroken zijn de Herewegbuurt, Grunobuurt, Professorenbuurt, delen van het Oosterpark en Vinkhuizen en Zilvermeer. Weinig inbraken zien we in delen van de nieuwe wijken in het westen van de stad en in de dorpen ten Oosten van de stad. Er is een toename geweest in delen van Oud-Zuid, de Indische buurt, de Professorenbuurt en Gravenburg. Afname was er in delen van het Oosterpark, Coendersborg en Oosterhoogebrug.

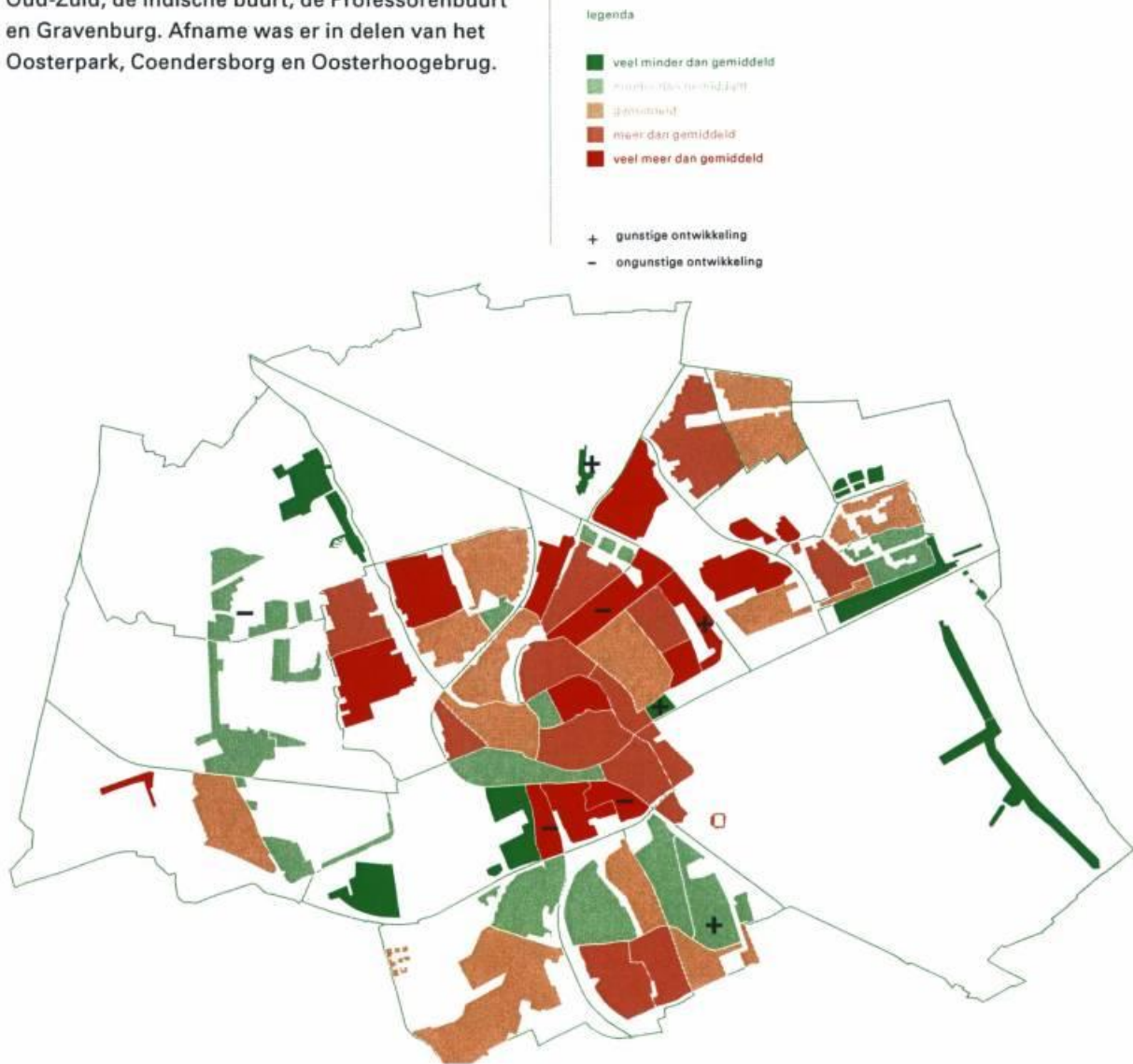
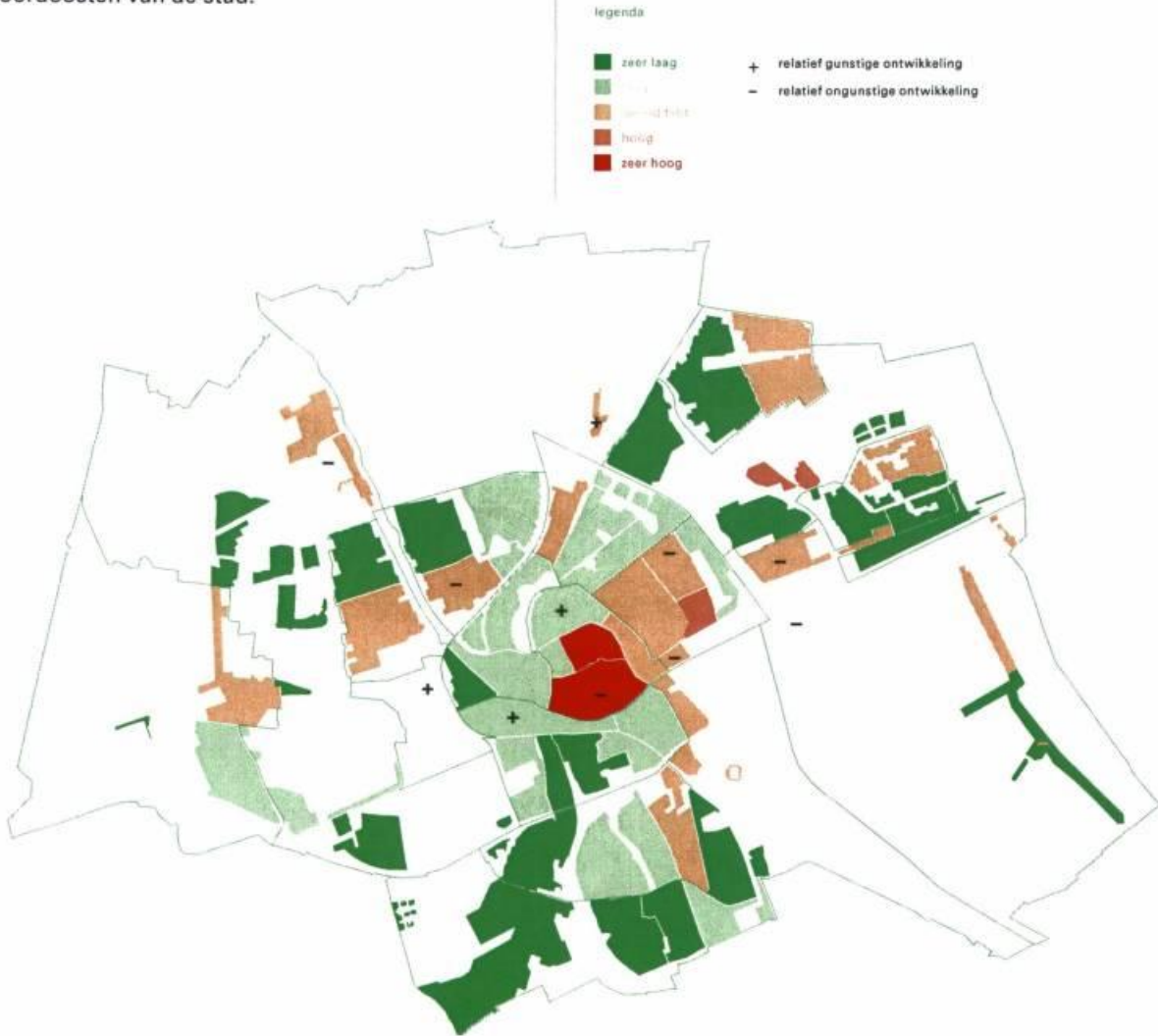

fig 46

Het aantal geweldsdelicten per 1.000 inwoners in 2014 en de ontwikkeling sinds 2014

Een groot aantal geweldsdelicten komt voor rekening van het uitgangscentrum. De buurten buiten het centrum die bovengemiddeld veel geweld kennen zijn de Bloemenbuurt en enkele bedrijventerreinen. De ontwikkeling is gunstig in de Zeeheldenbuurt en ongunstig in delen van het Noordoosten van de stad.

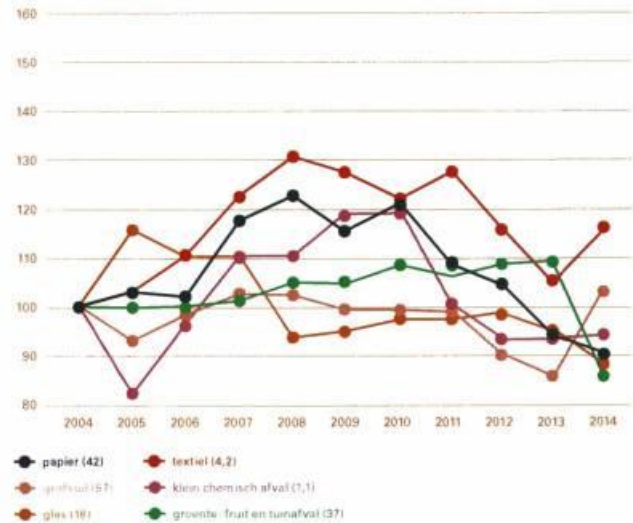
Afvalinzameling: textiel opvallende stijger

fig 47

Gescheiden afvalinzameling in kilogram per inwoner

Grofvuil, papierafval en groente- en tuinafval wordt op grote schaal gescheiden ingezameld. De grootste bijdrage is die van het grof vuil met 57 kilo per inwoner.

Het laatste jaar is het aantal kilo's per inwoner dat gescheiden wordt ingezameld na een afname weer toegenomen. Het laatste jaar is dat het meeste het geval bij textiel en bij grofvuil.

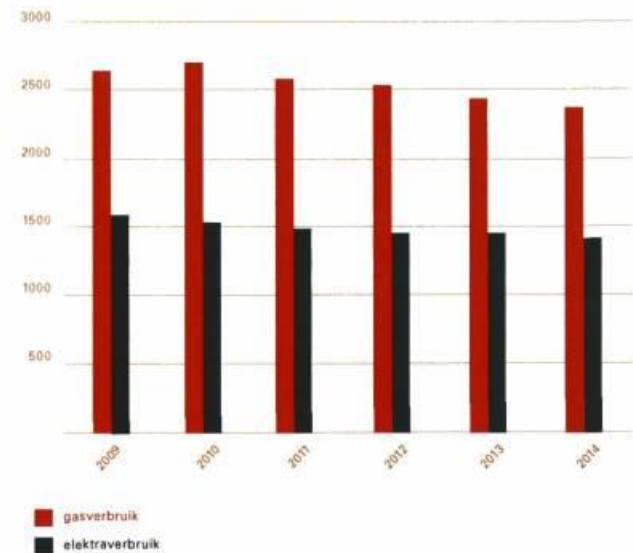

CO2 uitstoot particulieren vertoont een dalende trend

fig 48

Gas en elektriciteitsgebruik particulieren in CO2 uitstoot per jaar

In de figuur staat het gemiddelde gas- en elektriciteitsgebruik per woning per jaar omgerekend naar kilogram CO2 uitstoot. We zien zowel bij gas als bij elektriciteit een dalende trend. Dit komt onder anderen door zuiniger apparaten en isolatie van huizen. Het gasverbruik is ook sterk afhankelijk van het weer. Zo had 2010 een koude winter en 2014 niet.

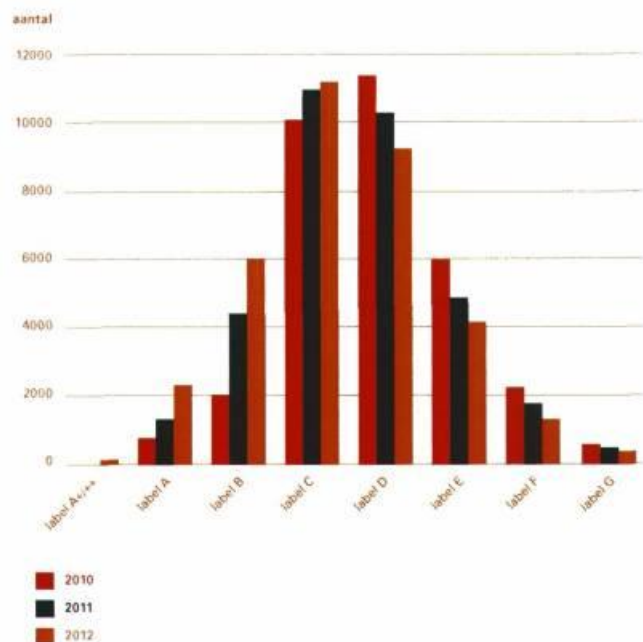

Woningen zijn energie zuiniger geworden

fig 49

Energie labels van corporatiewoningen, eind van het jaar

Van de corporatiewoningen is bekend welk energielabel zijn hebben. Uit de figuur blijkt dat het aantal woningen met een energielabel D of slechter tussen 2010 en 2012 aanmerkelijk lager is geworden. Meer dan 6.000 woningen zijn verbeterd naar label C of beter. In 2012 hadden ruim 100 woningen het label A+ of A++.

Colofon

Uitgave: Onderzoek en Statistiek Groningen, gemeente Groningen

Ontwerp: [De Jongens Ronner](#)

Fotografie: Gemeente Groningen

Interactieve PDF: [De Jongens Ronner](#)

1968
3957

Stand van Stad¹

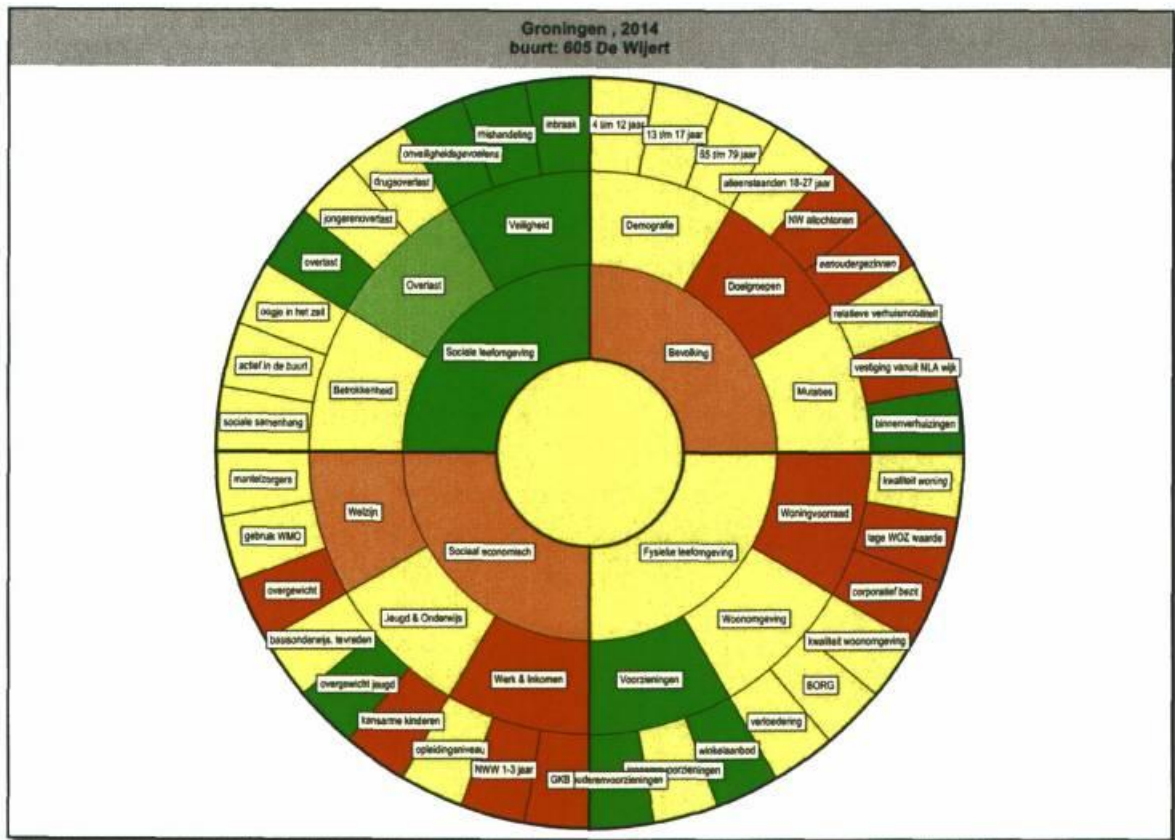
Wij schetsen hier een beeld van de 'stand van de stad' - in het bijzonder i.r.t. de leef- en weerbaarheid in buurten en wijken - met daarbij de belangrijkste dan wel meest opvallendste resultaten. De inhoud stoelt goeddeels op informatie afkomstig uit de resultaten van de Wijkenquête 2014 en de Wijkcompassen 2015.

De Wijkenquête 2014 geeft veel informatie over de staat van de Stad of beter gezegd de 'mindset' van de Stad en de verschillen die er in de stad bestaan tussen de verschillende buurten en wijken. Ruim 7.000 Stadgers zijn op tal van onderwerpen bevestigd met het accent op hun oordeel over de leefbaarheid en veiligheid. Dit doen we om de twee jaar en levert een schat aan informatie op. Voor de laatste enquête is het aantal geënuquêteerden verhoogd met 1.000 geënuquêteerden; om hiermee voor 28 wijken in de stad significante uitspraken te kunnen doen.

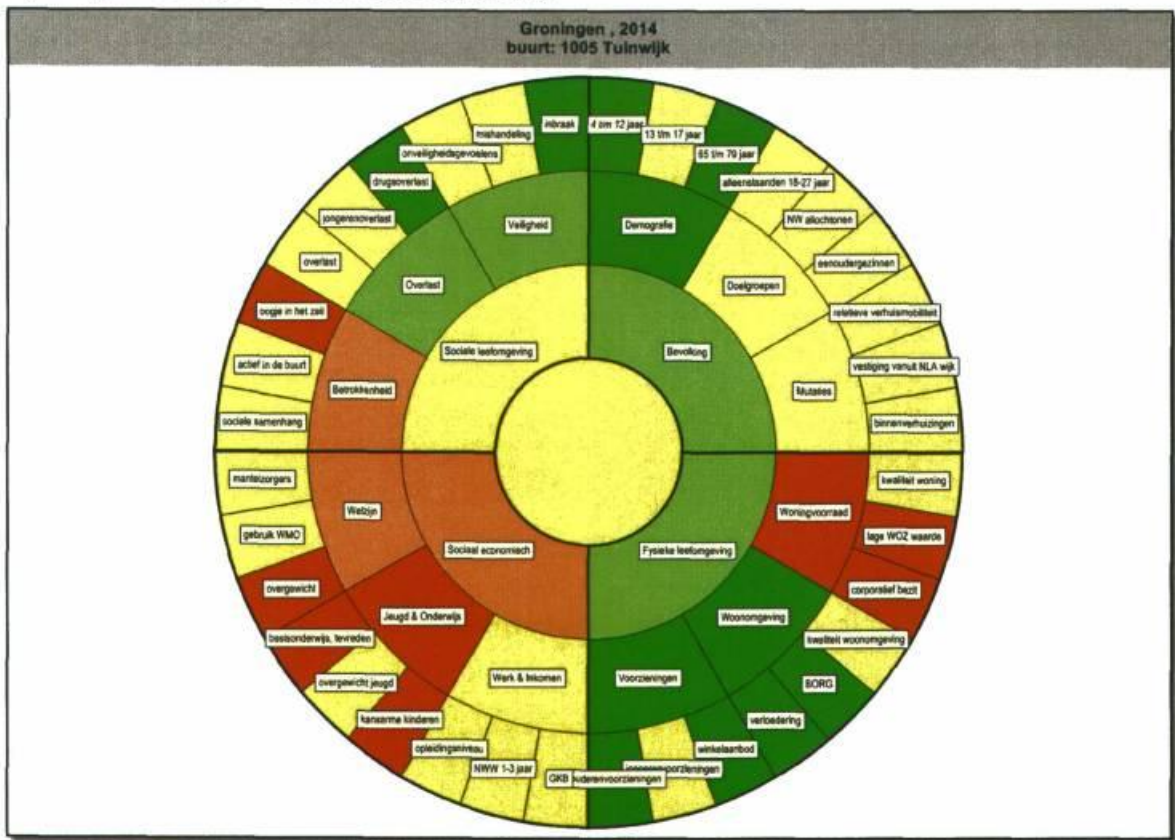
In combinatie met objectieve gegevens die op buurt- en wijkniveau beschikbaar zijn, zijn er voor 43 buurten en wijken wijkcompassen gemaakt. Met behulp van het wijkkompas kan in één oogopslag een samenhangend beeld worden gegeven van de feitelijke en door bewoners beleefde staat van de fysieke en sociale leefomgeving in buurten en wijken én de 'sociaaleconomische status' van diens bewoners. Hier navolgend staan twee wijkcompassen ter illustratie weergegeven, respectievelijk De Wijert en Tuinwijk. Het betreft hier twee gebieden die voorheen als typische NLA-aandachtwijken bekend stonden, maar waar door een gerichte aanpak in de afgelopen jaren duidelijk zichtbare resultaten zijn behaald.

---

¹ Door kerngroep 'Basismonitor'. N.a.v. de resultaten uit de Wijkenquête 2014 (de vml. monitor Leefbaarheid en Veiligheid) en de Wijkcompassen 2015.

Wijkkompas 'De Wijert - stand t.o.v. Stad' (2015)

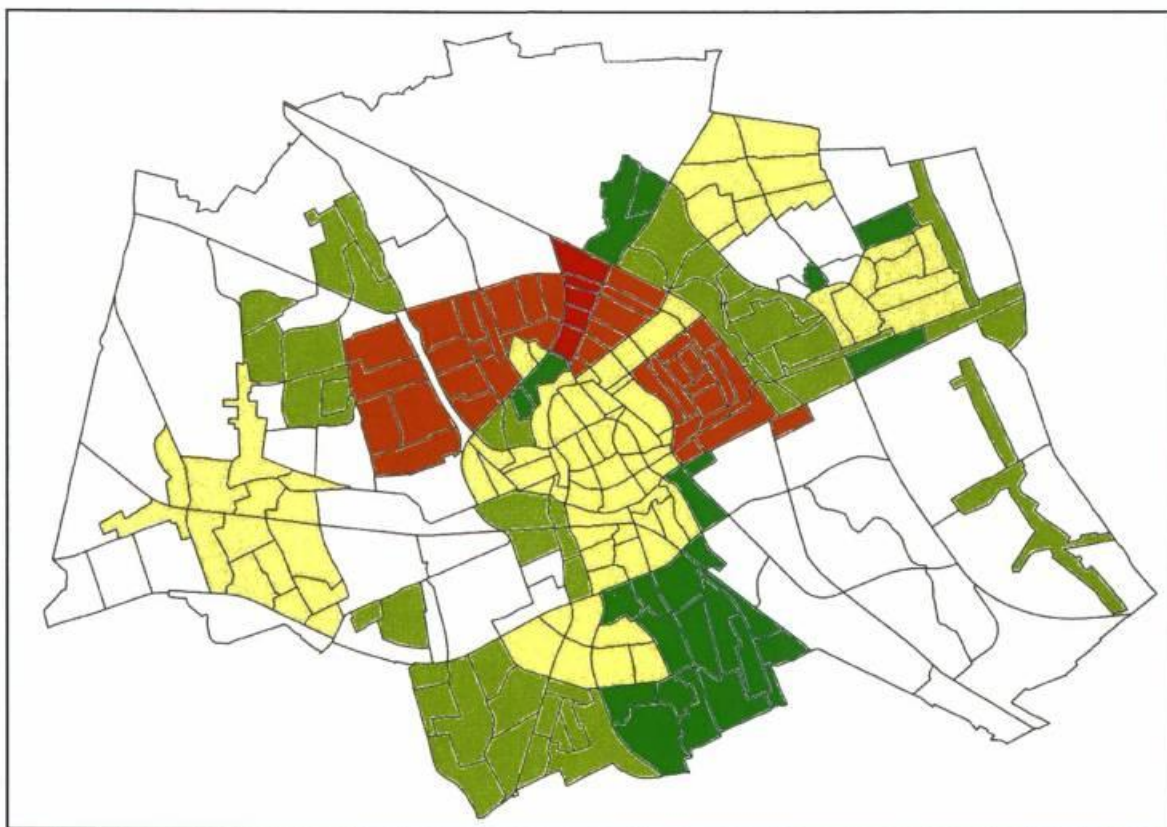

Wijkkompas 'Tuinwijk - stand t.o.v. Stad' (2015)

Algemeen beeld: leefbaarheid in Stad doorgaans goed en stabiel

Over het algemeen is het samengestelde beeld op basis van de ervaren leefbaarheid en veiligheid als ook de feitelijke registraties op tal van beleidsterreinen behoorlijk constant gebleven. Wel zijn er tussen én soms binnen de wijken in de stad grote verschillen zichtbaar en ook inzoomend op specifieke terreinen zijn stedelijk als tussen wijken ontwikkelingen en verschuivingen zichtbaar. Vergeleken met de andere grotere steden in Nederland scoort Groningen op het gebied van leefbaarheid en veiligheid bovengemiddeld goed, zoals blijkt uit de laatste (landelijke) Leefbaarometer.

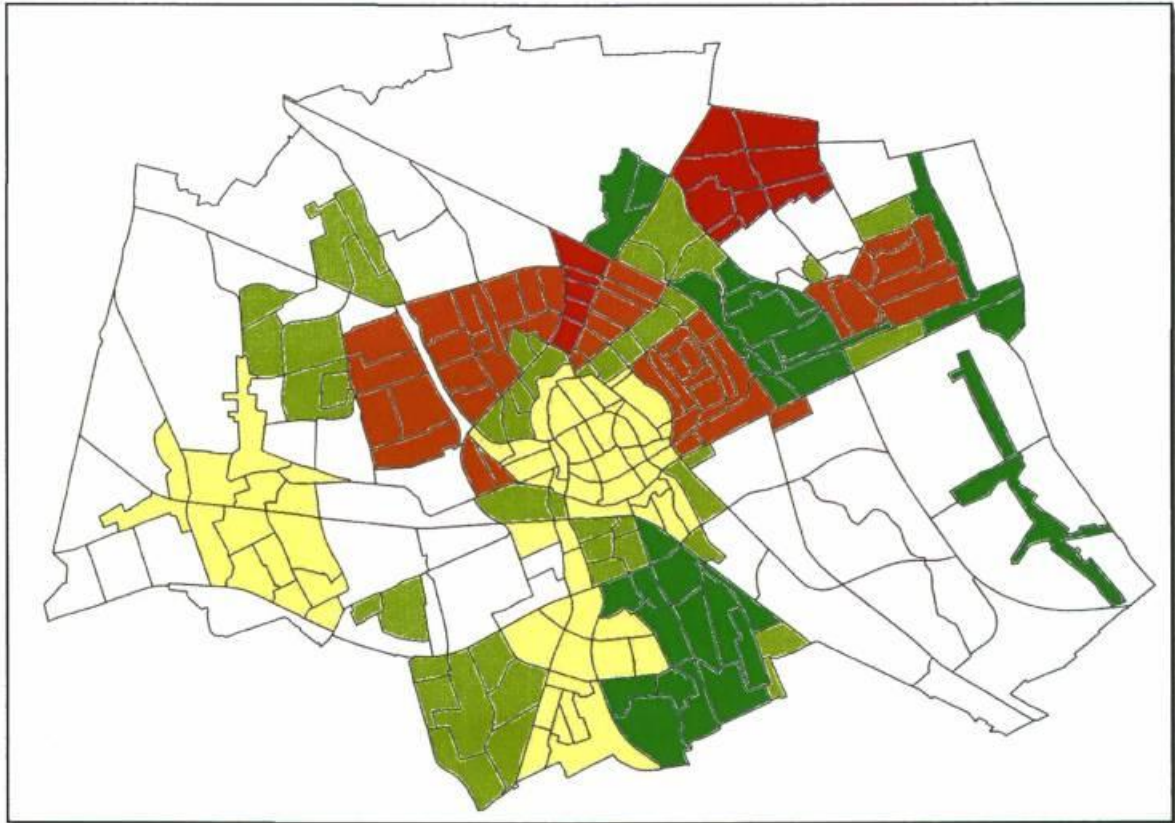
Stadskaart o.b.v. wijkcompassen 'totaalscore' (2015)

Fysiek domein: positief oordeel onderhoud en beheer

In de beoordeling van de kwaliteit van de woonomgeving zien we lage scores in De Hoogte, Indische buurt, Selwerd en Vinkhuizen. Er zijn ook wijken vooruit gegaan: Tuinwijk en Oosterparkwijk. Opvallend goede, onderscheidende scores zijn er te noteren voor nieuwe woonwijken (Vinex wijken) zoals de Held, Reitdiep en Buitenhof, maar ook voor enkele, oudere tegen het centrum aanliggende buurten als de Oranjobuurt/Noorderplantsoenbuurt en de Oosterpoort, en andere wijken met welgestelde inwoners. We zien voor de kwaliteit van de woningen eigenlijk overeenkomstige scores. En ondanks enkele bezuinigingen die zijn doorgevoerd zien we dat onderhoud en beheer van de openbare ruimte nog altijd positief scoort. Ook is de verloedering in de woonomgeving zichtbaar afgenomen. Vooral de afname van vernielingen heeft hieraan bijgedragen. Het aantal vernielingen is nog wel een punt in

Beijum, Lewenborg en Vinkhuizen. Verloedering in het algemeen speelt nog in de Binnenstad en De Hoogte.

Ten slotte is de Stadjer behoorlijk tevreden over de voorzieningen. Uitzonderingen zijn de jongerenvoorzieningen en de nieuwbouwwijken in het westen, oosten en zuiden van de stad.

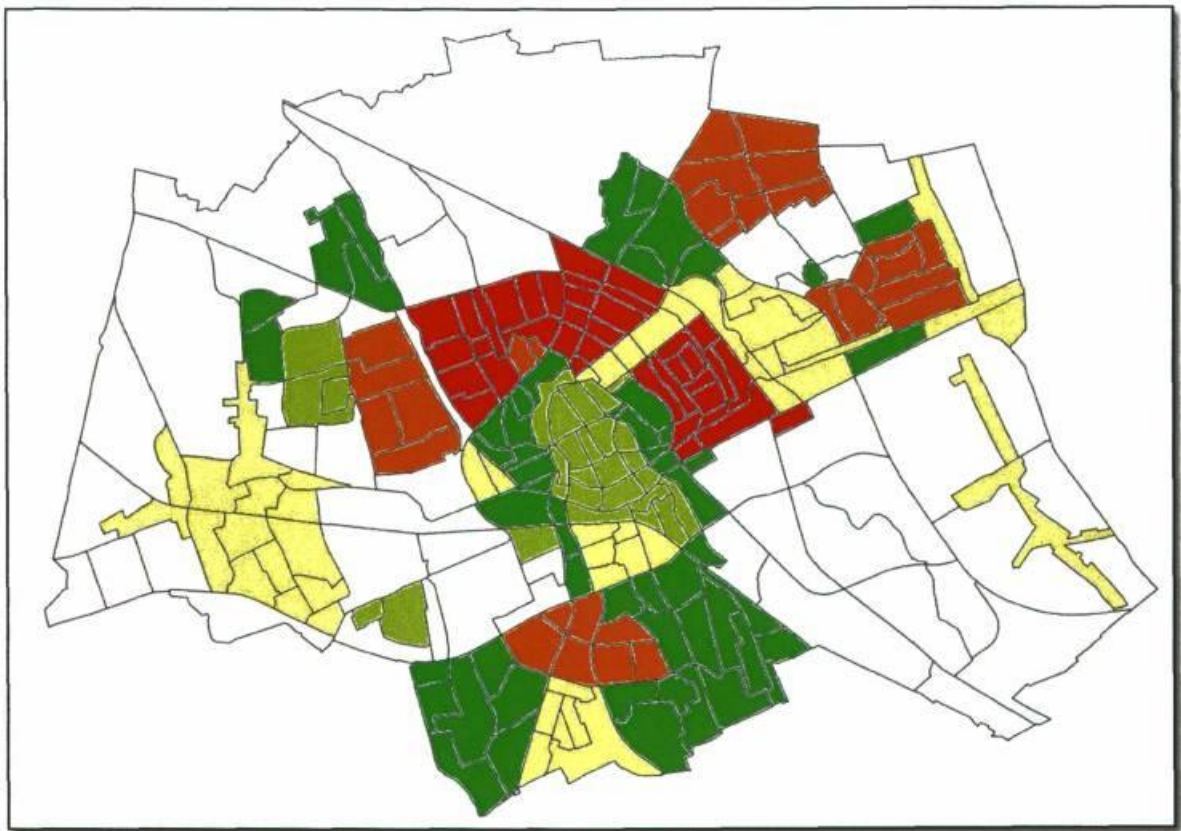

Stadskaart o.b.v. wijkcompassen 'fysieke leefomgeving' (2015)

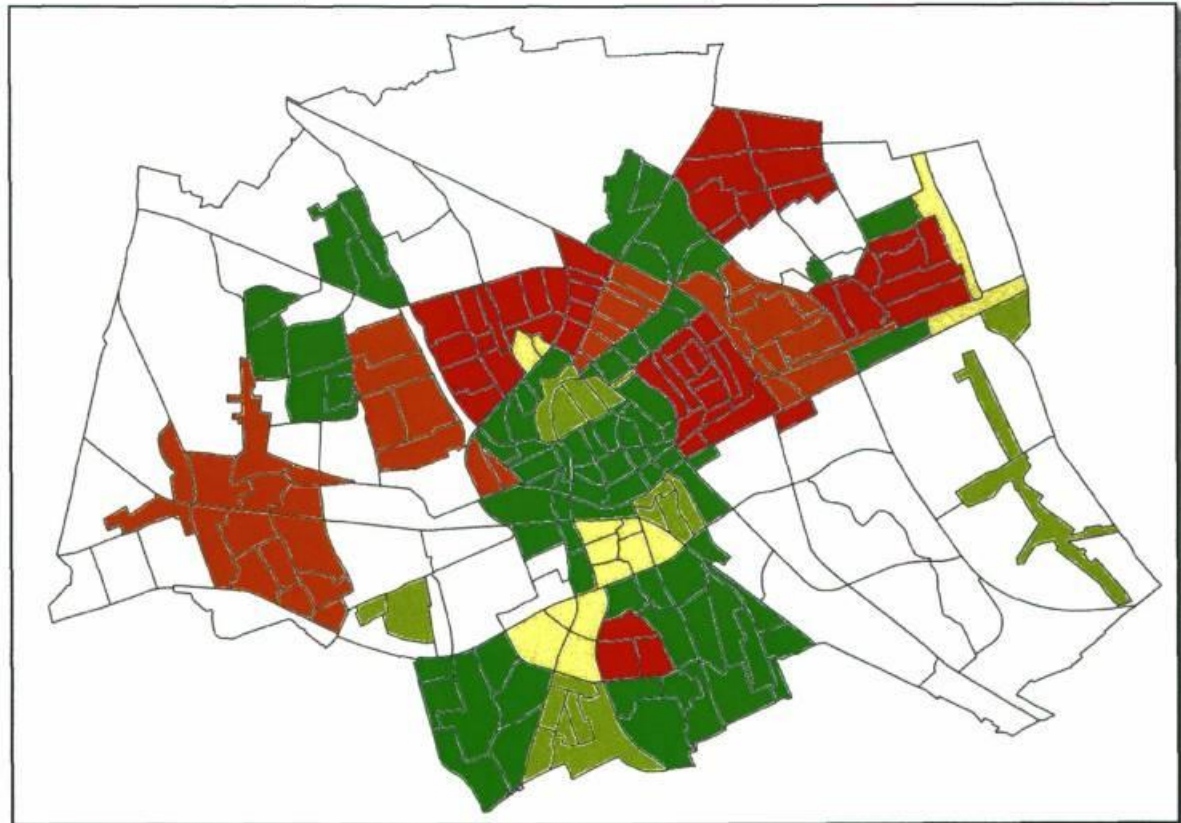
Sociaal domein: waken voor tweedeling in Stad

Binnen het sociale domein zien we dat vooral de wijken die ten Noorden van de binnenstad liggen slechter zijn gaan scoren. Met enige voorzichtigheid kunnen we stellen dat in sociaal opzicht de Stad iets meer polarisatie laat zien. Met name op het gebied van werk en inkomen is een zekere tweedeling zichtbaar.

Buurtbetrokkenheid: vooral lage scores in 'studentenbuurten'. Vinkhuizen en Selwerd scoren ook niet goed. Een gunstige ontwikkeling zien we bij het potentieel aan vrijwilligers en mantelzorgers dat groeiende lijkt te zijn. Opvallend hierbij is dat het beeld anders is dan bij de andere sociale onderdelen: hier wijkt vooral de ontwikkeling in de nieuwe woonwijken in negatieve zin af.

Stadskaart o.b.v. wijkkompassen 'Sociaaleconomische status' (2015)

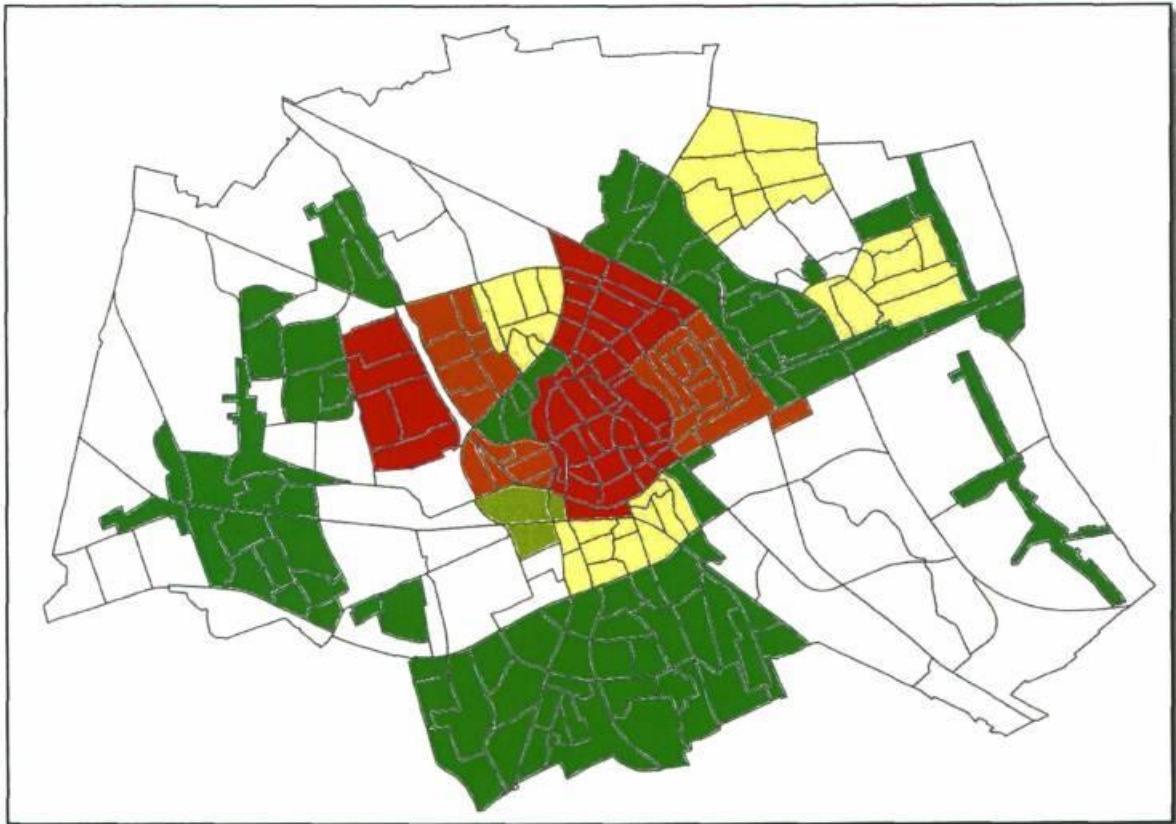

Stadskaart o.b.v. wijkkompassen 'werk en inkomen' (2015)

Overlast en veiligheid: meer ervaren overlast

Qua veiligheidsbeleving zien we dat de afgelopen 10 jaar 20% van de Stadgers aangeeft zich onveilig te voelen in de buurt. In de Binnenstad, de Hoogte, Indische buurt, Oosterparkwijk, Vinkhuizen, en Paddepoel ligt dit hoger dan gemiddeld.

In de ervaren overlast zien we een verslechterde stedelijke tendens met uitschieters in het Centrum, Indische buurt, De Hoogte, Schildersbuurt/Kostverloren, Professorenbuurt, Selwerd en Vinkhuizen.

Stadskaart o.b.v. wijkkompassen 'sociale leefomgeving' (participatie, overlast en veiligheid) (2015)

Blik op de toekomst: wisselende verwachtingspatronen

Tot slot de blik op de toekomst. Hoe hoopvol is de Stadger gestemd over een positieve ontwikkeling van zijn woonomgeving? Hier zien we traditioneel wat lagere scores in de nieuwste woonwijken en wijken met goede scores op de andere thema's. Vrij hoog scoren hier de Oosterparkwijk, Tuinwijk en de schilwijken rondom het centrum (Hortusbuurt, Binnenstad-Oost). Wat verder opvalt zijn zeer sterke afnames van het optimisme voor de toekomst in Vinkhuizen, Lewenborg en De Hoogte. Ook in Tuinwijk en Hoogkerk is men aanmerkelijk minder optimistisch over de toekomst dan twee jaar terug. In Hoogkerk is daardoor de toekomstverwachting onder het gemiddelde gezakt, de Tuinwijk is nog steeds een van de meest optimistische van de stad.

De Oosterparkwijk is de enige van de wijken met de minste scores waar de wijkbewoners met evenveel optimisme naar de toekomst van hun wijk uitkijken als in 2012. De Hoogte is de wijk die overall de minste scores heeft van alle wijken. De wijkbewoners kijken wel optimistisch naar de toekomst, maar veel minder hoopvol dan in 2012. Het optimistische perspectief is behoorlijk gedaald en gemiddeld tot laag in de verder laag scorende wijken Indische buurt en Vinkhuizen. Ditzelfde beeld geldt voor Beijum, in wat minder sterke mate. In Selwerd is men het meest pessimistisch over de toekomst en zien we gemiddelde tot onder gemiddelde scores voor de leefbaarheid van de wijk. Paddepoel en Lewenborg vertonen in minder sterke mate hetzelfde beeld. De Binnenstad, de Schilbuurten Centrum en de Hortusbuurt blijven vragen om aandacht voor de veiligheidssituatie. Over de toekomst van hun wijk zijn de bewoners positiever gestemd dan de gemiddelde Stadjer.

Notitie stresstest 2016-2019

Versie 20 mei 2015

Vanaf 2012 hebben we twee keer een stresstest laten uitvoeren op de financiële positie van de gemeente Groningen. Het uitvoeren van een stresstest laat zien wat de financiële effecten zijn wanneer het op alle fronten tegen zit. Zo houden we in de stresstest bijvoorbeeld rekening met tegenvallende verkopen van kavels voor woningen en bedrijven, een groei van het aantal bijstandsgerechten, een lagere bezetting van de parkeergarages en hogere rente en inflatie. Bij deze stresstest berekenen we het effect van een slecht weer scenario (alles zit erg tegen) en een meer gematigd scenario (alles zit gemiddeld tegen).

Naast de stress brengen we de flexibiliteit binnen de begroting in beeld. Met deze (theoretische) exercitie laten we zien in welke mate we in staat zijn om de effecten van de berekende scenario's op te vangen.

We benadrukken dat de stresstest niet een reële verwachting van de toekomst weergeeft. In de praktijk zullen niet alle stressvariabelen zich tegelijk en /of in dezelfde mate voordoen. De stresstest is een middel om te zien wat de impact is van (extreem) nadelige externe ontwikkelingen op de financiële positie van de gemeenten en laat zien hoe robuust de financiële positie van de gemeente is. De stresstest kan een hulpmiddel zijn voor besluitvorming over het beleid en de (meerjaren) begroting.

De mogelijkheid van een aardbeving vormt ook een externe stressvariabele voor de stad Groningen. In het geval zich een (zware) aardbeving voordoet in de stad Groningen zal dit grote effecten hebben. De financiële consequenties hiervan zijn niet goed in te schatten. Voor het opvangen van financiële consequenties door aardbevingen zullen we een beroep doen op de NAM of het Rijk, ook waar het gaat om maatregelen om gebouwen aardbevingsbestendig te maken. Voor de stresstest laten we de financiële effecten van aardbevingen daarom buiten beschouwing.

De stresstest laat zien wat de stress en flexibiliteit in de komende vier jaar is, en heeft dus betrekking op de jaren 2016-2019. Deze notitie begint met deze inleiding en samenvatting waarin we ingaan op de stressvariabelen, onderdelen van de flexibiliteit en de uitkomsten van de stresstest op hoofdlijnen worden beschreven. In het vervolg van de notitie gaan we uitgebreider in op de uitkomsten en vergelijken we de uitkomst met de voorgaande stresstests.

Stressvariabelen

Uitgangspunt bij het bepalen van de stressvariabelen zijn de onderdelen waar de externe invloeden de grootste financiële consequenties hebben. We sluiten zoveel mogelijk aan bij de gehanteerde stressvariabelen uit eerdere stresstests. Dit vergroot de vergelijkbaarheid van de uitkomsten. Bij de berekening van de stress voor het parkeerbedrijf en de bezuinigingen hebben we de berekening van de stress verfijnd.

Net als in 2013 willen we de effecten van twee scenario's in beeld brengen: een slecht weer scenario en een midden scenario. We doen dit voor de periode 2016-2019. Voor de stresstest hebben we de volgende stressvariabelen bepaald:

	Stressvariabelen	Slecht weer	Midden scenario	Slecht weer	Midden scenario
		2016-2019	2016-2019	2014-2017	2014-2017
1.	Loon- en prijsontwikkeling Hogere stijging van lonen Hogere inflatie	+1,5% +1,0%	+1,0% +0,5%	+1,5% +1,0%	+1,0% +0,5%
2.	Lagere algemene uitkering	10 mld	5 mld	16 mld	12 mld
3.	Hogere rente	+1,5%	+1,0%	+1,5%	+1,0%
4.	Hoger aantal bijstandsgerechtigden	+5,0%	+3,0%	+5,0%	+3,0%
5.	Lagere afzet kavels woningen en bedrijventerreinen	-40,0%	-20,0%	-40,0%	-20,0%
6.	Voordoelen risico's uit risicoparagraaf ¹	100%	Kans * effect	100%	Kans * effect
7.	Niet realiseren groei opbrengst parkeerbedrijf -Groeï opbrengst Damsterdiep- Boterdiep garage ² -lagere bezettingsgraad Forumgarage	0% -10%	50% -5%	-	-
8.	Niet realiseren bezuinigingen ³	60%	40%	-	-

Voor alle duidelijkheid voor de bovenstaande variabelen geldt dat de gekozen scenario's nadeliger zijn dan de reële inschatting die is gemaakt bij het opstellen van het meerjarenbeeld.

Flexibiliteit

Bij de stresstest onderzoeken we op welke middelen de gemeente een beroep kan doen om de financiële consequenties van tegenvallers op te vangen. In de stresstest noemen we dat de flexibiliteit van de gemeente. De bepaling van de flexibiliteit gaat verder dan de bepaling van het weerstandsvermogen. Tot het weerstandsvermogen behoren alleen die middelen die vrijgespeeld kunnen worden zonder het beleid van de gemeente te wijzigen. Hierbij gaat het vooral om egaliseringsreserves, de niet bestemde middelen in bestemmingsreserves en de stille reserves. Een reserve extra beleid bijvoorbeeld, waarin middelen zitten die door de raad zijn bestemd voor concrete projecten of maatregelen, rekenen we niet tot het weerstandsvermogen. Dit geldt ook voor de nog resterende ISV middelen omdat de bestemming hiervan door de raad ook is vastgelegd.

Bij het bepalen van de flexibiliteit voor de stresstest worden alle middelen die kunnen worden aangewend meegenomen, ook als dit leidt tot een beleidswijziging. De reserve extra beleid bijvoorbeeld wordt meegenomen bij het bepalen van de flexibiliteit. Het inzetten van deze middelen om stress op te vangen, kan alleen wanneer de raad besluit de oorspronkelijke projecten niet meer uit te voeren.

Voor alle duidelijkheid willen we benadrukken dat het vrijmaken van middelen uit de hieronder genoemde bronnen vergaande consequenties kan hebben voor het voorzieningenniveau in de stad. Hiertoe zal dan ook alleen besloten kunnen worden indien de nood hoog is en middelen nodig zijn om de ontstane knelpunten het hoofd te kunnen bieden.

De flexibiliteit in de stresstest 2015 wordt bepaald door:

- a. Beschikbare reserves;
- b. Ruimte in meerjarenbeeld 2016-2019;

¹ In het slecht weer scenario wordt het volledige risicobedrag meegenomen, voor het midden scenario wordt het risicobedrag vermenigvuldigd met de kans van optreden.

² In de meerjarenprognose van het parkeerbedrijf wordt gerekend met een groei aan opbrengsten voor de Damsterdiep- en Boterdiepgarage. In het slecht weer scenario gaan we er vanuit dat de groei niet wordt gerealiseerd (groei van 0%). In het midden scenario houden we rekening met 50% van de geraamde groei.

³ In het slecht weer scenario wordt 60% van de bezuinigingstaakstelling niet gerealiseerd. In het midden scenario wordt 40% niet gerealiseerd. Bij de vorige stresstest werd de stress van bezuinigingen meegenomen als onderdeel van de risicoparagraaf.

- c. Investeringsprojecten en middelen extra beleid;
- d. Ruimte om lokale lasten te verhogen;
- e. Flexibele ruimte in de personeelsbegroting;
- f. Flexibele ruimte in het budget voor subsidies;
- g. Flexibele ruimte in het budget voor onderhoud;
- h. Overige flexibele ruimte.

Uitkomst stresstest 2016-2019 op hoofdlijnen

In het slecht weer scenario komt de totale stress uit op 472,7 miljoen euro. In het midden scenario bedraagt de totale stress bijna 260,7 miljoen euro. Onderstaand overzicht geeft voor alle stressvariabelen aan wat de totale stress voor de periode 2016-2019 is, zowel in het slecht weer als in het midden scenario.

	Slecht weer	Midden
	scenario	scenario
Loon- en prijsontwikkeling	22,6	12,9
Algemene uitkering	12,3	6,2
Rente ontwikkeling	19,9	13,3
Bijstand	28,8	17,2
Grondexploitaties	239,0	122,8
Risicoparagraaf / verbonden partijen	63,2	31,7
Parkeerbedrijf	7,7	3,8
Bezuinigingen	79,3	52,9
Totaal	472,7	260,7

Ruim de helft van de totale stress wordt bepaald door de gevoeligheid van de grondexploitaties. De stress bij grondexploitaties in het slecht weer scenario komt uit op 239,0 miljoen euro, in het midden scenario is de stress hier 122,8 miljoen euro. Ook in de paragraaf weerstandsvermogen is het risico bij de grondexploitaties veruit het grootst. De actuele inschatting van het risico in gemeenterekening 2014 is 178 miljoen euro. De raming voor de periode 2016-2019 ligt tussen de 178 en 193 miljoen euro. Daarmee ligt het risico van de grondexploitaties tussen de uitkomst van de stress scenario's in.

De top 3 stressvariabelen in de stresstest 2015 bestaan, naast de stress bij grondexploitaties, uit de risico's uit de risicoparagraaf (met name het risico in het sociaal domein) en de nog te realiseren bezuinigingstaakstellingen. Samen nemen deze in het slecht weer scenario 142,5 miljoen euro voor hun rekening. In het midden scenario is dit 84,6 miljoen euro.

In de stresstest 2013 bedroeg de stress in het slecht weer scenario 353,3 miljoen euro. Het verschil met de actuele stresstest bedraagt circa 119,4 miljoen euro. Het verschil wordt grotendeels verklaard door de hogere stress bij grondexploitaties (+40 miljoen euro), in het sociaal domein (+38,5 miljoen euro) en bij bezuinigingen (+61,3 miljoen euro). Bij de overige onderdelen is de stress 19,9 miljoen euro lager.

In het midden scenario kwam de stress in 2013 uit op 193,0 miljoen euro. De stress in het midden scenario in 2015 komt 67,7 miljoen euro hoger uit, waarvan 19,2 miljoen euro door grondexploitaties, 20,0 miljoen euro door het sociaal domein en 44,4 miljoen euro door bezuinigen wordt verklaard.

De flexibiliteit in de stresstest 2015 bedraagt 419,3 miljoen euro. Deze wordt gevormd door de volgende onderdelen.

	Flexibiliteit
Reserves	188,1
Ruimte meerjarenbeeld	18,0
Investeringsprojecten en extra beleid	16,5
Lokale lasten	77,9
Personeel	43,0
Subsidies	65,1
Onderhoud	10,3
Overig	0,4
Totaal	419,3

De belangrijkste onderdelen van de flexibiliteit zijn de reservepositie (188,1 miljoen euro), de ruimte in de lokale lasten (77,9 miljoen euro) en de afbouw van het bestaande subsidieprogramma (65,1 miljoen euro).

In de voorgaande stresstest bedroeg de flexibiliteit 308,5 miljoen euro, dit is 110,8 miljoen euro lager dan de flexibiliteit in de actuele stresstest. Het grootste verschil ontstaat bij de beschikbare reserves. Deze ligt in de actuele stresstest 75,0 miljoen euro hoger. Voor het grootste deel komt dit door aanvullingen van het weerstandsvermogen in de begrotingen 2014 en 2015 (44 miljoen euro) en een verhoging van de stille reserve Enexis met 15 miljoen euro. Daarnaast rekenen we nu ook de reserve extra beleid en reserve flankerend beleid tot de flexibiliteit (samen 12,3 miljoen euro). Andere verschillen ten opzichte van de vorige stresstest doen zich voor bij de ruimte in het meerjarenbeeld (+33,9 miljoen euro), ruimte investeringsprojecten (-53,5 miljoen euro) en ruimte in lokale lasten (+43,2 miljoen euro). De verschillen worden verderop in deze notitie uitgebreider toegelicht.

In onderstaand overzicht is de flexibiliteit naast de stress uit het slecht weer scenario gezet. Daarbij is ook een ratio opgenomen voor de flexibiliteit / stress en deze is vergeleken met de ratio's van de vorige stresstest.

Verhouding flexibiliteit / stress slecht weer					
Flexibiliteit	228,2	58,5	60,3	72,3	419,3
Stress in slecht weer	107,5	116,1	121,5	127,6	472,7
Vershil	120,7	-57,5	-61,2	-55,3	-53,4
Verhouding flexibiliteit / stress	2,1	0,5	0,5	0,6	0,9
Verhouding vorige stresstest	1,5	0,6	0,6	0,7	0,9

Conclusie

Op basis van de uitkomst van de stresstest kunnen we concluderen dat in het slecht weer scenario de stress van 472,7 miljoen euro nog niet in evenwicht is met de flexibiliteit van 419,3 miljoen euro. In de eerste jaarschijf is de flexibiliteit nog ruim groter omdat hier rekening wordt gehouden met de beschikbare reserves. In de volgende jaarschijven is sprake van een hogere stress tussen de 55-61 miljoen euro. Over alle jaarschijven bekeken is sprake van een tekort van 53,4 miljoen euro.

Ten opzichte van de voorgaande stresstest is zowel de stress als de flexibiliteit toegenomen. Het verschil tussen stress en flexibiliteit is met 8,6 miljoen euro groter dan in de vorige stresstest (verschil was -44,8 miljoen euro).

Een belangrijk signaal uit deze stresstest is dat de financiële consequenties van de stress scenario's sterk toenemen ten opzichte van de vorige stresstest. Dit komt voor een belangrijk deel door een toename van de onzekerheid in de begroting, zoals onzekerheid bij het realiseren van bezuinigingstaakstellingen, onzekerheid bij ontwikkelingen in het sociale domein en onzekerheid bij de grondexploitaties. Er is dus behoefte aan meer flexibiliteit. Dit bevestigt het belang van de afspraak in het collegeprogramma om het weerstandsvermogen verder te vergroten en hier op termijn te groeien naar een ratio van 1,0.

Bijlage 1: Toelichting op de totaal uitkomsten van de stresstest 2016-2019

In de onderstaande overzichten staan de uitkomsten van de stresstest voor de jaren 2016-2019 weergegeven: eerste de stress in het slecht weer en midden scenario en vervolgens de flexibiliteit. De uitkomsten worden per jaarschijf weergegeven. Dit geeft een beeld van de verdeling van de stress en flexibiliteit over de jaarschijven 2016-2019. We geven op hoofdlijnen een toelichting bij de overzichten. Vervolgens gaan we specifiek in op de afzonderlijke onderdelen van de stress- en flexibiliteit.

De stress 2016-2019

Slecht weer scenario 2016-2019	2016	2017	2018	2019	Totaal
Loon- en prijsontwikkeling	2,2	4,5	6,8	9,1	22,6
Algemene uitkering	3,1	3,1	3,1	3,1	12,3
Rente ontwikkeling	1,0	3,1	6,1	9,7	19,9
Bijstandsuitgaven	7,2	7,2	7,2	7,2	28,8
Grondexploitaties	59,7	59,7	59,7	59,7	239,0
Risicoparagraaf / verbonden partijen	17,7	15,2	15,2	15,2	63,2
Parkeerbedrijf	0,6	2,2	2,4	2,6	7,7
Bezuinigingen	15,9	21,1	21,1	21,1	79,3
Totaal	107,5	116,1	121,5	127,6	472,7

De stress in het slecht weer scenario komt uit op 472,7 miljoen euro. De verdeling over de jaarschijven 2016-2019 groeit van 107,5 miljoen euro in 2016 naar 127,6 miljoen euro in 2019. Ruim de helft van de stress komt voor rekening van de grondexploitaties. Bij het bepalen van de stress van grondexploitaties zijn we er vanuit gegaan dat 40% van de afzet van kavels voor woningbouw en bedrijventerreinen niet wordt gerealiseerd. De stress komt hier uit op 239,0 miljoen euro.

De stress bij de bezuinigingen bedraagt 79,3 miljoen euro. Uitgangspunt bij het bepalen van de stress is dat 60% van de nog te realiseren taakstellingen niet wordt gerealiseerd.

De stress in de risicoparagraaf komt uit op 63,2 miljoen euro. Het grootste deel van de stress wordt veroorzaakt door het risico in het sociaal domein. De stress voor de periode 2016-2019 bedraagt hier 40 miljoen euro.

Midden scenario 2016-2019	2016	2017	2018	2019	Totaal
Loon- en prijsontwikkeling	1,3	2,6	3,9	5,2	12,9
Algemene uitkering	1,5	1,5	1,5	1,5	6,2
Rente ontwikkeling	0,7	2,1	4,0	6,5	13,3
Bijstandsuitgaven	4,3	4,3	4,3	4,3	17,2
Grondexploitaties	30,7	30,7	30,7	30,7	122,8
Risicoparagraaf / verbonden partijen	8,6	7,7	7,7	7,7	31,7
Parkeerbedrijf	0,3	1,1	1,2	1,3	3,8
Bezuinigingen	10,6	14,1	14,1	14,1	52,9
Totaal	58,0	64,1	67,4	71,2	260,7

De stress in het midden scenario komt uit op 260,7 miljoen euro. De belangrijkste onderdelen in de stress zijn grondexploitaties (122,8 miljoen euro), bezuinigingen (52,9 miljoen euro) en de risicoparagraaf (31,7 miljoen euro). Bij grondexploitaties houden we er rekening mee dat 20% van de geraamde afzet van kavels voor woningen en bedrijventerreinen niet wordt gerealiseerd en bij

bezuinigingen gaan we er vanuit dat 40% van de nog te realiseren taakstellingen verval. De stress in de risicoparagraaf ontstaat vooral als gevolg van het risico in het sociaal domein (20 miljoen euro).

De flexibiliteit 2016-2019

Flexibiliteit	2016	2017	2018	2019	Totaal
Reserves	185,8	3,5	-1,2	0,0	188,1
Ruimte meerjarenbeeld	4,4	5,9	3,1	4,5	18,0
Investeringsprojecten en extra beleid	4,2	4,4	4,1	3,8	16,5
Lokale lasten	19,5	19,5	19,5	19,5	77,9
Personeel	10,8	10,8	10,8	10,8	43,0
Subsidies	1,8	11,5	21,1	30,7	65,1
Onderhoud	1,6	2,9	2,9	2,9	10,3
Overig	0,1	0,1	0,1	0,1	0,4
Totaal	228,2	58,5	60,3	72,3	419,3

De flexibiliteit in deze stresstest komt uit op 419,3 miljoen euro.

De belangrijkste onderdelen van de flexibiliteit zijn de reservepositie (188,1 miljoen euro), de ruimte in de lokale lasten (77,9 miljoen euro) en de afbouw van het bestaande subsidieprogramma (65,1 miljoen euro).

De meeste flexibiliteit is direct in 2016 beschikbaar in de vorm van beschikbare reserves (185,8 miljoen euro). Daarnaast is jaarlijks flexibele ruimte beschikbaar dat loopt van 58,5 miljoen euro in 2017 tot 72,3 miljoen euro in 2019. Belangrijke onderdelen daarin zijn het verlagen van subsidies, het verhogen van lokale lasten en flexibele personeelskosten.

De flexibiliteit bestaat voor 45% uit beschikbare reserves, 19% uit ruimte in de lokale lasten en 16% uit ruimte in subsidies.

De verschillen met de vorige stresstest

Vergelijking uitkomst stress	2016-2019	2014-2017	Vershil
Loon- en prijsontwikkeling	22,6	26,6	-4,0
Algemene uitkering	12,3	37,2	-24,9
Rente ontwikkeling	19,9	15,2	4,7
Bijstandsuitgaven	28,8	29,3	-0,5
Grondexploitaties	239,0	198,5	40,5
Risicoparagraaf / verbonden partijen	63,2	11,3	51,9
Parkeerbedrijf	7,7	17,2	-9,5
Bezuinigingen	79,3	18,0	61,3
Totaal	472,7	353,3	119,4

De stress in de actuele stresstest komt uit op 472,7 miljoen euro en is met 119,4 miljoen euro toegenomen ten opzichte van de vorige stresstest. Bovenstaand overzicht geeft aan waar de verschillen zitten. De toename van de stress wordt voornamelijk veroorzaakt door de grondexploitaties (+40,5 miljoen euro), de risicoparagraaf (+51,9 miljoen euro) en de bezuinigingen (+61,3 miljoen euro).

De toename van de stress bij grondexploitaties komt voor het grootste deel voor rekening van Meerstad, vooral door de investeringen van de afgelopen twee jaar.

De stress bij bezuinigingen in deze stresstest is op een andere manier berekend dan de vorige keer. We hebben de bezuinigingen nu als afzonderlijke stressvariabele opgenomen. Hierbij berekenen we het effect als 60% van de bezuinigingstaakstellingen niet worden gerealiseerd. Dit effect is 79,3

miljoen euro voor de periode 2016-2019. In de vorige stresstest hielden we alleen rekening met het risico zoals opgenomen in het weerstandsvermogen. Deze kwam in totaal uit op 18 miljoen euro. De toename bij de risicoparagraaf komt door het risico in het sociaal domein. Deze is met 38,5 miljoen euro toegenomen.

In het midden scenario komt de stress voor de jaren 2016-2019 uit op 260,7 miljoen euro. Dit is 67,7 miljoen euro meer dan de uitkomst bij de vorige stresstest (193,0 miljoen euro). De toename doet zich vooral voor op de onderdelen grondexploitaties (19,2 miljoen euro), bezuinigingen (44,4 miljoen euro) en risicoparagraaf (28,5 miljoen euro).

Vergelijking uitkomst flexibiliteit	2016-2019	2014-2017	Vershil
Reserves	188,1	113,1	75,0
Ruimte meerjarenbeeld	18,0	-15,9	33,9
Investeringsprojecten en extra beleid	16,5	70,0	-53,5
Lokale lasten	77,9	34,7	43,2
Personeel	43,0	34,1	8,9
Subsidies	65,1	65,6	-0,5
Onderhoud	10,3	6,9	3,4
Overig	0,4	0,0	0,4
Totaal	419,3	308,5	110,8

In de voorgaande stresstest bedroeg de flexibiliteit 308,5 miljoen euro, dit is 110,8 miljoen euro lager dan de flexibiliteit in de actuele stresstest. Het grootste verschil ontstaat bij de beschikbare reserves. Deze ligt in de actuele stresstest 75,0 miljoen euro hoger. Voor het grootste deel komt dit door aanvullingen van het weerstandsvermogen in de begrotingen 2014 en 2015 (44 miljoen euro) en een verhoging van de stille reserve Enexis met 15 miljoen euro. Daarnaast rekenen we nu ook de reserve extra beleid en reserve flankerend beleid tot de flexibiliteit (samen 12,3 miljoen euro). Andere verschillen ten opzichte van de vorige stresstest doen zich voor bij de ruimte in het meerjarenbeeld (+33,9 miljoen euro), ruimte investeringsprojecten (-53,5 miljoen euro) en ruimte in lokale lasten (+43 miljoen euro). Een toelichting op deze verschillen is opgenomen in het rapport over de stresstest 2015.

Bijlage 2: Toelichting op de stressvariabelen en flexibiliteit per onderdeel

In deze toelichting geven we per onderdeel een toelichting op de stressvariabelen en de variabelen die zijn gebruikt om de flexibiliteit te bepalen en de uitkomsten voor de jaren 2016-2019. Omdat de vorige stresstest betrekking heeft op andere jaarschijven (2014-2017), vergelijken we de uitkomsten van deze stresstest met de vorige alleen op de totalen van alle jaarschijven.

De stress

1. Loon en prijsontwikkeling: uitgangspunten	Slecht weer	Midden scenario	Slecht weer	Midden scenario
	2016-2019	2016-2019	2014-2017	2014-2017
Loon- en prijsontwikkeling				
Hogere stijging van lonen	+1,5%	+1,0%	+1,5%	+1,0%
Hogere inflatie	+1,0%	+0,5%	+1,0%	+0,5%

In het meerjarenbeeld 2016-2019 is een inschatting gemaakt van de verwachte loon- en prijsstijging in de komende jaren. In het slecht weer en midden scenario gaan we uit van een hogere stijging van lonen en prijzen dan de huidige inschatting.

We hanteren de in het overzicht hierboven opgenomen opslagen. De gehanteerde opslagen zijn gelijk aan de vorige stresstest.

Bij het berekenen van het financiële effect van loon- en prijsstijgingen rekenen we in Groningen met een pakket van in totaal 238 miljoen euro. Hiervan heeft circa 80% betrekking op lonen en 20% betrekking op de inkoop van goederen en diensten (prijzen). Deze uitgangspunten gebruiken we ook voor het bepalen van de stress. Normaal gesproken groeit dit pakket jaarlijks door indexering en nieuwe activiteiten. Bezuinigingen leiden tot een verlaging van het pakket. Voor deze stresstest gaan we er vanuit dat het pakket in de jaren 2016-2019 gelijk blijft. Dus de groei door indexering en nieuwe activiteiten is gelijk aan de verlaging door bezuinigingen.

In het actuele meerjarenbeeld houden we rekening met een nominale compensatie (combinatie van loon- en prijsstijging) van 2,72% in 2016, en vanaf 2017 met 1,83%.

Loon- en prijsstijgingen worden ook doorberekend in de tarieven. Een extra loon- en prijsstijging leidt dus ook tot extra inkomsten. Voor de stresstest hebben we het effect van de loon- en prijsstijging bepaald op de OZB-opbrengst, de hondenbelasting, de logiesbelasting, precariorechten en leges burgerzaken. Hierbij zijn we uitgegaan van de opbrengst in de begroting 2015. Deze extra opbrengst is in mindering gebracht op de stress.

Uitkomst 2015

Loon- en prijsontwikkeling: uitkomst	2016	2017	2018	2019	Totaal
Slecht weer 2016-2019	2,2	4,5	6,8	9,1	22,6
Slecht weer 2014-2017					26,6
Vershil					-4,0
Midden scenario 2016-2019	1,3	2,6	3,9	5,2	12,9
Midden scenario 2014-2017					14,2
					-1,3

De stress voor de jaren 2016-2019 komt iets lager uit dan in de vorige stresstest. Dit komt vooral omdat het pakket waarover de effecten van loon- en prijsstijgingen worden berekend, door

bezuinigingen is verlaagd van 257 miljoen euro, naar 238 miljoen euro. Daardoor zijn de consequenties van loon- en prijsstijgingen kleiner.

2. Algemene uitkering: uitgangspunten	Slecht weer	Midden scenario	Slecht weer	Midden scenario
	2016-2019	2016-2019	2014-2017	2014-2017
Lagere algemene uitkering	10 mld	5 mld	16 mld	12 mld

Bij de stresstest in 2013 is voor de algemene uitkering gekeken naar de verwachte bezuiniging van het Rijk die nog niet in de circulaire waren opgenomen. Op basis daarvan is het mogelijke effect voor de gemeente Groningen bepaald. Op dit moment is nog geen sprake van aanvullende Rijksbezuinigingen boven op de circulaire. Het effect van de eerste en tweede fase van het groot onderhoud aan het gemeentefonds is al in het actuele meerjarenbeeld opgenomen.

Bij het bepalen van de stress voor 2016-2019 voor de algemene uitkering rekenen we met de bezuinigingen die nodig zijn om het landelijke begrotingstekort te verlagen. Het begrotingstekort 2015 is 14,6 miljard euro, dat is 2,2% van het bruto binnenlands product (raming miljoenennota 2015). We hebben geen informatie van het Rijk over het verwachte tekort in de periode 2016-2019. Hiervan moeten we zelf een inschatting maken. Omdat de economie weer enigszins lijkt aan te trekken gaan we uit van een begrotingstekort van 10 miljard in het slecht weer scenario en 5 miljard in het midden scenario. We gaan er vanuit dat de bezuinigingen gefaseerd over de vierjaars-periode plaatsvinden.

Voor het bepalen van het effect van de Rijksbezuinigingen voor Groningen hanteren we dezelfde systematiek als bij de stresstest 2013. Op basis van ervaringscijfers van de VNG van eerdere bezuinigen van het Rijk blijkt dat circa 50% van de bezuinigingen betrekking heeft op de uitgaven van de ministeries. Van de uitgaven van de ministeries werkt 17% door in de uitkering uit het gemeentefonds. Het aandeel van Groningen in het gemeentefonds is 1,45%. Dit betekent dat iedere miljard die het Rijk bezuinigt voor de gemeente Groningen tot een nadeel van ruim 1,2 miljoen euro leidt.

Algemene uitkering: uitkomst	2016	2017	2018	2019	Totaal
Slecht weer 2016-2019	3,1	3,1	3,1	3,1	12,3
Slecht weer 2014-2017					37,2
Vershil					-24,9
Midden scenario 2016-2019	1,5	1,5	1,5	1,5	6,2
Midden scenario 2014-2017					18,6
Vershil					-12,4

De totale stress voor de algemene uitkering komt in het slecht weer scenario uit op 12,3 miljoen euro en in het midden scenario op 6,2 miljoen euro. Ten opzichte van de voorgaande stresstest is de stress verlaagd. Destijds was rekening gehouden met mogelijke Rijksbezuinigingen die nog niet in circulaire waren meegenomen. Daarnaast was rekening gehouden met een herverdeeleffect als gevolg van een andere verdeling van het gemeentefonds. Inmiddels zijn de effecten van het groot onderhoud aan het gemeentefonds in het meerjarenbeeld opgenomen en zijn dus niet langer een risico. In totaal (eerste en tweede fase groot onderhoud) houden we in het meerjarenbeeld rekening met een structureel nadeel van 7,4 miljoen euro vanaf 2017.

3. Rente ontwikkeling: uitgangspunten	Slecht weer	Midden scenario	Slecht weer	Midden scenario
	2016-2019	2016-2019	2014-2017	2014-2017
Hogere rente	+1,5%	+1,0%	+1,5%	+1,0%

In het meerjarenbeeld 2016-2019 houden we rekening met de renteontwikkeling op basis van een actuele renteverwachting. Voor de jaren 2016-2019 wordt rekening gehouden met een geleidelijke stijging van de rente: 2,35% in 2016, 2,6% in 2017, 2,85% in 2018 en 3,1% in 2019.

Bij het opstellen van het meerjarenbeeld is een nieuwe inschatting gemaakt van de financieringsbehoefte van de gemeente. Dit is vooral afhankelijk van nieuwe investeringen, het verloop van de reserves en de aflossing van bestaande leningen. Op basis hiervan is bepaald hoeveel nieuwe leningen de komende jaren moeten worden aangetrokken. In de jaren 2016-2019 is de verwachte omvang van de nieuw aan te trekken leningen: 104 miljoen euro in 2016, 177 miljoen euro in 2017, 212 miljoen euro in 2018 en 271 miljoen euro in 2019.

De actuele renteverwachting gekoppeld aan de nieuw aan te trekken leningen, bepaalt de rentekosten in de komende jaren.

In de stresstest scenario's gaan we uit van een hogere rentestijging. De genoemde opslagen komen dus bovenop de verwachte renteontwikkeling. We gaan uit van dezelfde financieringsbehoefte als in het meerjarenbeeld. Deze scenario's zijn gelijk aan de in de stresstest 2013 gehanteerde scenario's.

In het meerjarenbeeld wordt ook rekening gehouden met een voordeel doordat de lange financieringsbehoefte wordt gefinancierd met goedkopere kortlopende middelen (dit noemen we mismatchfinanciering). We gaan er in het meerjarenbeeld vanuit dat dat we 16,8 miljoen euro op deze manier financieren met kortlopende middelen. Hiervoor is een structureel voordeel in het meerjarenbeeld opgenomen. Bij een stijging van de korte rente realiseren we niet het hele voordeel. Dit nadelige effect nemen we mee in de stresstest.

Rente ontwikkeling: uitkomst	2016	2017	2018	2019	Totaal
Slecht weer 2016-2019	1,0	3,1	6,1	9,7	19,9
Slecht weer 2014-2017					15,2
Verschil					4,7
Midden scenario 2016-2019	0,7	2,1	4,0	6,5	13,3
Midden scenario 2014-2017					10,1
					3,2

De stress in de jaren 2016-2019 komt iets hoger uit dan in de vorige stresstest. Dit komt vooral omdat de omvang van de nieuw aan te trekken lening hoger ligt dan bij de vorige stresstest.

4. Bijstandsuitgaven: uitgangspunten	Slecht weer	Midden scenario	Slecht weer	Midden scenario
	2016-2019	2016-2019	2014-2017	2014-2017
Hoger aantal bijstandsccliënten	+5,0%	+3,0%	+5,0%	+3,0%

Voor de inschatting van het aantal bijstandsccliënten verhogen we het aandeel van de Groningse bijstandsccliënten in het landelijk bijstandsniveau. In 2013 hielden we rekening met een toename van het aantal bijstandsccliënten van 5,0% in het slecht weer scenario (3,0% in het midden scenario). In 2015 zullen we dezelfde verhoging toepassen.

Omdat we er in deze stresstest vanuit gaan dat landelijk het aantal bijstandsccliënten gelijk blijft, het macrobudget niet toeneemt en het aandeel van Groningen in het macrobudget gelijk blijft (2,93%), ontstaat voor Groningen een nadeel.

Bijstandsuitgaven: uitkomst	2016	2017	2018	2019	Totaal
Slecht weer 2016-2019	7,2	7,2	7,2	7,2	28,8
Slecht weer 2014-2017					29,3
Verschil					-0,5
Midden scenario 2016-2019	4,3	4,3	4,3	4,3	17,2
Midden scenario 2014-2017					17,6
					-0,4

De stress in het slecht weer scenario komt uit op 28,8 miljoen euro. Dit is bijna gelijk aan de uitkomst van de vorige stresstest.

5. Grondexploitaties: uitgangspunten	Slecht weer	Midden scenario	Slecht weer	Midden scenario
	2016-2019	2016-2019	2014-2017	2014-2017
Lagere afzet kavels woningen en bedrijventerreinen	-40,0%	-20,0%	-40,0%	-20,0%

In de lopende grondexploitaties wordt een inschatting gemaakt van de afzet van kavels voor woningbouw en bedrijventerreinen. In het slecht weer scenario gaan we uit van een verlaging van deze afzet met 40% voor de gehele looptijd. In het midden scenario gaan we uit van een daling van 20%. Het nadelig effect dat dit veroorzaakt wordt evenredig toegerekend aan de eerste vier jaar aangezien een neerwaartse bijstelling van de afzet in de grondexploitaties waarschijnlijk ook gefaseerd zal plaatsvinden. Deze scenario's zijn gelijk aan de in de vorige stresstest gehanteerde scenario's.

De beide scenario's zijn doorgerekend op basis van de eind 2014 vastgestelde grondexploitaties. Bij de doorrekening is alleen de gronduitgifte gewijzigd. De maximale looptijd van een grondexploitatie bedraagt 25 jaar. Er wordt geen rekening gehouden met opbrengsten na het 25^e jaar.

Voor de nog in ontwikkeling te nemen gronden is in het slechtweer scenario gerekend met een vertraging van 10 jaar. In het midden scenario is een vertragingperiode van 5 jaar gehanteerd.

Grondexploitaties: uitkomst	2016	2017	2018	2019	Totaal
Slecht weer 2016-2019	59,7	59,7	59,7	59,7	239,0

Slecht weer 2014-2017					198,5
Vershil					40,5
Midden scenario 2016-2019	30,7	30,7	30,7	30,7	122,8
Midden scenario 2014-2017					103,6
					19,2

De stress bij de grondexploitaties vertegenwoordigt vanuit de grootste stress voor de gemeente . Voor de jaren 2016-2019 gaat het om 239,0 miljoen euro, dit is meer dan de helft van de totale stress van 472,7 miljoen euro. Ten opzichte van de vorige stresstest is de stress toegenomen met 40,5 miljoen euro.

De toename komt voor rekening van de grondexploitatie Meerstad en wordt veroorzaakt door de investeringen die na de vorige stresstest zijn uitgevoerd. De uitgevoerde investeringen zijn niet meer te beïnvloeden en verhogen de waarde die moet worden terugverdiend met toekomstige verkopen. In het geval van de stress scenario's ontstaat een tekort omdat een deel van de afzet niet wordt gerealiseerd.

In het weerstandsvermogen houden we rekening met een risico voor grondexploitaties. Eind 2014 bedroeg het risico 178 miljoen euro. De raming voor de periode 2016-2019 ligt tussen de 178 en 193 miljoen euro. Daarmee ligt het risico van de grondexploitaties tussen de uitkomst van de stress scenario's in.

6. Risicoparaagraaf: uitgangspunten	Slecht weer	Midden scenario	Slecht weer	Midden scenario
	2016-2019	2016-2019	2014-2017	2014-2017
Voordoens risico's uit risicoparaagraaf	100%	Kans * effect	100%	Kans * effect

De risico's in de paragraaf weerstandsvermogen van de gemeenterekening 2014 zijn het uitgangspunt bij het bepalen van de stress. De onderdelen die afzonderlijk zijn opgenomen in de stressvariabelen zijn hierin geëlimineerd. In het slecht weer scenario gaan we er vanuit dat alle overige risico's zich voordoen. In het midden scenario worden de risicobedragen vermenigvuldigd met de kans van optreden. Deze uitgangspunten zijn gelijk aan de in de vorige stresstest gehanteerde scenario's.

Deze actuele stresstest wijkt op een aantal punten af van de vorige stresstest. Voor parkeren en bezuinigingen zijn nu afzonderlijke stressvariabelen opgenomen. In de vorige stresstest zaten deze in de risicoparaagraaf. Het onderdeel sociaal domein (decentralisaties) was de vorige keer afzonderlijk opgenomen en is nu onderdeel van de risicoparaagraaf.

Om de uitkomsten toch met elkaar te kunnen vergelijken hebben we ook voor de vorige stresstest parkeren en bezuinigingen afzonderlijk weergegeven en het sociaal domein meegenomen bij de risicoparaagraaf. De cijfers sluiten op die onderdelen daarom niet meer aan op de uitkomsten van de vorige stresstest. Dit heeft geen invloed op de totaalstellingen.

Risicoparaagraaf / verbonden partijen	2016	2017	2018	2019	Totaal
Slecht weer 2016-2019	17,7	15,2	15,2	15,2	63,2
Slecht weer 2014-2017					11,3
Verschil					51,9
Midden scenario 2016-2019	8,6	7,7	7,7	7,7	31,7
Midden scenario 2014-2017					3,2
					28,5

De stress als gevolg van de risico's in de risicoparaagraaf komt uit op 63,2 miljoen euro en ligt ruim boven de uitkomst in de vorige stresstest. Dit komt voornamelijk door de toename van het risico in het sociaal domein.

Voor de stress in het sociaal domein als gevolg van het overhevelen van taken van het Rijk naar de gemeente sluiten we aan bij de berekening van het risico in de gemeenterekening 2014. Dit risico is nu berekend op 10 miljoen euro structureel, met een kans van optreden van 50%. Dit leidt tot een totale stress in de periode 2016-2019 van 40 miljoen euro. In de vorige stresstest was de stress slechts 1,5 miljoen euro. Hierbij gingen we er vanuit dat de drie decentralisaties (Participatiewet, Jeugdzorg en AWBZ) met de beschikbare budgetten konden worden uitgevoerd. Dit uitgangspunt geldt nog steeds, echter we schatten het risico dat we het niet redden met de beschikbare budgetten hoger in dan twee jaar geleden.

In het midden scenario houden we rekening met de kans van optreden van 50% van de risico's. De stress voor de jaren 2016-2019 komt uit op 26,3 miljoen euro, waarvan 20 miljoen euro kan worden verklaard door het risico in het sociaal domein. Dit risico verklaart ook het grootste deel van de toename van 23,1 miljoen euro ten opzichte van de vorige stresstest.

7. Parkeerbedrijf: uitgangspunten	Slecht weer	Midden scenario	Slecht weer	Midden scenario
	2016-2019	2016-2019	2014-2017	2014-2017
Niet realiseren groei opbrengst parkeerbedrijf				
-Groei opbrengst Damsterdiep- Boterdiep garage	0%	50%	-	-
-lagere bezettingsgraad Forumgarage	-10%	-5%	-	-

Het parkeerbedrijf moet de komende jaren een groei in opbrengsten realiseren. Deze groei moet voornamelijk komen uit de groei in de bezetting van de nieuwe parkeergarages Forum, Boterdiep en Damsterdiep. De bezetting van deze nieuwe parkeergarages vormt dan ook het voornaamste risico van het parkeerbedrijf.

In de vorige stresstest was het risico van het parkeerbedrijf meegenomen als onderdeel van de risicoparaagraaf. Het risico parkeerbedrijf, zoals opgenomen in de paragraaf weerstandsvermogen, komt tot stand door een optelsom van de risicobedragen voor de komende vier jaarschijven. Het risico voor 2015 bijvoorbeeld bestaat uit een optelsom van het risico van de jaarschijven 2015-2018. In deze stresstest hebben we de effecten van een vertraging in de groei van de bezetting specifiek bepaald. Voor de drie parkeergarages hebben we gekeken wat de financiële effecten zijn als de bezettingsgraad de komende jaren niet groeit zoals opgenomen in de meerjarenraming van het parkeerbedrijf. Deze variabele geeft een beter beeld van de stress dan het alleen bepalen van de stress op basis van het risico in de risicoparaagraaf.

De Damsterdiepgarage en Boterdiepgarages zijn allebei volledig in gebruik. In de meerjarenbegroting houden we rekening met een groeiend gebruik van de deze parkeergarages. Voor de

Boterdiepgarage geldt dat dit mede afhankelijk is van de totstandkoming van woningen en nieuwe functies in het gebied. Dit zal ook moeten leiden tot een groter gebruik van de Boterdiepgarage. De Damsterdiepgarage is nog relatief nieuw. De bezetting van deze garage kan groeien omdat steeds meer mensen de garage weten te vinden.

Voor deze beide garages gaan we er in deze stresstest vanuit dat de verwachte groei in bezetting zich niet gaat voordoen. In het slecht weer scenario handhaven we de gerealiseerde opbrengst in 2014 en houden we geen rekening met groei. In het midden scenario gaan we uit van 50% van de groei in de meerjarenprognose. Met andere woorden de groei is met 50% naar beneden bijgesteld.

In de meerjarenprognose houden we er rekening mee dat de Forumgarage zal openen in 2017. Hierbij gaan we uit van een groei van de bezettingsgraad tot 35% vanaf 2020. In de stresstest verlagen we voor de periode 2016-2019 de bezettingsgraad met 10% in het slecht weer scenario en 5% in het midden scenario.

Parkeerbedrijf: uitkomst	2016	2017	2018	2019	Totaal
Slecht weer 2016-2019	0,6	2,2	2,4	2,6	7,7
Slecht weer 2014-2017					17,2
Vershil					-9,5
Midden scenario 2016-2019	0,3	1,1	1,2	1,3	3,8
Midden scenario 2014-2017					17,2
					-13,4

De stress voor het parkeerbedrijf voor de jaren 2016-2019 komt uit op 7,7 miljoen euro. In de komende jaren groeit de stress tot 2,6 miljoen euro per jaar. In de eerste jaren is de stress lager omdat er in deze jaren in de meerjarenprognose nog geen rekening wordt gehouden met een volledige bezetting van de parkeergarages. De volledige stress doet zich voor op het moment dat er in de meerjarenprognoses rekening wordt gehouden met de definitieve bezettingsgraad.

In de vorige stresstest was het risico in de risicoparagraaf het uitgangspunt. Deze kwam uit op een totaal van 17,2 miljoen euro. De nu berekende stress ligt dus onder dat van de vorige stresstest.

8. Bezuinigingen: uitgangspunten	Slecht weer	Midden scenario	Slecht weer	Midden scenario
	2016-2019	2016-2019	2014-2017	2014-2017
Niet realiseren bezuinigingen	60%	40%	-	-

Bij de vorige stresstest waren de bezuinigen niet als afzonderlijke stressvariabele meegenomen, maar was de stress meegenomen als onderdeel van de risicoparagraaf. Voor deze stresstest hebben we de stress bepaald op basis van een vertraagde realisatie van bezuinigingstaakstellingen. Het startpunt wordt bepaald door de op dit moment nog niet gerealiseerde taakstellingen, overeenkomstig de stand van zaken in de eerste voortgangsrapportage van 2015. Onderstaande tabel geeft aan wat de nog openstaande taakstellingen zijn.

Niet gerealiseerde bezuinigingen	2016	2017	2018	2019
Bezuinigingen 2011-2014	0,9	1,2	1,2	1,2
Bezuinigingen 2014-2017	7,5	10,5	10,5	10,5
Bezuinigingen 2015-2018	9,4	14,4	14,4	14,4
Bezuinigingen begroting 2015	8,6	9,1	9,1	9,1
Totaal	26,4	35,2	35,2	35,2

In het slecht weer scenario gaan we er vanuit dat in de jaren 2016-2019 60% van de nog open staande taakstellingen niet wordt gerealiseerd. In het midden scenario houden we er rekening mee dat 40% van de bezuinigingstaakstellingen niet wordt gerealiseerd.

Bezuinigingen: uitkomst	2016	2017	2018	2019	Totaal
Slecht weer 2016-2019	15,9	21,1	21,1	21,1	79,3
Slecht weer 2014-2017					18,0
Vershil					61,3
Midden scenario 2016-2019	10,6	14,1	14,1	14,1	52,9
Midden scenario 2014-2017					8,5
					44,4

De totale stress in het slecht weer scenario komt uit op 79,3 miljoen euro. Dit is aanzienlijk meer dan de vorige stresstest. Daar kwam de stress in het slecht weer scenario uit op 18 miljoen euro. In de vorige stresstest was bezuinigingen onderdeel van de risicoparagraaf en werd de stress bepaald door het effect zoals opgenomen in de risicoparagraaf. In de risicoparagraaf werd destijds rekening gehouden met een risico van 10 miljoen euro incidenteel en 2 miljoen euro structureel. Het totale risico / stress over de 4 jaarschijven bedroeg dus 18 miljoen euro. De kans van optreden van het incidentele risico van 10 miljoen euro was geschat op 50%. De kans bij het structurele risico van 2 miljoen euro was 25%.

In de actuele stresstest hebben we de berekening van de stress verfijnd, waarbij de stress is bepaald op een percentage van de nog openstaande taakstellingen. We zien dat de openstaande taakstellingen in toenemende mate moeilijker zijn te realiseren. In de stresstest houden we daarom rekening met een hoog percentage niet te realiseren taakstellingen (60%). Dit verklaart het grote verschil met de vorige stresstest.

In het midden scenario houden we rekening met 40% niet te realiseren bezuinigingen. Dit leidt tot een stress van 52,9 miljoen euro. Dit is 44,4 miljoen euro meer dan de stress in 2014-2017.

De flexibiliteit

Bij het bepalen van de flexibiliteit voor de stresstest worden alle middelen die kunnen worden aangewend meegenomen, ook als dit leidt tot een beleidswijziging. De flexibiliteit in de stresstest 2015 bestaat uit de volgende onderdelen:

- A. Beschikbare reserves;
- B. Ruimte in meerjarenbeeld;
- C. Investeringsprojecten en middelen extra beleid;
- D. Ruimte om lokale lasten te verhogen;
- E. Flexibele ruimte in de personeelsbegroting;
- F. Flexibele ruimte in het budget voor subsidies;
- G. Flexibele ruimte in het budget voor onderhoud;
- H. Overige flexibele ruimte.

Onderstaand lichten we de onderdelen van de flexibiliteit toe.

A. Beschikbare reserves

Bij het bepalen van de beschikbare reserves zijn we uitgegaan van het weerstandsvermogen in de gemeenterekening 2014. Voor de jaren 2016-2019 kijken we naar de meerjarige ontwikkeling van het weerstandsvermogen.

Niet alle gemeentelijke reserves zijn onderdeel van het weerstandsvermogen en worden ook niet meegenomen bij het bepalen van de flexibiliteit. Het gaat dan om middelen die specifiek geormerkt zijn en niet anders ingezet kunnen worden. De belangrijkste zijn:

- Reserve RSP;
- Reserve afvalstoffenheffing
- Reserve bovenwijkse infrastructuur;
- Reserve afkoopsommen onderhoud graven.

Bovenop het weerstandsvermogen houden we bij het bepalen van de flexibiliteit wel rekening met de reserves flankerend beleid en extra beleid. De reserve flankerend beleid van 4,3 miljoen euro nemen we omdat we ook rekening houden met de stress van bezuinigingen. De reserve kan worden gebruikt om de stress op te vangen.

De reserve extra beleid van 8,0 miljoen euro nemen we mee omdat deze in geval van nood ingezet kan worden. Dit betekent dan wel dat de maatregelen waarvoor deze middelen waren bedoeld, niet meer kunnen worden uitgevoerd.

Reserves: uitkomst	2016	2017	2018	2019	Totaal
Flexibiliteit 2016-2019	185,8	3,5	-1,2	0,0	188,1
Flexibiliteit 2014-2017					113,1
Verschil					75,0

De reserves die meetellen voor de flexibiliteit komen uit op 188,1 miljoen euro. Dit is 75,0 miljoen euro meer dan in de vorige stresstest. Voor het grootste deel komt dit door aanvullingen van het weerstandsvermogen in de begrotingen 2014 en 2015 (44 miljoen euro) en een verhoging van de stille reserve Enexis met 15 miljoen euro. Daarnaast rekenen we nu ook de reserve extra beleid en reserve flankerend beleid tot de flexibiliteit (samen 12,3 miljoen euro).

B. Ruimte in meerjarenbeeld

Het financieel meerjarenbeeld is geactualiseerd ten opzichte van de gemeentebegroting 2015. Ten eerste zijn de effecten van de decembercirculaire 2014 verwerkt. Daarnaast zijn de nieuwe rente effecten en de autonome ontwikkelingen die op de gemeente afkomen verwerkt. De belangrijkste autonome ontwikkelingen ontstaan bij de loon- en prijsontwikkelingen, groot onderhoud gemeentefonds en de bijstelling van het budget voor uitkeringen (BUIG). Een toelichting op de nieuwe ontwikkelingen is opgenomen het financieel meerjarenbeeld.

Ruimte meerjarenbeeld	2016	2017	2018	2019	Totaal
Flexibiliteit 2016-2019	4,4	5,9	3,1	4,5	18,0
Flexibiliteit 2014-2017					-15,9
Verschil					33,9

De ruimte in het financieel meerjarenbeeld wordt volledig meegenomen in de flexibiliteit. Dit telt voor de jaren 2016-2019 op tot 18,0 miljoen euro. Bij de vorige stresstest was er sprake van een negatieve ruimte in het meerjarenbeeld (-15,9 miljoen euro) omdat de onontkoombare knelpunten in mindering waren gebracht op de deze ruimte.

Dit jaar hebben we de onontkoombare knelpunten niet in mindering gebracht. Vooral omdat het grootste deel van de onontkoombare knelpunten ligt in het sociaal domein en hiermee bij het bepalen van de stress al rekening is gehouden. De resterende onontkoombare knelpunten zijn, volgens de actuele stand, relatief beperkt.

C. Investeringsprojecten en middelen extra beleid

Bij het bepalen van de flexibiliteit kijken we ook naar mogelijkheden om middelen vrij te spelen door (investerings-)projecten te stoppen of de beschikbare middelen voor extra beleid te verlagen. In de voorgaande stresstest hebben we al gezien dat de mogelijkheden om investeringsprojecten stop te zetten beperkt zijn. Dit komt omdat in de afgelopen jaren een aantal projecten al zijn gestopt en andere projecten inmiddels te ver zijn gevorderd om nog te stoppen.

In de gemeentebegroting 2015 zijn voor verschillende onderdelen intensiveringsbudgetten opgenomen, zoals afgesproken in het coalitieakkoord van 2014. Het gaat om de volgende budgetten:

Intensiveringsbudgetten	2016	2017	2018	2019
Thema Werken/ Sociaal	5,5	6,5	7,0	7,0
Thema Werken/ Economie	2,5	2,5	2,5	2,5
Thema Zorgen	1,0	1,0	1,0	1,0
Thema Wonen	2,0	2,0	2,0	2,0
Thema Verplaatsen	2,0	2,0	2,0	2,0
Thema Leren	1,0	1,0	1,0	1,0
Thema Bewegen	0,3	0,3	0,3	0,3
Thema Verduurzamen	1,0	1,0	1,0	1,0
Thema Bezoeken	0,3	1,3	1,3	1,3
Thema Verrijken	0,5	0,8	0,8	0,8
Thema Samenwerken/ Bedrijfsvoering	0,3	0,3	0,3	0,3
Frictiekosten	4,7	3,2	1,1	0,0
Totaal	21,1	21,9	20,3	19,2

De structurele invulling van deze budgetten zal in de periode 2015-2019 vorm moeten krijgen. Voor de stresstest gaan we er vanuit dat een deel van deze budgetten anders kan worden ingezet omdat de middelen nog niet zijn vastgelegd of de inzet kan worden heroverwogen. Voor de stresstest 2015 rekenen we 20% van de intensiveringsbudgetten tot de flexibiliteit.

Investeringsprojecten en extra beleid	2016	2017	2018	2019	Totaal
Flexibiliteit 2016-2019	4,2	4,4	4,1	3,8	16,5
Flexibiliteit 2014-2017					70,0
Vershil					-53,5

De flexibiliteit komt uit op 16,5 miljoen euro en ontstaat door het vrijspelen van 20% van de beschikbaar gestelde intensiveringsbudgetten.

In de vorige stresstest bedroeg de flexibiliteit voor investeringsbudgetten 70 miljoen euro. Dit betrof projecten die gestopt konden worden. Het ging om het Sontwegtrace (30 miljoen euro),

investerings in bereikbaarheid / alternatief openbaar vervoer systeem (20 miljoen euro) en het Herewegviaduct (20 miljoen euro).

Voor de investeringen in het Sontwegtrace en het Herewegviaduct geldt dat er geen mogelijkheden meer zijn om middelen vrij te spelen. Het Sontwegtrace wordt momenteel aangelegd en wordt naar verwachting eind 2015 opengesteld. De investering in het Herewegviaduct is uitgesteld en de hiervoor beschikbare middelen zijn ingezet ter dekking van de begroting. De investeringen in bereikbaarheid zijn inmiddels volop in uitvoering en hierover zijn afspraken gemaakt met provincie en Regio. We rekenen deze daarom niet meer tot de flexibiliteit.

D. Ruimte om de lokale lasten te verhogen

Het beleid van de gemeente Groningen is erop gericht de totale woonlasten voor de inwoners niet te laten stijgen. De woonlasten worden gevormd door de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. In de afgelopen jaren zijn de woonlasten in Groningen minder hard gestegen dan in andere gemeenten.

Voor de stresstest houden we rekening met de extra inkomsten die gegenereerd kunnen worden door een verhoging van de OZB-tarieven. We bepalen de mogelijk tariefstijging op basis van het verschil tussen de woonlasten in Groningen en de woonlasten in de duurste grote gemeente. De duurste grote gemeente is op dit moment de gemeente Zaanstad. De extra opbrengsten die voortkomen uit de tariefstijging nemen we mee in de stresstest.

Lokale lasten	2016	2017	2018	2019	Totaal
Flexibiliteit 2016-2019	19,5	19,5	19,5	19,5	77,9
Flexibiliteit 2014-2017					34,7
Vershil					43,2

In de duurste grote gemeente (Zaanstad) komen de gemiddelde woonlasten voor een meerpersoonhuishouden uit op 820 euro. In Groningen zijn deze gemiddelde woonlasten momenteel 737 euro. Op basis hiervan kunnen de woonlasten in Groningen met 83 euro toenemen. Het aandeel van de OZB in de woonlasten is gemiddeld 262 euro. Een stijging van 83 euro leidt dan tot een verhoging van het OZB tarief met bijna 32% tot 345 euro.

Uitgaande van een totale OZB opbrengst van 61,3 miljoen euro, leidt een verhoging van het tarief met 32%, tot 19,5 miljoen euro extra inkomsten per jaar. Voor de periode 2016-2019 komt de flexibiliteit op 77,9 miljoen euro.

Ten opzichte van de vorige stresstest is de flexibiliteit bij de lokale tarieven verhoogd met 43,2 miljoen euro. Dit komt omdat de tarieven in Groningen de afgelopen periode minder hard zijn gestegen dan in andere gemeenten. De ruimte om het tarief te verhogen is nu groter.

E. Flexibele ruimte in de personeelsbegroting

Voor het bepalen van de flexibele ruimte in de personeelsbegroting kijken we naar een viertal onderdelen die onderdeel zijn van de flexibele schil in de personeelsbegroting.

- Natuurlijk verloop van personeel, waarbij geen rekening wordt gehouden met het verloop als gevolg van FPU en pensioen omdat deze ruimte al is meegenomen bij bestaande bezuinigingstaakstellingen. De ruimte die ontstaat door het natuurlijk verloop wordt volledig meegenomen bij het bepalen van de flexibiliteit;
- Tijdelijk personeel op een vaste formatie, waarbij 50% van de begrote lasten worden meegenomen in de flexibiliteit;

- Externe inhuur, waarbij het budget wordt gecorrigeerd voor externe inhuur die worden gedekt door opbrengsten of tarieven. Van het resterende budget wordt 50% meegenomen bij het bepalen van de flexibiliteit;
- Van de overige personeelskosten wordt 50% meegenomen in de stresstest.

Personeel	2016	2017	2018	2019	Totaal
Flexibiliteit 2016-2019	10,8	10,8	10,8	10,8	43,0
Flexibiliteit 2014-2017					34,1
Verschil					8,9

De flexibiliteit bij personele budgetten voor 2016-2019 komt uit op 43,0 miljoen euro. De flexibiliteit als gevolg van natuurlijk verloop berekenen we op 12,0 miljoen euro. Op basis van ervaringen van voorgaande jaren gaan we uit van 56 fte natuurlijk verloop. Rekening houdend met loonkosten van 60 duizend euro en een deeltijdfactor van 0,9 komt de flexibiliteit op 3 miljoen euro.

In de gemeentebegroting 2015 hebben we 43 fte tijdelijk personeel op een vaste formatieplaats. De loonkosten hiervan zijn 2,9 miljoen euro. Deze loonkosten worden voor de helft (1,5 miljoen euro) meegenomen in de flexibiliteit.

Het budget voor externe inhuur in 2014 bedroeg 19,9 miljoen euro. Een groot deel hiervan wordt gedekt via tarieven of andere inkomsten. Voor deze stresstest ramen we deze op 13,2 miljoen euro. Deze nemen we niet mee bij het bepalen van de flexibiliteit. Van de resterende 6,7 miljoen euro nemen we 50% mee in de stresstest. Dit is 3,3 miljoen euro.

Tot slot nemen we 50% van de overige personeelskosten, met uitzondering van de kosten voor bedrijfsgezondheidszorg van 0,7 miljoen euro, mee in de flexibiliteit. Het budget voor overige personeelskosten bedraagt 6 miljoen euro, waarvan we 50% (3,0 miljoen euro) meenemen in de flexibiliteit. Dit betreft onder andere budgetten voor vorming en opleiding en personele vergoedingen en verstrekkingen.

De actuele flexibiliteit komt 8,9 miljoen euro hoger uit dan in de voorgaande stresstest. Dit ontstaat vooral doordat we een groter deel van het budget overige personeelskosten meenemen. Dit verklaart 5,2 miljoen euro. De overige onderdelen verklaren de resterende verschillen.

F. Flexibele ruimte in het budget voor subsidies

Jaarlijks verstrekt de gemeente circa 67,7 miljoen euro op het gebied van jeugd, onderwijs, gezondheid, sport en cultuur. Een deel van deze subsidies zijn uitkeringen in het kader van decentralisatie en integratie-uitkeringen. We ontvangen deze middelen van het Rijk, bijvoorbeeld als centrumgemeente en verstrekken deze door. Deze subsidies rekenen we niet tot de flexibiliteit. Dit gaat om 19,8 miljoen euro.

Daarnaast hebben rekening gehouden met een aantal lopende taakstellingen en kortingen. Dit betreft in totaal 9,4 miljoen euro. Deze worden ook niet meegenomen in de flexibiliteit.

Er resteert een budget van 38,3 miljoen euro. Bij het bepalen van de flexibiliteit van dit budget hanteren we dezelfde uitgangspunten als de vorige stresstest. De korting wordt gefaseerd verhoogd tot 75% in 2019 (0% in 2016, 25% in 2017 en 50% in 2018).

Naast de externe subsidies kijken we ook naar de bijdragen voor de eigen werkmaatschappijen (OPSB, WSR en CBK). Ook op de budgetten voor de werkmaatschappijen kunnen we een korting

toepassen. Het totale budget in de begroting 2015 betreft 17,7 miljoen euro. Voor de flexibiliteit rekenen we met een korting van 10%.

Tot slot hebben we een aantal overige subsidies in beeld gebracht, waarop we ook een korting van 10% toepassen. In totaal gaat het om 1,9 miljoen euro, waarvan de grootste de subsidie aan Marketing Groningen is van 0,9 miljoen euro.

Subsidies: uitkomst	2016	2017	2018	2019	Totaal
Flexibiliteit 2016-2019	1,8	11,5	21,1	30,7	65,1
Flexibiliteit 2014-2017					65,6
Verschil					-0,5

De totale flexibiliteit over de periode 2016-2019 bedraagt 65,1 miljoen euro, waarvan 57,7 miljoen euro wordt gevormd door kortingen op subsidies aan maatschappelijke instellingen. De flexibiliteit is 0,5 miljoen euro lager dan bij de vorige stresstest.

G. Flexibele ruimte in het budget voor onderhoud

Door de verlaging van beschikbare budgetten voor onderhoud, kan een bijdrage worden geleverd aan de flexibiliteit. Voor deze stresstest zijn de volgende mogelijkheden in beeld gebracht:

- Verlagen BORG-niveau naar veilig;
- Verlagen BORG niveau binnenstad / noorderplantsoen naar laag;
- Verder verlagen BORG niveau binnenstad / noorderplantsoen naar veilig;
- Stoppen met ecologisch beheer;
- Stoppen met ondergrondse toiletten.

Onderhoud	2016	2017	2018	2019	Totaal
Flexibiliteit 2016-2019	1,6	2,9	2,9	2,9	10,3
Flexibiliteit 2014-2017					6,9
Verschil					3,4

De hierboven genoemde maatregelen dragen in de periode 2016-2019 met 10,3 miljoen euro bij aan de flexibiliteit. Het verlagen van het BORG niveau naar veilig levert de grootste bijdrage met 6,6 miljoen.

I. Overige flexibele ruimte

Bij de overige flexibele ruimte is alleen de jaarlijkse post onvoorzien opgenomen. De post onvoorzien bedraagt 0,1 miljoen euro per jaar.

Overig	2016	2017	2018	2019	Totaal
Flexibiliteit 2016-2019	0,1	0,1	0,1	0,1	0,4
Flexibiliteit 2014-2017					0,0
Verschil					0,4

De post onvoorzien was in de vorige stresstest niet meegenomen. De post onvoorzien draagt voor 0,4 miljoen euro bij aan de flexibiliteit.

Raadsvoorstel

Onderwerp **Financieel meerjarenbeeld 2016-2019**

Registratienr. 5026340 Steller/telnr. F. Hiemstra/ 7698 Bijlagen 1

Classificatie	Openbaar
	☐ Vertrouwelijk (bij gebruik van persoonsgegevens)
Portefeuillehouder	Schroor Raadscommissie F&V

Voorgesteld raadsbesluit

De raad besluit het financieel meerjarenbeeld 2016-2019 als uitgangspunt te hanteren voor de ontwerpbegroting 2016.

Samenvatting

In het financieel meerjarenbeeld geven we aan wat de verwachte financiële (autonome) ontwikkelingen zijn in de komende jaren. We presenteren een financieel meerjarenbeeld in het voorjaar en een geactualiseerde versie in de gemeentebegroting. In het voorjaar maken we een eerste schatting van de financiële ruimte. De financiële ruimte wordt beïnvloed door de ontwikkeling van het gemeentefonds, de loon- en prijsstijgingen, renteontwikkelingen, de opbrengst van de gemeentelijke belastingen en overige mee- en tegenvallers.

Aanleiding en doel

Wij vragen de raad het financieel meerjarenbeeld 2016-2019 vast te stellen als kader voor het opstellen van de ontwerp gemeentebegroting 2016.

Vervolg

We presenteren een geactualiseerde financieel meerjarenbeeld 2016-2019 in de ontwerp gemeentebegroting 2016.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'P. den Oudsten', with a horizontal line underneath.

de burgemeester,
Peter den Oudsten

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'P. Teesink', with a horizontal line underneath.

de secretaris,
Peter Teesink

Financieel Meerjarenbeeld 2016-2019

Concernstaf, mei 2015

Inhoudsopgave

1. Inleiding	2
2. Uitgangspunten in het meerjarenbeeld	4
3. Verschil met het meerjarenbeeld in de gemeentebegroting 2015	7
Bijlage: Toelichting op de categorieën	10

1. Inleiding

In het financieel meerjarenbeeld geven we aan wat de verwachte financiële ontwikkelingen zijn in de komende jaren. We presenteren een financieel meerjarenbeeld in het voorjaar en een geactualiseerde versie in de gemeentebegroting. In het voorjaar maken we een eerste schatting van de financiële ruimte. De financiële ruimte wordt beïnvloed door de ontwikkeling van het gemeentefonds, de loon- en prijsstijgingen, renteontwikkelingen, de opbrengst van de gemeentelijke belastingen en overige mee- en tegenvallers. We vergelijken het actuele meerjarenbeeld met het meerjarenbeeld dat we in de gemeentebegroting 2015 aan uw raad hebben voorgelegd.

De effecten van de decembercirculaire 2014 zijn verwerkt in het meerjarenbeeld. Eind mei of begin juni 2015 verschijnt naar verwachting een nieuwe gemeentefonds circulaire. De effecten die hieruit voortvloeien verwerken we in de gemeentebegroting 2016. Het meerjarenbeeld is daarnaast geactualiseerd met de rente effecten en de autonome ontwikkelingen (nominale compensatie, en dergelijke) die op de gemeente afkomen.

Het verschil tussen het geactualiseerde meerjarenbeeld en het meerjarenbeeld zoals opgenomen in de begroting 2015 ziet er als volgt uit:

	(bedragen x € 1.000)			
	2016	2017	2018	2019
Saldo mjb bij begroting 2015	-4.986	4.078	653	3.886
Actueel meerjarenbeeld	4.439	5.901	3.087	4.523
Vershil	9.425	1.823	2.434	637

In 2016 verbetert het financiële beeld ten opzichte van het meerjarenbeeld in de gemeentebegroting 2015 met 9,4 miljoen euro. De afwijkingen zijn:

1	Nominale ontwikkelingen	6.400
2	OZB opbrengst	-1.310
3	Effect tweede fase gr. oh. gemeentefonds	-1.600
4	Effect eerste fase gr. oh. gemeentefonds dec. circ. 2014	-322
5	Rente effecten	3.749
6	Dividend BNG	-301
7	Wegvallen proces-verbaal vergoeding	-239
8	Resultaat uitruil incidenteel/structureel	347
9	Jaarlijkse inkomsten Enexis	1.006
10	Vrijval kapitaallasten	1.400
11	Overige ontwikkelingen	295
	Totaal afwijkingen	9.425

De verbetering van het meerjarenbeeld in 2016 met 9,4 miljoen euro wordt grotendeels veroorzaakt door nominale ontwikkelingen en rente-effecten.

Het grote structurele voordeel van 2016 bij nominale ontwikkelingen ontstaat voornamelijk door het in 2014 afgesloten pensioenakkoord. Als gevolg van dit pensioenakkoord dalen de pensioenpremies in 2015 en hiermee de benodigde nominale compensatie vanaf 2015. De nominale compensatie daalt in 2015 tot - 1,21%. Dit betekent een verlaging van 3,0% ten opzichte van de begroting 2015 die structureel doorwerkt. Hierdoor wordt structureel 7,4 miljoen euro aan nominale compensatie teruggehaald over 2015. Voor 2016 stijgt de nominale compensatie ten opzichte van het gehanteerde percentage hiervoor in de begroting 2015. Dit leidt tot een structureel nadeel van 1,3

miljoen euro in 2016. Samen met het structurele voordeel wat ontstaat op de nacalculatie 2014 (0,3 miljoen euro) ontstaat in 2016 een structureel voordeel van 6,4 miljoen euro op nominale ontwikkelingen.

Een andere belangrijke factor zijn de wijzigingen in de financieringskosten, welke in 2016 tot een voordeel leiden van in totaal 3,7 miljoen euro ten opzichte van het vorige meerjarenbeeld. De drie belangrijkste elementen hierin zijn het voordeel dat ontstaat als gevolg van de verlaging van het ROP van 3,00% naar 2,50% (2,4 miljoen euro voordelig), het voordeel op lang vermogen (854 duizend euro voordelig) en tenslotte de vrijval van de rente over reserves en voorzieningen (797 duizend euro voordelig).

In hoofdstuk 3 worden de verschillen met het meerjarenbeeld in de gemeentebegroting 2015 toegelicht. Voor een uitgebreide toelichting op de posten in het meerjarenbeeld verwijzen we u naar de achterliggende bijlage.

2. Uitgangspunten in het meerjarenbeeld

Om te komen tot een eenduidig meerjarenbeeld is een aantal uitgangspunten vastgesteld. Deze uitgangspunten worden in dit hoofdstuk uiteen gezet.

Algemeen

Als extra budget nodig is werkt dit kostenverhogend. Daarom wordt dit weergegeven als een negatief bedrag. Extra inkomsten en besparingen worden als positieve bedragen weergegeven. De bedragen in de verschillende jaren geven de mutatie aan ten opzichte van het voorgaande jaar. Dit betekent dat een structurele mutatie alleen in het beginjaar wordt aangegeven en dat incidentele mutaties in het daaropvolgende jaar moeten worden teruggedraaid. Alle bedragen in de tabellen zijn in duizendtallen tenzij anders wordt vermeld.

Autonome ontwikkelingen

Het uitgangspunt is dat in het meerjarenbeeld wordt aangegeven hoe de financiële ruimte zich ontwikkelt in de komende jaren bij ongewijzigd beleid van de gemeente. Alleen autonome ontwikkelingen worden in het meerjarenbeeld opgenomen. Voor autonome ontwikkelingen worden twee criteria gehanteerd:

- de ontwikkeling is, voor de gemeente, niet beïnvloedbaar;
- de (negatieve) financiële gevolgen van de ontwikkeling kunnen niet door de organisatie zelf worden opgevangen, bijvoorbeeld door het verhogen van de tarieven.

Knelpunten (tekorten) bij de uitvoering van bestaand beleid dienen in principe te worden opgevangen binnen de betreffende sector. Dit is mogelijk wanneer sprake is van een keuzemogelijkheid bij de uitvoering van het beleid (is het mogelijk het beleid aan te passen en daarmee kosten te besparen). In dat geval worden dergelijke knelpunten niet in het meerjarenbeeld opgenomen.

Ook de volgende posten worden niet in het Meerjarenbeeld worden opgenomen:

- Prijsstijgingen; er wordt per directie een nominale vergoeding verstrekt
- Organisatiekosten; deze dienen te worden bekostigd uit efficiencyverbeteringen
- PM-posten; posten die niet kwantificeerbaar zijn, kunnen niet worden meegenomen.

Extra beleid voorgaande jaren

In het meerjarenbeeld is de inzet van de extra beleidsgelden uit voorgaande jaren voor de komende jaren verwerkt.

Raming (incidentele) dekking

In het meerjarenbeeld is een raming opgenomen van de (incidentele) dekkingsbronnen. In 2016 gaat het met name om het terugramen van een aantal posten die zijn opgenomen in de gemeentebegroting 2015 en de middelen in de meerjarenbegroting voor de jaarschijven 2015-2018.

Nominale ontwikkelingen

De nominale ontwikkelingen geven weer wat de verwachte stijging van lonen en prijzen is. Deze is gebaseerd op een gewogen gemiddelde van de verwachte loonontwikkeling en inflatie voor de komende jaren.

Loonontwikkeling

De CAO voor gemeenteambtenaren loopt tot en met 31 december 2015. Voor 2016 houden we rekening met een loonstijging van 2 procent per jaar. Daarnaast zijn de salarissen vanaf 1 april 2015 structureel verhoogd met 50 euro per maand. In de nominale ontwikkeling voor 2016 zit de

structurele doorwerking opgenomen voor de resterende drie maanden (januari t/m maart). Dit staat gelijk aan een stijging van 0,25 procent. Verder houden we voor 2016 rekening met een stijging van de sociale lasten van 0,5 procent en een vergoeding voor incidentele beloning van 0,57 procent. De totale stijging van de loonkosten komt hiermee op 3,32 procent.

Prijzontwikkeling

De prijsontwikkeling is gebaseerd op de prijsmutatie materiële overheidsconsumptie. De reguliere prijsontwikkeling in 2016 is 1,0 procent.

Nominale compensatie

Voor de toekenning van de nominale compensatie telt de loonontwikkeling mee voor 80 procent en de prijsmutatie voor 20 procent. Inclusief correctie is de compensatie 2,72 procent.

Nominale compensatie	Perc.	Factor	Perc.
Loon	3,32%	80%	2,66%
Prijs	1,00%	20%	0,20%
Correctie			-0,13%
Totaal			2,72%

OZB

De OZB wordt aangepast met de nominale ontwikkelingen gecorrigeerd met de nacalculaties over de twee voorgaande jaren. Het stijgingspercentage OZB 2016 is zonder nacalculatie 2,72%. Dit percentage gecorrigeerd met de nacalculatie over 2014 (-0,12%) en 2015 (-3,00%) komt uit op -0,40%.

Stijging OZB		2016
Tariefstijging 2016		2,72%
Nacalculatie 2014 (1,13 i.p.v. 1,25)		-0,12%
Nacalculatie 2015(-1,21 i.p.v. 1,79)		-3,00%
Totaal tariefdaling 2016		-0,40%

Rente

Voor 2016 worden de volgende rentepercentages gebruikt:

Gehanteerde rentepercentages	2016
Rente langlopende leningen	2,35%
Rente reserves en voorzieningen	1,00%
ROP	2,50%
Exploitatie credit	0,00%
Exploitatie debet	0,90%
Rekening courant faciliteit derden	0,16%

De percentages van 2016 worden ook toegepast op de volgende jaren, met uitzondering van de rente langlopende leningen. Deze stijgt jaarlijks met 0,25%

Het ROP wordt (conform de bestaande werkwijze) vastgesteld met een verwacht resultaat van circa nul over vier jaar. Op basis van deze werkwijze zou het ROP op 2,45% vastgesteld moeten worden, maar gezien het risico van toekomstige rentestijgingen stellen we het ROP vast op 2,50%.

Algemene uitkering

De actualisatie van de algemene uitkering is gebaseerd op de laatst ontvangen gemeentefonds circulaire. De laatst ontvangen circulaire betreft de decembercirculaire 2014.

Nieuwe informatie over de ontwikkeling van de accressen wordt verwacht in de meicirculaire 2015 over het gemeentefonds. Naar verwachting zal hierin ook de actualisatie worden opgenomen van de herijking van het gemeentefonds.

3. Verschil met het meerjarenbeeld in de gemeentebegroting 2015

Het laatste meerjarenbeeld is opgesteld bij het opstellen van de gemeentebegroting 2015. Het actuele meerjarenbeeld wijkt af van de vorige raming. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste verschillen toegelicht.

Het financiële meerjarenbeeld is in 2016 verbeterd ten opzichte van het meerjarenbeeld zoals dat is opgenomen in de begroting 2015. In 2017-2019 is ook sprake van een verbetering, met name veroorzaakt door de structurele doorwerking van het positieve effect op de nominale ontwikkelingen. De verschillen bedragen op totaalniveau per jaar:

	(bedragen x € 1.000)			
	2016	2017	2018	2019
Saldo mjb bij begroting 2015	-4.986	4.078	653	3.886
Actueel meerjarenbeeld	4.439	5.901	3.087	4.523
Verschil	9.425	1.823	2.434	637

De afwijkingen per jaar bestaan uit de volgende onderdelen.

	2016	2017	2018	2019
Effect voorgaand jaar	0	9.425	1.823	2.434
1 Nominale ontwikkelingen	6.400	300	300	300
2 OZB opbrengst	-1.310	-6	-6	-9
3 Bijstelling budget BUIG	0	-3.000	0	0
4 Effect tweede fase gr. oh. gemeentefonds	-1.600	-3.000	0	0
5 Effect eerste fase gr. oh. gemeentefonds dec. circ. 2014	-322	0	0	0
6 Rente effecten	3.749	534	60	-2.119
7 Dividend BNG	-301	0	0	0
8 Wegvallen proces-verbaal vergoeding	-239	0	0	0
9 Resultaat uitruil incidenteel/structureel	347	0	0	0
10 Jaarlijkse inkomsten Enexis	1.006	-1.007	300	0
11 Vrijval kapitaallasten	1.400	-1.400	0	0
12 Overig	295	-23	-43	31
Totaal verschil	9.425	1.823	2.434	637

Onderstaand worden de afwijkingen toegelicht.

1. Nominale ontwikkelingen (voordeel 6,4 miljoen euro)

De nominale compensatie is bedoeld om de koopkracht van de gemeentelijke budgetten op niveau te houden. De nominale compensatie wordt bepaald op basis van een gewogen gemiddelde van de loon- en prijsontwikkeling.

Het grote structurele voordeel van 2016 ontstaat voornamelijk door het in 2014 afgesloten pensioenakkoord. Als gevolg van dit pensioenakkoord dalen de pensioenpremies in 2015 en hiermee de benodigde nominale compensatie over 2015. De nominale compensatie daalt in 2015 tot – 1,21%. Dit betekent een verlaging van 3,0% ten opzichte van de begroting 2015. Hierdoor wordt structureel 7,4 miljoen euro aan nominale compensatie teruggehaald over 2015.

Hierbij gaan we er vanuit dat het voordeel dat ontstaat bij de werkgever als gevolg van de verlaging van de pensioenpremie wordt omgezet naar salaris voor de werknemer. Momenteel vindt overleg plaats tussen de VNG en de vakbonden over de inzet van deze premievrijval. De inzet van de VNG is om deze premievrijval in 2015 in te zetten voor een eenmalige uitkering in salaris en over de inzet vanaf 2016 afspraken te maken bij een nieuwe cao voor 2016 en latere jaren.

Inzet van de vakbonden is dat de premievrijval bij de werkgever vanaf 2015 structureel wordt vertaald naar salaris. Op basis hiervan gaan we er vanuit dat dit voordeel wordt omgezet naar salaris.

De actualisatie van de nominale compensatie over 2014 leidt tot een neerwaartse aanpassing van de nominale compensatie met 0,12%. Dit levert een structureel voordeel op van 0,3 miljoen euro.

Voor 2016 is wordt de nominale compensatie vastgesteld op 2,72%. Dit ligt 0,70% boven het gehanteerde percentage in het vorige meerjarenbeeld (in de gemeentebegroting 2015). Daarnaast zijn de budgetten geactualiseerd waarover nominale compensatie verstrekt dient te worden. Door de bezuinigingen van de afgelopen jaren daalt de totale omvang van deze budgetten (het zogenoemde 'relevant pakket'). Per saldo ontstaat in 2016 als gevolg van beide actualisaties een nadeel van 1,3 miljoen euro.

Al bovenstaande aanpassingen leiden in 2016 tot een structureel voordeel van 6,4 miljoen euro. Dit voordeel loopt in de jaren daarna jaarlijks met 0,3 miljoen euro op als gevolg van de daling van het relevante pakket.

2. OZB opbrengst (nadeel 1,3 miljoen euro)

Het tariefstijgingspercentage voor de OZB wordt berekend op basis van de nominale compensatie. Als gevolg van de lagere nominale compensatie (zie hierboven), daalt het tarief voor de OZB. Dit levert een structureel lagere OZB opbrengst op van 1,3 miljoen euro.

3) Bijstelling budget BUIG (nadeel 3 miljoen euro in 2017)

Door aanpassingen in het nieuwe verdeelmodel voor uitvoering van de wet BUIG daalt de uitkering voor de gemeente Groningen met structureel 3 miljoen euro vanaf 2017. Er is nu inzicht in de aard van de wijzigingen die het rijk in 2016 aan de systematiek doorvoert en van invloed zijn op de verdeling van het macrobudget 2017. Het is de verwachting dat de verdeelstoornissen die hebben geleid tot het grote voordeel in 2015 in 2017 zijn opgeheven. De aanpassingen in 2015 hebben minder grote effecten op de verdeling van het macrobudget 2016. De eerdere raming voor 2016 (3 miljoen euro) blijft daarom ongewijzigd.

4. Effect tweede fase groot onderhoud gemeentefonds (nadeel 1,6 miljoen euro)

Op 23 maart 2015 zijn de voorlopige uitkomsten van de 2e fase van het groot onderhoud aan het gemeentefonds bekend gemaakt. Op basis van de voorlopige uitkomsten betekenen de uitkomsten een nadelig herverdeeffect voor Groningen van structureel 4,6 miljoen euro. Door een overgangsregeling bedraagt het nadeel 1,6 miljoen euro in 2016 en 4,6 miljoen euro vanaf 2017. De uitkomsten zijn nog niet definitief, de VNG is om advies gevraagd en adviseert een andere uitwerking op één onderdeel van het groot onderhoud. De definitieve uitkomsten worden naar verwachting opgenomen in de meicirculaire 2015.

5. Actualisatie effecten eerste fase groot onderhoud gemeentefonds (nadeel 322 duizend euro)

In de decembercirculaire 2014 is het effect van de eerste fase van het groot onderhoud aan het gemeentefonds geactualiseerd. De actualisatie leidt tot een structureel nadeel van 322 duizend euro vanaf 2016.

6. Rente effecten financiering (voordeel 3,7 miljoen euro)

Wijzigingen in de financiering leiden in 2016 tot een voordeel op de financiering van 3,7 miljoen euro ten opzichte van het vorige meerjarenbeeld. Het voordeel ontstaat voor het grootste deel als gevolg van de verlaging van het ROP van 3,00% naar 2,50%. De verlaging van het ROP ontstaat doordat in 2014 en 2015 leningen zijn gesloten tegen een prijs onder het huidige ROP. Het ROP zou verder verlaagd kunnen worden naar 2,45%, maar gezien het risico van toekomstige rentestijgingen stellen

we het ROP vast op 2,50%. Door deze verlaging kunnen de benodigde budgetten voor kapitaallasten met structureel 2,4 miljoen euro worden verlaagd.

De lage rente leidt in 2016 ook tot een voordeel op het resultaat lang vermogen. Ten opzichte van de vorige meerjarenbegroting leidt dit tot een voordeel van 854 duizend euro. Als gevolg van een verwachte rentestijging daalt dit resultaat in de latere jaren. Het resultaat op kort vermogen en de korte mismatchfinanciering daalt in 2016 met 284 duizend euro.

Tenslotte begroten we jaarlijks voor één jaarschijf vooruit de rente over de reserves en voorzieningen van voldoende omvang. De rente over deze reserves en voorzieningen hoeft niet te worden toegevoegd aan de reserves en voorzieningen en kan daarom vrijvallen in het meerjarenbeeld. In 2016 verwachten we hierdoor een voordeel van 797 duizend euro.

7. Dividend BNG (nadeel 301 duizend euro)

De verwachte dividend inkomst van de BNG voor de begroting 2016 wordt bepaald op de werkelijk ontvangen dividend inkomst in 2015. De werkelijke inkomst in 2015 bedraagt 189 duizend euro. Dit is 301 duizend euro lager dan verwacht. Dit nadeel werkt structureel door in het meerjarenbeeld. De lagere dividenduitkering wordt veroorzaakt door een afgenomen renteresultaat van de BNG als gevolg van de gedaalde marktrente en door meer conservatieve waarderingen, ingegeven door regelgeving van de ECB.

8. Wegvallen proces-verbaal vergoeding (nadeel 239 duizend euro)

De proces-verbaal vergoedingen die gemeenten ontvangen voor de handhavende taken van boa's zijn per 1 januari 2015 definitief vervallen. De handhavende taken blijven en er zijn geen mogelijkheden om het wegvallen van de jaarlijkse opbrengst op te vangen. Dit leidt tot een structureel nadeel van 239 duizend euro vanaf 2016.

9. Resultaat uitruil incidenteel/structureel (voordeel 347 duizend euro)

In 2013 en 2014 zijn structurele middelen geruild voor incidentele middelen om de weerstandscapaciteit te verhogen (door het activeren van bovenwijkse voorzieningen in lopende grondexploitaties). Op de ruil die is uitgevoerd in 2013 is een structureel tekort van 160 duizend euro ontstaan. Op de ruil die is uitgevoerd in 2014 is een structureel voordeel van 507 duizend euro ontstaan. Per saldo ontstaat hierdoor een voordeel van structureel 347 duizend euro.

10) Jaarlijkse inkomsten Enexis (voordeel 1 miljoen euro)

De jaarlijkse inkomsten bestaan uit rente over een lening aan Enexis en dividend over de Enexis aandelen. Voor het dividend nemen we in het meerjarenbeeld de verwachte inkomst op voor de komende jaarschijf. In 2016 verwachten we 1 miljoen euro te ontvangen. Daarnaast wordt de lening aan Enexis pas in 2020 afgelost, waardoor in 2018 en 2019 nog jaarlijks 299 duizend euro aan rente wordt ontvangen op de lening.

11. Vrijval kapitaallasten (voordeel 1,4 miljoen euro)

Jaarlijks is sprake van vrijval van kapitaallasten. Deze vrijval ontstaat vooral door het later gereedkomen van investeringen dan gepland. Dit leidt incidenteel tot vrijval van beschikbare kapitaallasten. Bij het opstellen van het meerjarenbeeld kan voor de eerste jaarschijf een betrouwbare inschatting worden gemaakt van de hoogte van de verwachte vrijval. We nemen daarom in dit meerjarenbeeld alleen voor 2016 een bedrag op. Voor de jaren daarna houden we geen rekening met vrijval van kapitaallasten.

12. Overige ontwikkelingen (voordeel 295 duizend euro)

De post overig bestaat uit diverse voordelen. Zo ontstaat er als gevolg van de lage rente een voordeel op het vanaf 2014 gereserveerde budget voor de risicobuffer (125 duizend euro). Daarnaast is er sprake van structurele vrijval op extra beleidsmiddelen vanuit voorgaande jaren (project terreinwinst 2007 en 2008, samen 75 duizend euro en het project oud en nieuw 2009 20 duizend euro). In 2016

ontvangen gemeenten met kazernes en gevangenissen een tijdelijke tegemoetkoming voor een aanpassing van het verdeelmodel in het gemeentefonds.

Bijlage

Toelichting op de categorieën

Het meerjarenbeeld is opgebouwd uit verschillende onderdelen. In dit hoofdstuk wordt per onderdeel een toelichting gegeven op de ontwikkelingen.

Het onderstaande overzicht laat de ontwikkeling van de verschillende categorieën in het meerjarenbeeld 2016 - 2019 zien. De bedragen in 2016 zijn de mutaties ten opzichte van de gemeentebegroting 2015. In de volgende jaren zijn de bedragen steeds mutaties ten opzichte van het jaar ervoor. De categorieën worden hieronder afzonderlijk weergegeven en toegelicht.

Actueel Meerjarenbeeld 2016-2019	2016	2017	2018	2019
Saldo Meerjarenbeeld voorgaand jaar	0	4.439	5.901	3.087
Autonome ontwikkelingen	1.426	-2.788	-2.767	-2.746
Rente-effecten	670	-474	-1.312	-58
Organisatie onderdelen	-1.476	3.588	1.433	-718
Uitkeringen Gemeentefonds	2.734	-9.989	-2.038	3.858
Dekking BTW compensatiefonds	-400	-400	0	0
Terugramen incidentele dekking	-6.367	-8.007	-5.055	0
Budgetten extra beleid	7.853	19.533	6.924	1.100
Saldo actueel meerjarenbeeld	4.439	5.901	3.087	4.523

1 Autonome ontwikkelingen

Autonome ontwikkelingen	2016	2017	2018	2019
Terugloop kapitaallasten:	193	220	216	210
Nominale compensatie	1.200	-4.400	-4.400	-4.400
Belastingen	33	1.392	1.417	1.444
Autonome ontwikkelingen	1.426	-2.788	-2.767	-2.746

Terugloop kapitaallasten (voordeel 193 duizend euro)

Met 'terugloop kapitaallasten' wordt bedoeld de structurele vermindering van kapitaallasten als gevolg van jaarlijks afnemende rentebetalingen (bij lineaire afschrijvingen), na afloop van de afschrijvingsperiode beschikbaar komende afschrijvingsbedragen en de beschikbaar komende annuïteit na de afschrijvingsperiode. De budgettaire verantwoordelijkheid voor routine-investeringen ligt volledig bij de directies. Dit betekent dat de terugloop van de kapitaallasten van de routine-investeringen bij de directies blijft en dat er geen bedragen meer worden verstrekt voor nieuwe routine-investeringen. De in het meerjarenbeeld opgenomen terugloop, van 193 duizend euro voor 2016, betreft dus alleen terugloop van kapitaallasten voor investeringen in het kader van extra beleid.

Nominale compensatie (voordeel 1,2 miljoen euro)

Het voordeel van 2016 ontstaat voornamelijk door het in 2014 afgesloten pensioenakkoord. Als gevolg van dit pensioenakkoord dalen de pensioenpremies in 2015 en hiermee de benodigde nominale compensatie over 2015. De nominale compensatie daalt in 2015 tot -1,21%. Dit betekent een verlaging van 3,0% ten opzichte van de begroting 2015. Hierdoor wordt 7,4 miljoen euro aan nominale compensatie teruggehaald over 2015. Daarnaast leidt de actualisatie van de nominale compensatie over 2014 tot een neerwaartse aanpassing van de nominale compensatie met 0,12%. Dit levert een structureel voordeel op van 0,3 miljoen euro. Samen 7,7 miljoen euro structureel voordelig.

De nominale compensatie voor 2016 wordt vastgesteld op 2,72%, dit levert een nadeel op van 6,5 miljoen euro. Per saldo leveren de hier genoemde actualisaties in 2016 een voordeel op van 1,2 miljoen euro. In 2017 en de jaren erna wordt jaarlijks een bedrag van 4,4 miljoen euro gereserveerd voor nominale ontwikkelingen.

Belastingen (voordeel 33 duizend euro)

De OZB wordt aangepast met de nominale ontwikkelingen gecorrigeerd met de nacalculaties over de twee voorgaande jaren. Het stijgingspercentage OZB 2016 is zonder nacalculatie 2,7%. Dit percentage gecorrigeerd met de nacalculatie over 2014 (-0,12%) en 2015 (-3,00%) komt uit op -0,40%. In 2016 houden we daarom rekening met een tariefdaling van 0,4%. Dit betekent een inkomstendaling van 238 duizend euro in 2016.

Bij de OZB is naast genoemde tariefdaling op basis van prijsontwikkeling ook sprake van een groei van de opbrengst als gevolg van volumegroei. Deze volumegroei bedraagt 300 duizend euro per jaar. Procentueel komt dit neer op een stijging van 0,5%.

Inclusief de aanpassingen bij de overige belastingen (bijvoorbeeld de hondenbelasting en precariobelasting) nemen de belasting inkomsten met 33 duizend euro toe in 2016.

2 Rente-effecten

Ontwikkeling rente vaststellen van het rente omslagpercentage (ROP)

Wij gaan er vanuit dat de korte rente de komende periode laag blijft op een niveau van 0,16%. De lange rente daalt met 0,85% ten opzichte van 2015 tot 2,35% in 2016 (zie ook onderstaande tabel). De percentages van 2016 worden ook toegepast op de volgende jaren, met uitzondering van de rente langlopende leningen. Er wordt rekening gehouden met een oplopend scenario tot 3,10% in 2019.

Gehanteerde rentepercentages	2015	2016
Rente langlopende leningen	3,00%	2,35%
Rente reserves en voorzieningen	1,50%	1,00%
ROP	3,00%	2,50%
Exploitatie credit	1,35%	0,00%
Exploitatie debet	3,60%	0,90%
Rekening courant faciliteit	0,40%	0,16%

We werken binnen de gemeente met een systematiek van gemeentebrede financiering. De gemiddelde rentekosten worden doorberekend aan alle gemeentelijke onderdelen. Voor de doorberekening van de rentekosten aan de organisatie onderdelen wordt gebruik gemaakt van het rente omslagpercentage (ROP). Gezien het feit dat in 2014 en 2015 leningen zijn gesloten tegen een prijs onder het huidige ROP stellen we voor om het ROP te verlagen van 3% in 2015 tot 2,5 % in 2016. Deze bijstelling heeft een positief effect op het meerjarenbeeld van 2,4 miljoen euro (zie ook onderstaande tabel).

Rente-effecten	2016	2017	2018	2019
Effect wijziging ROP	2.382	0		
Terugramen resultaat Lang Vermogen	-1.905	-772	-995	344
Resultaat Lang Vermogen	772	995	-344	-428
Terugramen resultaat financiering woningbouw	-189	-195	-180	-171
Resultaat Financiering woningbouw	195	180	171	160
Terugramen resultaat derden	-112	-67	-61	-55
Resultaat Financiering derden	67	61	55	50
Mismatch-financiering	-69	42	42	42
Kort vermogen	-181	0		
Terugramen stelpost rente res. en voorz.	-1.176	-797		
Ramen stelpost rente res. en voorz.	797			
Compensatie renteverskil Essent	89	79	0	
Totaal rente-effecten	670	-474	-1.312	-58

De rente effecten wijzigen nog als in juni 2015 de uitkomsten van de liquiditeitsprognoses van de organisatie onderdelen bekend zijn. De rente effecten, op basis van volume wijzigingen, nemen we mee bij het opstellen van de gemeentebegroting 2016.

Lang vermogen (nadeel 1,2 miljoen euro)

Het resultaat op lang vermogen bestaat uit een optelling van de resultaten van resultaat lang vermogen (inclusief terugramen 2015), financiering woningbouw en financiering derden. Dit resultaat komt in totaal in 2016 uit op 1,2 miljoen euro nadelig. Ten opzichte van het vorige meerjarenbeeld, opgenomen in de begroting 2015, leidt dit in 2016 tot een voordeel van 854 duizend euro (resultaat was 2 miljoen euro nadelig).

Mismatch-financiering (nadeel 69 duizend euro)

Ons uitgangspunt bij de financiering van de gemeentelijke activiteiten is dat langlopende investeringen met lange financieringsmiddelen wordt gedekt. Langlopende financieringsmiddelen zijn vooral reserves of langlopende leningen. Met deze manier van financieren beperken we het renterisico aangezien de rente voor een langere periode wordt vastgelegd.

Het kan aantrekkelijk zijn om een deel van de lange financieringsbehoefte te financieren met kortlopende financiering (tegoeden bij de bank of kortlopende leningen). Deze wijze van financiering noemen we mismatchfinanciering. Omdat over het algemeen de rente voor kortlopende financiering lager is, kan mismatch financiering leiden tot lagere rentekosten. Dit leidt echter wel tot een hoger renterisico. Vanwege de toename van het renterisico hanteren we een limiet voor de maximale omvang van de mismatchfinanciering.

In het meerjarenbeeld nemen we een deel van het voordeel door mismatch financiering mee. Het gaat om het voordeel dat kan worden gerealiseerd over de ijzeren voorraad. De ijzeren voorraad wordt bepaald door het minimale tegoed van de gemeente op de rekening courant.

De omvang van het mismatch voordeel wordt bepaald door het verschil tussen de lange rente (raming 2016 is 2,35%) en de korte rente (raming 2016 is 0,16%). Het verschil is in 2016 naar verwachting dus 2,19%. Bij een ijzeren voorraad van 16,8 miljoen euro komt het verwachte voordeel in 2016 uit op 368 duizend euro. Ten opzichte van het vorige meerjarenbeeld leidt dit tot een nadeel van 69 duizend euro.

In de begroting 2016 houden we rekening met een extra resultaat van 500 duizend euro door extra gebruik te maken van het principe van de ijzeren voorraad. In de begroting 2015 was hiervoor een opbrengst begroot van 1 miljoen euro. In 2016 leidt dit, ten opzichte van 2015, tot een lagere opbrengst van 500 duizend euro.

Kort vermogen (nadeel 181 duizend euro)

Het saldo bij kort vermogen betreft het verschil tussen wat we aan rentevergoedingen ontvangen en betalen op de rekeningen courant. Een renteverlaging van 0,24% levert een nadeel op van 181 duizend euro.

Stelpost rente reserves en voorzieningen (voordeel 797 duizend euro)

Bij de reserves die van voldoende omvang zijn, wordt de rentevergoeding niet toegevoegd aan de reserve maar vloeit deze naar de algemene middelen. In het meerjarenbeeld houden we alleen in de eerste jaarschijf rekening met deze rente opbrengst, omdat deze post kan wegvallen als de reserves worden ingezet. In 2016 verwachten we bijna 797 duizend euro aan rente te ontvangen over de reserves en voorzieningen. Dit wordt toegevoegd aan de algemene middelen. Omdat we deze post maar één jaarschijf meenemen, wordt de rente in 2017 weer teruggedraaid.

Compensatie renteverskil Essent (voordeel 89 duizend euro)

De lening aan Enexis en de general escrowregeling die is ontstaan uit de verkoop van Essent, staan op de gemeentelijke balans. De hieraan toegerekende rentekosten zijn opgenomen in het meerjarenbeeld. Doordat Enexis in 2016 en 2017 een deel van de lening wordt afgelost, dalen de toegerekende rentekosten. De afloop van de rentekosten is opgenomen in het meerjarenbeeld.

3 Organisatie onderdelen

Onderstaande tabel geeft een overzicht van alle ontwikkelingen bij de verschillende organisatie onderdelen. Alle ontwikkelingen worden toegelicht. Alle nieuwe ontwikkelingen ten opzichte van het meerjarenbeeld bij de gemeentebegroting 2015 zijn gearceerd weergegeven in onderstaande tabel. Een aantal ontwikkelingen ontstaan door (taak)mutaties in het gemeentefonds. De tegenhanger van deze posten staat vermeld in hoofdstuk 4 'Uitkeringen gemeentefonds'. Deze posten zitten hierdoor neutraal in het meerjarenbeeld.

Organisatie onderdelen	2016	2017	2018	2019
Publieke dienstverlening				
Waterschapsverkiezingen	292			
GGD				
Bijdrage H&OG i.v.m. groei inwonertal	-70			
Piketvergoeding forensische geneeskunde	-20	-10	25	
Brandweer				
Effecten overgangsrecht op FLO	133			
Stadtoezicht				
Wegvallen proces-verbaal vergoeding	-239			
Stadsontwikkeling				
Terugramen vrijval kapitaallasten 2015	-950			
Vrijval kapitaallasten 2016	1.400	-1.400		
Actualiseren bestemmingsplan Binnenstad	45			
Nationale gebiedsontwikkeling (septcirc. 2011)	280			
Werk en inkomen				
Aantal bijstandsccliënten	-145	-168	-143	
actualisatie armoedebestrijding	-176	-80	160	
actualisatie formatie	-166	-193	-166	
Bijstelling uitkering BUIG		-3.000		
Werk				
Uitvoeringskosten Participatiewet (meirc. 2014)	-151	-151	-151	
Implementatie participatiewet (deccirc. 2014)	-400	400		
Beleidsunit Maatschappelijke ontwikkeling				
E-boeken (meirc. 2014)	15	17	20	
Vrouwenopvang	543	84	152	
Gezond in de stad			295	
Decentralisatie AWBZ naar Wmo	-4.288	2.405	233	
Decentralisatie jeugdzorg	942	1.385	5	
Beeldende kunst en vormgeving (sept circ. 2014)		74		
Overgang dec. Uitk. CJG naar alg uitk. (dec circ. 2014)	-239			
Eigen kracht (deccirc. 2014)	-30	30		
LHBT-emanipatiebeleid (deccirc. 2014)	-20		20	
Oosterpoort/ Stadschouwburg				
Korting OPSB	65			

Contractering & Backoffice				
Scootmobielen (meircirc. 2013)	138	346		
Wmo (sept circ. 2014)	1.647	34		
Huishoudelijke hulp toelage	-2.053	2.053		
Maatschappelijke participatie				
Decentralisatie Participatiewet	2.878	2.735	2.200	
Algemeen				
EGG-verkoop	-272	-272	-212	
Afwikkeling reserve EGG/ GKB	257	257	197	
Areaaluitbreiding ruimtelijk	-562	-579	-590	-601
Areaaluitbreiding sociaal	-140	-144	-147	-149
Vrijval huur Waagstraat	-350			
Effect ruil middelen bij stoppen projecten	34	34	31	32
Voorziening wachtgeld wethouders	154		-300	
Afroken risicobuffer i.v.m. lagere rente	125			
Vrijval extra beleidsmiddelen voorgaande jaren	95			
Resultaat uitrust incidenteel/ structureel	347			
Dividend BNG	-301			
Stelposten algemene uitkering gemeentefonds				
Decembercirculaire 2013				
Decentralisatie provinciale taken VTH				-50
Meircirculaire 2014				
Individuele studietoelage (meircirc. 2014)	-295	-270	-147	
Totaal organisatie onderdelen	-1.476	3.588	1.433	-718

Publieke dienstverlening

Waterschapsverkiezingen (voordeel 292 duizend euro)

Via het gemeentefonds is in 2015 incidenteel 292 duizend euro ontvangen voor het organiseren van de waterschapsverkiezingen in 2015. Het doorgeven van het budget aan de sector wordt in 2016 teruggedraaid, wat ten opzichte van de begroting 2015 een voordeel oplevert van 292 duizend euro.

GGD

Bijdrage H&OG i.v.m. groei inwonertal (nadeel 70 duizend euro)

De bijdrage van de Gemeente Groningen aan de H&OG is gebaseerd op het aantal inwoners. Een stijging van het aantal inwoners leidt tot een hogere jaarlijkse bijdrage.

Piketvergoeding forensische geneeskunde (nadeel 20 duizend euro)

De gemeente Groningen heeft regels voor piketvergoedingen van medewerkers vanaf 55 jaar. Sinds enkele jaren neemt het aantal voormalige deelnemers aan dit piket toe. Daarmee nemen ook de kosten toe. De piketvergoeding voor forensisch geneeskundige artsen is vanwege de aard van de werkzaamheden relatief hoog. Deze kosten zijn niet structureel gedekt.

Het knelpunt voor 2016 stijgt met 20 duizend euro tot 140 duizend euro en met 10 duizend euro extra in 2017 tot 150 duizend euro. In 2018 zijn de kosten naar verwachting weer iets lager (125 duizend euro).

BrandweerEffecten overgangsrecht op FLO (voordeel 133 duizend euro)

Bij de overgang van de brandweer naar de Veiligheidsregio zijn de middelen betrokken die voor de uitvoering van de FLO regeling waren gereserveerd in het gemeentelijke meerjarenbeeld. Voor de uitvoering van deze regeling zat in het meerjarenbeeld in de jaarschijf 2016 een voordeel van 133 duizend euro t.o.v. 2015. De bijdrage voor de Veiligheidsregio is geactualiseerd en via extra beleidsmiddelen is de bijdrage voor 2016 en latere jaren geregeld.

StadstoezichtWegvallen proces-verbaal vergoeding (nadeel 239 duizend euro)

De proces-verbaal vergoedingen die gemeenten ontvangen voor de handhavende taken van boa's zijn per 1 januari 2015 definitief vervallen. De handhavende taken blijven en er zijn geen mogelijkheden om het wegvallen van de jaarlijkse opbrengst op te vangen. Dit leidt tot een structureel nadeel van 239 duizend euro vanaf 2016.

StadsontwikkelingVrijval kapitaallasten (voordeel 450 duizend euro)

Jaarlijks is sprake van vrijval van kapitaallasten. Deze vrijval ontstaat vooral door het later gereedkomen van investeringen dan gepland. Dit leidt incidenteel tot vrijval van beschikbare kapitaallasten. In het vorige meerjarenbeeld is voor de jaarschijf 2015 een incidentele vrijval van 950 duizend euro ingeboekt. In voorliggend meerjarenbeeld wordt deze incidentele vrijval voor de jaarschijf 2015 teruggedraaid. De verwachte vrijval voor de jaarschijf 2016 bedraagt 1,4 miljoen euro. Per saldo wordt hierdoor een voordeel van 450 duizend euro in 2016 verwacht.

Actualiseren bestemmingsplan Binnenstad (voordeel 45 duizend euro)

Door de omvang en complexiteit van het bestemmingsplan binnenstad kunnen de kosten van het actualiseren niet binnen de beschikbare middelen worden opgevangen. In het vorige meerjarenbeeld is hiervoor in 2015 een incidenteel aanvullend budget van 45 duizend euro beschikbaar gesteld, in 2016 wordt het budget van 45 duizend euro teruggedraaid.

Nationale gebiedsontwikkeling (voordeel 280 duizend euro)

Vanuit de septembercirculaire gemeentefonds 2011 is voor de periode 2012-2015 jaarlijks 280 duizend euro beschikbaar gesteld voor nationale gebiedsontwikkeling. In 2016 stopt deze uitkering, derhalve wordt dit bedrag teruggedraaid in het meerjarenbeeld.

Werk en inkomen Bijzondere bijstand en armoedebestrijding (nadeel 487 duizend euro)

Op basis van bestaand beleid wordt de bijzondere bijstand en de formatie nagecalculeerd op basis van volume. Dit gebeurt ook voor armoedebestrijding. Via het gemeentefonds ontvangen we hiervoor een vergoeding die we doorgeven aan de budgetten van het programma 'Werk en inkomen'. Naar aanleiding van de meicirculaire 2015 zullen de budgetten opnieuw worden aangepast.

Bijstelling BUIG

Door aanpassingen in het nieuwe verdeelmodel voor uitvoering van de wet BUIG daalt de uitkering voor de gemeente Groningen met structureel 3 miljoen euro vanaf 2017. Er is nu inzicht in de aard van de wijzigingen die het rijk in 2016 aan de systematiek doorvoert en van invloed zijn op de verdeling van het macrobudget 2017. Het is de verwachting dat de verdeelstoornissen die hebben geleid tot het grote voordeel in 2015 in 2017 zijn opgeheven. De aanpassingen in 2015 hebben minder grote effecten op de verdeling van het macrobudget 2016. De eerdere raming voor 2016 blijft daarom ongewijzigd.

WerkParticipatiewet (nadeel 551 duizend euro)

Voor de implementatie van de participatiewet worden extra middelen ontvangen in het gemeentefonds die worden verrekend met de sector. In 2016 wordt een jaarlijks structureel cumulerend bedrag van 151 duizend euro ontvangen voor structurele uitvoeringskosten. Daarnaast wordt in 2016 een incidenteel bedrag ontvangen van 400 duizend euro bestemd voor incidentele implementatiekosten.

Beleidsunit Maatschappelijke ontwikkeling (BUMO)E-boeken (voordeel 15 duizend euro)

Het rijk heeft in 2011 besloten om de inkoop van e-content door bibliotheken te centraliseren. Daarbij hoort een uitname uit de algemene uitkering, omdat de lokale bibliotheken deze taak niet meer uit gaan voeren. Bij de meicirculaire 2014 is besloten deze korting te verreken met de sector. De korting bedraagt 97 duizend euro in 2015 en loopt met 15 duizend euro op in 2016, 17 duizend euro in 2017 en 20 duizend euro in 2018.

Vrouwenopvang (voordeel 543 duizend euro)

Met ingang van 2016 worden de middelen voor vrouwenopvang verdeeld volgens een objectief verdeelmodel. Door het objectief verdeelmodel valt de uitkering voor Groningen in 2016 543 duizend euro lager uit ten opzichte van 2015. Dit nadeel wordt verrekend met de sector.

Gezond in de stad

Uit de meicirculaire 2014 blijkt dat de decentralisatie uitkering 'Gezond in de stad' in de jaren 2014-2017 wordt verdubbeld en dat er een andere verdeelsleutel gaat gelden. Dit levert voor de jaren tot en met 2017 een voordeel op van 200 duizend euro. In 2018 vervalt dit voordeel. Daarnaast blijkt uit de decembercirculaire 2014 dat de uitkering in de jaren 2015-2017 incidenteel wordt verhoogd met 95 duizend euro. In 2018 vervalt ook dit voordeel. Deze mutaties worden verrekend met de sector.

Decentralisatie AWBZ naar Wmo (nadeel 4,3 miljoen euro)

Op basis van de septembercirculaire 2014 blijkt het budget dat overkomt voor de decentralisatie van de AWBZ naar de Wmo in 2016 met 4,3 miljoen euro te stijgen ten opzichte van 2015. Deze stijging wordt verrekend met de sector.

Decentralisatie jeugdzorg (voordeel 942 duizend euro)

Op basis van de septembercirculaire 2014 blijkt het budget dat overkomt voor de decentralisatie van jeugdzorg in 2016 met 942 duizend euro te dalen ten opzichte van 2015. Deze daling wordt verrekend met de sector.

Beeldende kunst en vormgeving

Uit de septembercirculaire 2014 blijkt dat de overheveling van middelen vanuit de decentralisatie uitkering Beeldende kunst en vormgeving naar de algemene uitkering met twee jaar vertraging wordt doorgevoerd. Voor Groningen betekent dit dat de decentralisatie uitkering van 474 duizend euro in 2015 en 2016 blijft bestaan. De toevoeging van de middelen aan de algemene uitkering (bij benadering 400 duizend euro) is in 2015 en 2016 teruggedraaid. In de begroting 2015 is structureel 400 duizend euro vanaf 2015 beschikbaar gesteld voor dit onderwerp. Bij de septembercirculaire 2014 is hier voor de jaren 2015 en 2016 nog jaarlijks 74 duizend euro extra incidenteel aan toegevoegd. Hierdoor wordt de gehele decentralisatie uitkering in 2015 en 2016 beschikbaar gesteld aan de sector.

Overgang decentralisatie uitkering Centra voor Jeugd en Gezin (CJG) naar algemene uitkering (nadeel 239 duizend euro)

Uit de decembercirculaire 2014 blijkt dat de middelen voor de Centra voor Jeugd en Gezin (CJG) vanaf 2015 niet meer uitgekeerd worden via een decentralisatie uitkering maar worden overgebracht naar de algemene uitkering. De decentralisatie uitkering komt hiermee te vervallen. Voor Groningen ontstaat een positief herverdeeffect van 239 duizend euro vanaf 2016 dat wordt verrekend met de sector.

Eigen kracht (nadeel 30 duizend euro)

Uit de decembercirculaire 2014 blijkt dat in 2016 incidenteel een bedrag van 30 duizend euro wordt ontvangen in het kader van het programma Eigen kracht. Dit programma heeft betrekking op het activeren van vrouwen met een afstand tot de arbeidsmarkt. De extra middelen worden verrekend met de sector.

LHBT-emancipatiebeleid (nadeel 20 duizend euro)

Uit de decembercirculaire 2014 blijkt dat in 2016 en 2017 jaarlijks een incidenteel bedrag van 20 duizend euro wordt ontvangen in het kader van het LHBT-emancipatiebeleid (lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, Biseksuelen en transgenderpersonen). De extra middelen worden in 2016 en 2017 verrekend met de sector.

Oosterpoort/Stadschouwborg Korting Oosterpoort/ Stadschouwborg (voordeel 65 duizend euro)

Bij vaststelling van de cultuurnota 2013-2016 is besloten de structurele gemeentelijke bijdrage voor de Oosterpoort/ Stadschouwborg (OPSB) met 200 duizend euro te verminderen. De vrijgekomen middelen worden structureel voor 100 duizend euro ingezet om de Basissubsidie Amateurkunst in de cultuurnota 2013-2016 te behouden en worden ingezet om de besparing bij de OPSB gefaseerd in te voeren. In 2015 bedraagt de korting 35 duizend euro, vanaf 2016 geldt de volledige besparing van 100 duizend euro.

Contractering & Backoffice Scootmobielen (voordeel 138 duizend euro)

In het regeerakkoord is een verplicht hergebruik van scootmobielen en rolstoelen afgesproken. Het Rijk heeft hiervoor een besparing ingeboekt oplopend tot 50 miljoen euro vanaf 2017. Voor Groningen betekent dit een structurele korting van 190 duizend euro in 2015, oplopend naar 328 duizend euro in 2016 en 674 duizend euro vanaf 2017. Deze korting is in het meerjarenbeeld opgenomen en moet worden opgevangen binnen het desbetreffende programma.

Wmo (voordeel 1,6 miljoen euro)

In het regeerakkoord van het rijk is afgesproken dat het landelijke budget voor huishoudelijk hulp met structureel 610 miljoen euro wordt verlaagd. In 2015 bedraagt de landelijke korting 465 miljoen euro, in 2016 wordt de resterende korting van 145 miljoen euro verwerkt. Als gevolg hiervan daalt de uitkering voor Groningen met 1,6 miljoen euro extra vanaf 2016 ten opzichte van 2015. Deze korting wordt verrekend met de sector.

Huishoudelijke hulp toelage (nadeel 2,1 miljoen euro)

In het gemeentefonds is in 2016 een bedrag opgenomen voor het stimuleren van de vraag naar huishoudelijke hulp om zoveel mogelijk volwaardige werkgelegenheid te behouden. In 2016 wordt hiervoor incidenteel 2,1 miljoen euro ontvangen. Dit bedrag wordt verrekend met de sector.

Maatschappelijke participatie Decentralisatie participatiewet (voordeel 2,9 miljoen euro)

Op basis van de mei- en septembercirculaire 2014 blijkt het budget dat overkomt voor de

decentralisatie van de Participatiewet in 2016 met 2,9 miljoen euro te dalen ten opzichte van 2015. Deze daling wordt verrekend met de sector.

Algemeen

Afwikkeling reserve EGG/ GKB (nadeel 15 duizend euro)

Bij de begroting 2011 hebben we de reserves 'afkoopsom EGG' en 'risico GKB' tegen het licht gehouden en hebben we geconcludeerd dat deze reserves een positief saldo hadden en konden worden opgeheven. De incidentele vrijval van het positieve saldo hebben we ingezet bij de begroting 2011. Aan de reserve werd jaarlijks een bedrag onttrokken ter compensatie van het vervallen van de bijdrage van het Gemeentelijk Energiebedrijf aan de exploitatie van de gemeente. In de gemeentelijke begroting zat ook een jaarlijkse toevoeging aan de reserve. De onttrekking uit de reserve en de storting vanuit de exploitatie hebben we tegen elkaar weg laten vallen. Per saldo levert dit tot en met 2019 jaarlijks een structureel nadeel op van 15 duizend euro.

Areaaluitbreiding (totaal nadeel 702 duizend euro)

Jaarlijks wordt rekening gehouden met areaaluitbreiding voor sport, welzijnsvoorzieningen, recreatiegebieden, scholen en brandweer (in totaal 702 duizend euro in 2016).

Vrijval huur Waagstraat (nadeel 350 duizend euro)

Bij de gemeenterekening 2013 is een voorziening gevormd voor de huur voor het pand aan de Waagstraat. De huur is in 2015 ten laste gebracht van deze voorziening, waardoor het budget dat hiervoor beschikbaar was in 2015 kon vrijvallen. In 2016 wordt dit voordeel teruggedraaid omdat er dan geen budget meer beschikbaar is.

Effect ruil middelen bij stoppen projecten (voordeel 34 duizend euro)

Bij de begroting 2013 is besloten een aantal projecten te stoppen of anders te dekken. Dit heeft in de begroting 2014 14,6 miljoen euro incidenteel opgeleverd. Dit bedrag is deels gerealiseerd via een ruil van structureel geld voor incidenteel geld. In 2014 bleek al dat er bij de uitwerking van deze ruil sprake is van een nadeel in de jaren 2014-2017. Het nadeel in 2016 bedraagt 67 duizend euro. Dit is een voordelige afwijking van 34 duizend euro ten opzichte van het nadeel in 2015. In 2017 en 2018 neemt het nadeel verder af naar 33 duizend euro respectievelijk 2 duizend euro om in 2019 te leiden tot een voordeel van 30 duizend euro.

Voorziening wachtgeld wethouders (voordeel 154 duizend euro)

Na de vorming van het nieuwe college is een inschatting gemaakt van de toekomstige verplichtingen. Dit heeft geleid tot een benodigde aanvulling van 154 duizend euro aan de betreffende voorziening. Deze storting is gedekt uit het jaarlijks beschikbare budget van 300 duizend euro in 2015. Het resterende deel van het budget (146 duizend euro) is in 2015 vrijgevallen. In de jaren 2016-2017 worden geen nieuwe wachtgeldverplichtingen verwacht. Vandaar dat het volledige beschikbare budget van 300 duizend euro kan vrijvallen in deze periode. Ten opzichte van 2015 betekent dit een voordeel van 154 duizend euro. In 2018 kunnen er naar aanleiding van nieuwe verkiezingen weer nieuwe verplichtingen ontstaan. Daarom houden we vanaf 2018 weer rekening met een structureel budget van 300 duizend euro.

Af fromen risicobuffer i.v.m. lagere rente (voordeel 125 duizend euro)

Als gevolg van de lage rente ontstaat een voordeel op het vanaf 2014 gereserveerde budget voor de risicobuffer. Hierdoor valt vanaf 2016 structureel 125 duizend euro vrij.

Vrijval extra beleidsmiddelen voorgaande jaren (voordeel 95 duizend euro)

Er is sprake van structurele vrijval op extra beleidsmiddelen vanuit voorgaande jaren (project terreinwinst 2007 en 2008, samen 75 duizend euro en het project oud en nieuw 2009 20 duizend euro).

Resultaat uitruil incidenteel/structureel (voordeel 347 duizend euro)

In 2013 en 2014 zijn structurele middelen geruild voor incidentele middelen (door het activeren van bovenwijkse voorzieningen in lopende grondexploitaties) om de weerstandscapaciteit te verhogen. Op de ruil die is uitgevoerd in 2013 is een structureel tekort van 160 duizend euro ontstaan. Op de ruil die is uitgevoerd in 2014 is een structureel voordeel van 507 duizend euro ontstaan. Per saldo is hierdoor een voordeel van structureel 347 duizend euro ontstaan.

Dividend BNG (nadeel 301 duizend euro)

De verwachte dividend inkomst van de BNG voor de begroting 2016 wordt bepaald op de werkelijk ontvangen dividend inkomst in 2015. De werkelijke inkomst in 2015 bedraagt 189 duizend euro. Dit is 301 duizend euro lager dan verwacht. Dit nadeel werkt structureel door in het meerjarenbeeld. De lagere dividenduitkering wordt veroorzaakt door een afgenomen renteresultaat van de BNG als gevolg van de gedaalde marktrente en door meer conservatieve waarderingen, ingegeven door regelgeving van de ECB.

Stelposten Uitkeringen Gemeentefonds**Decentralisatie provinciale taken**

Aan het gemeentefonds zijn in 2014 middelen toegevoegd vanwege de overdracht van taken aan gemeenten op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) bij provinciale inrichtingen. Vanaf 2018 stijgt dit bedrag met 50 duizend euro tot 393 duizend euro.

Individuele studietoelage (nadeel 295 duizend euro)

In het kader van de Participatiewet is de individuele studietoelage geïntroduceerd. Het betreft een nieuwe vorm van aanvullende inkomensondersteuning voor bepaalde groepen studerende. De gemeente toetst in het individuele geval of de student gelet op zijn persoonlijke omstandigheden met voltijdsarbeid niet in staat is het wettelijk minimumloon te verdienen. Gemeenten moeten zelf in een verordening vaststellen hoe hoog de individuele studietoelage is en hoe vaak die wordt verstrekt. In 2016 wordt hiervoor via het gemeentefonds een bedrag van 446 duizend euro beschikbaar gesteld. Ten opzichte van 2015 betekent dit een stijging van 295 duizend euro. Dit bedrag wordt verrekend met de sector.

4 Uitkeringen gemeentefonds

Uitkeringen Gemeentefonds	2016	2017	2018	2019
Totaal uitkeringen Gemeentefonds	2.734	-9.989	-2.038	3.858

In dit onderdeel zijn alle effecten van het gemeentefonds op de budgetten van de gemeente verwerkt. Het betreft maatregelen die (in de afgelopen jaren) in circulaire van het gemeentefonds zijn opgenomen. Een deel van deze posten bestaat uit mutaties die worden verrekend met de betreffende sectoren. De tegenhangers hiervan zijn opgenomen bij het vorige onderdeel 'Organisatie onderdelen' en worden daar ook toegelicht. Per saldo zitten deze posten neutraal in het meerjarenbeeld (zowel als inkomst als uitgave).

Daarnaast zijn er mutaties die leiden tot een aanpassing van het saldo van het meerjarenbeeld. Deze mutaties ontstaan bijvoorbeeld als gevolg van aanpassingen in de accessen of mutaties in de uitkeringsbasis (bijvoorbeeld het aantal inwoners, bijstandsontvangers of woonruimten). Al deze effecten vanuit voorgaande circulaire zijn opgenomen in de regel 'concerneffecten circulaire'.

Eind mei 2015 verschijnt naar verwachting een nieuwe gemeentefonds circulaire. De effecten hieruit verwerken we in de gemeentebegroting 2016.

Maatregelen uit voorgaande circulaire

Uitkeringen Gemeentefonds	2016	2017	2018	2019
Septembercirculaire 2011				
- Nationale gebiedsontwikkeling	-280			
Decembercirculaire 2012				
- Scootmobielen	-138	-346		
- Decentralisatie provinciale taken VTH			50	
Meicirculaire 2014				
- Individuele studietoelage	295	270	147	
- Uitvoeringskosten Participatiewet	151	151	151	
- E-boeken	-15	-17	-20	
- Waterschapsverkiezingen	-292	0	0	
- Vrouwenopvang	-130	-90	-159	
- Gezond in de stad	0	0	-200	
- Decentralisatie AWBZ naar Wmo	3.938	-2.400	-233	
- Decentralisatie jeugdzorg	-680	-1.595	284	
- Decentralisatie Participatiewet	-2.891	-2.807	-2.219	
Septembercirculaire 2014				
- Beeldende kunst en vormgeving		-74		
- Wmo	-1.647	-34		
- Vrouwenopvang	-413	6	7	
- Gezond in de stad	-95			
- Decentralisatie AWBZ naar Wmo	350	-5		
- Decentralisatie jeugdzorg	-262	210	-289	
- Decentralisatie Participatiewet	13	72	19	
Decembercirculaire 2014				
- Huishoudelijke hulp toelage	2.053	-2.053		
- Implementatie participatiewet	400	-400		

- Eigen kracht	30	-30		
- LHBT-emanipatiebeleid	20		-20	
- Gezond in de stad	95		-95	
Concerneffecten circulaire	2.232	-847	539	3.858
Totaal effecten uitkeringen gemeentefonds	2.734	-9.989	-2.038	3.858

5 Dekking BTW-compensatiefonds (BCF)

Dekking BTW compensatiefonds	2016	2017	2018	2019
Totaal dekking BTW compensatiefonds	-400	-400	0	0

In 2003 is de wet op het BTW compensatiefonds (BCF) in werking getreden. Bij dit fonds kunnen gemeenten BTW declareren die ze hebben betaald bij het (laten) uitvoeren van overheidstaken. Bij inwerkingtreding van het BCF is ook een bestemmingsreserve BCF ingesteld. Deze reserve is ter afdekking van risico's en nadelen die samenhangen met de invoering van het BCF. De reserve wordt structureel gevoed met 400 duizend euro die hiertoe in het meerjarenbeeld is opgenomen.

Uit de evaluatie van het BCF blijkt dat de structurele voeding van de bestemmingsreserve kan vrijvallen. Bij de begroting 2013 hebben we de jaarlijkse voeding van 400 duizend euro in 2013 en 2014 als dekking ingezet. Ook de jaarlijkse voeding voor de jaren 2015 tot en met 2017 is ingezet als dekking voor de meerjarenbegroting 2015-2017.

6 (terugramen) incidentele dekking

Incidentele dekking	2016	2017	2018	2019
Jaarlijkse inkomsten Enexis	-269	-1.207		
Voorgestelde dekkingsmogelijkheden begroting 2014	5.690	3.400	-500	
Dekkingsmogelijkheden begroting 2015	-11.788	-10.200	-4.555	
Totale (terugraming) incidentele dekking	-6.367	-8.007	-5.055	

Jaarlijkse inkomsten Enexis (nadeel 269 duizend euro)

De jaarlijkse inkomsten bestaan uit rente over een lening aan Enexis en dividend over de Enexis aandelen. Voor het dividend nemen we in het meerjarenbeeld de verwachte inkomst op voor de komende jaarschijf. In 2016 verwachten we 1 miljoen euro te ontvangen. De rente over de lening bedraagt in 2016 506 duizend euro. Per saldo wordt hierdoor in 2016 1,506 miljoen euro aan rente en dividend ontvangen vanuit Enexis. Dit is 269 duizend euro minder dan in 2015 werd ontvangen aan rente en dividend. Door het gedeeltelijk aflossen van de lening door Enexis daalt de rente inkomst in 2017 naar 299 duizend euro. Dit betekent een lagere rente inkomst van 207 duizend euro ten opzichte van 2016. We gaan er vanuit dat vanaf 2020 de lening door Enexis is afgelost en we geen rente inkomsten meer ontvangen.

Voorgestelde dekkingsmogelijkheden begroting 2014 (voordeel 5,7 miljoen euro)

In de gemeentebegroting 2014 zijn voor de jaarschijven 2014-2018 bezuinigingsvoorstellen opgenomen. De bezuinigingsvoorstellen leiden tot de volgende bedragen:

	2014	2015	2016	2017	2018
Totaal dekkingsmogelijkheden begroting 2014	39.693	23.233	24.923	28.323	27.823
Correctie verhoging OZB 2015	-867	-1.040	-1.040	-1.040	-1.040
Ruil middelen fietspad Meerstad		-4.000			
Totaal	38.826	18.193	23.883	27.283	26.783
<i>Mutaties in meerjarenbeeld (t.o.v. vorige jaarschijf)</i>		-20.633	5.690	3.400	-500
Uitruil structurele met incidentele middelen	14.300	-14.300	0	0	0

In 2014 is een bezuiniging op de afvalinzameling gerealiseerd. Deze bezuiniging leidt tot een verlaging van de afvalstoffenheffing en biedt ruimte de OZB te verhogen zonder de woonlasten te laten stijgen. De OZB opbrengst neemt hierdoor toe met 0,9 miljoen euro in 2014 en loopt op tot 1,0

miljoen euro vanaf 2015. Deze opbrengst is opgenomen bij de autonome ontwikkelingen (onderdeel belastingen) en wordt daarom hier niet meegenomen.

Bij de begroting zijn de beschikbare middelen voor het fietspad naar Meerstad geruild voor structurele investeringsmiddelen. De incidentele middelen konden daarom worden ingezet ter dekking van de opgave. In het meerjarenbeeld is deze 4 miljoen euro gebruikt voor het verlagen van de opgave en niet afzonderlijk als dekkingsmogelijkheid opgenomen. Daarom wordt de post dekkingsmogelijkheden hier gecorrigeerd.

In het meerjarenbeeld worden de mutaties ten opzichte van de vorige jaarschijf opgenomen. Ten opzichte van de jaarschijf 2015 stijgt het bedrag aan dekkingsmogelijkheden in 2016 met 5,7 miljoen euro.

Dekkingsmogelijkheden begroting 2015 (nadeel 11,8 miljoen euro)

In de gemeentebegroting 2015 is voor de jaarschijven 2015-2018 een pakket aan dekkingsbronnen opgenomen. De dekkingsbronnen leiden tot de volgende bedragen:

	2015	2016	2017	2018	2019
Totaal dekkingsbronnen begroting 2015	50.158	38.370	28.170	23.615	23.615
Mutaties in meerjarenbeeld (t.o.v. vorige jaarschijf)		-11.788	-10.200	-4.555	0

Voor de jaarschijf 2015 is een bedrag aan dekkingsbronnen opgenomen van 50,2 miljoen euro. Voor de jaarschijf 2016 is het bedrag aan dekkingsbronnen vastgesteld op 38,4 miljoen euro. Dit betekent een daling van 11,8 miljoen euro ten opzichte van 2015.

7 Budgetten extra beleid

In het meerjarenbeeld zijn steeds de mutaties ten opzichte van het vorige meerjarenbeeld verwerkt. Dit leidt tot onderstaand overzicht:

Budgetten Extra beleid	2016	2017	2018	2019
Verdeling extra beleid 2014-2017 i	1.572	3.293	5.291	
Verdeling extra beleid 2015-2018 s	-2.998	-1.865	-1.067	
Verdeling extra beleid 2015-2018 i	8.625	18.105	2.700	1.100
Inzet overschot begroting 2015 voor wijkwethouders	654			
Totaal Budgetten nieuw beleid	7.853	19.533	6.924	1.100

Verdeling extra beleid 2014-2017 i (voordeel 1,572 miljoen euro)

De verdeling extra beleid voor de jaren 2014-2017 zoals opgenomen in de gemeentebegroting 2014 is opgenomen in het meerjarenbeeld (in het meerjarenbeeld staan de mutaties ten opzichte van het vorige jaar). In de jaarschijf 2016 is 8,6 miljoen euro beschikbaar. Ten opzichte van 2015 is dit een daling van 1,6 miljoen euro. In onderstaande tabel zijn de absolute bedragen opgenomen die beschikbaar zijn gesteld voor nieuw beleid bij de begroting 2014.

	2014	2015	2016	2017	2018
Structureel	-10.464	-18.573	-18.573	-18.573	-18.573
incidenteel	-56.254	-10.156	-8.584	-5.291	0

Verdeling extra beleid 2015-2018 incidenteel en structureel

De verdeling extra beleid voor de jaren 2015-2018 zoals opgenomen in de gemeentebegroting 2015 is opgenomen in het meerjarenbeeld (in het meerjarenbeeld staan de mutaties ten opzichte van het vorige jaar). In de jaarschijf 2016 is 21,3 miljoen euro beschikbaar voor structureel nieuw beleid en 21,9 voor incidenteel nieuw beleid. Ten opzichte van 2015 betekent dit voor het structureel nieuw beleid een stijging van 3,0 miljoen euro en voor incidenteel nieuw beleid een daling van 8,6 miljoen euro. In onderstaande tabel zijn de absolute bedragen opgenomen die beschikbaar zijn gesteld voor nieuw beleid bij de begroting 2015.

	2015	2016	2017	2018	2019
Structureel	-18.315	-21.313	-23.178	-24.245	-24.245
incidenteel	-30.530	-21.905	-3.800	-1.100	0

Inzet overschot begroting 2015 voor wijkwethouders (voordeel 654 duizend euro)

Bij de begroting 2015 is besloten het overschot op de begroting 2015 á 654 duizend euro incidenteel in te zetten als budget voor de wijkwethouders. Deze incidentele inzet wordt teruggedraaid in 2016.

Bijlage Toelichting knelpunten

	Knelpunten	2016	2017	2018	2019
1	VSD				
	VSD; programmakosten niet mj. meegenomen in VSD begr.	600	600	-600	-600
	Dekking uit alg midd	-600	600		
	VSD; daling macrobudget door rijkskorting regionaal transitiearrangement	250	250		
	VSD; toegang jeugd	700		-700	
	Dekking uit alg midd	-700	700		
2	Invoering venn. bel. Overheden m.i.v. 2016	375	450	450	450
3	Veiligheidsregio	219	-53	-60	pm
4	Huisvesting veiligheidsregio	326	535	642	pm
5	Financiering Bbz	280			
6	Budget rekenkamercommissie	30	30	30	30
7	Extra middelen onderwijshuisvesting a.g.v. decentralisatie	200	200	200	200
8	Verg. proces en gerechtskosten in procedures WOZ-waarde	-125	PM	PM	PM
9	Digitaal controleren eigen WOZ waarde	165	80	80	80
10	Uitbreiding capaciteit OOV	200	200	200	200
11	Screening Klantenbestand WWB	400	400	400	
12	Onderhoud papiermolen	131	131	131	131
13	Continuering spaarregeling ringwegen na 2016			454	454
14	Grexen (OZB)	400	400	400	400
15	Verwacht negatief worden van de eg.res. Nom. Comp. instellingen door korting persioenpremies op subsidies instellingen	1.400			
16	Tekort tariefsinkomsten WSR (tekort op subsidiebudget)	135			
17	Uitvoeren wettelijke taken dieren noodhulp	60	60	60	60
18	Transitie Maatschappelijk Vastgoed Beijum (TVMB)	450	450		
19	Eneco tour 2016 en 2017	360			
20	Voormalige ID banen	200	200	200	200
	<i>Totaal</i>	<i>5.456</i>	<i>5.233</i>	<i>1.887</i>	<i>1.605</i>

Toelichting

1 Vernieuwing Sociaal Domein (VSD)

Programmamakosten

In de begroting van het VSD is nog geen rekening gehouden met de doorloop van programmamakosten in 2016 en 2017. Dit betreft onder andere de inzet van managers, beleids en financiële-functies, naast een budget onvoorzien. In 2016 en 2017 stellen we hiervoor jaarlijks 600 duizend euro beschikbaar. In 2018 en 2019 moeten deze extra uitgaven 'terugverdiend' worden door een verlaging van de zorgkosten. De extra middelen in 2016 worden voorgefinancierd uit de algemene egalisatie reserve. In 2017 worden deze middelen weer toegevoegd aan de algemene egalisatie reserve.

Daling macrobudget door rijkskorting regionaal transitiearrangement

Conform de afspraken in het Regionaal Transitie Arrangement (RTA)-Jeugd is er een daling van het beschikbare budget voor uitvoeringskosten ten gevolg van aanpassing percentage van 3% naar 2,5%. Ook het percentage voor versterking voorliggend veld (innovatiegeld) is conform afspraak in het RTA gedaald. Voorts daalt het macro budget voor jeugdzorg door de Rijkskorting 2016 ook waardoor het basisbedrag dat gebruikt wordt voor de berekening van de budgetten ook daalt. Het effect van beide ontwikkelingen is ongeveer 500 duizend euro. Wij stellen voor de verlaging van het budget voor uitvoeringskosten te compenseren door 250 duizend euro beschikbaar te stellen. De daling van het budget voor versterking voorliggend veld wordt doorgegeven aan de sector, waardoor het beschikbaar budget met 250 duizend euro daalt.

Toegang Jeugd

In 2014 hebben we aan de hand van een groot aantal aannames de toegang jeugd op papier vormgegeven. De praktijk in 2015 is anders: de processen zijn nog onvoldoende uitgelijnd en afgestemd; de caseload die mee overkwam van de toegangsmedewerkers is hoog; de capaciteit vanuit de tweede lijn is nog onvoldoende beschikbaar in de Centra voor Jeugd en Gezin. Daarnaast is er de PGB problematiek en ziekteverzuim. Al met al betekent dit dat er behoorlijk extra capaciteit en middelen moeten worden ingezet in de Toegang. Dit is noodzakelijk omdat er anders teveel casuïstiek blijft liggen. Tegelijkertijd moeten we bouwen aan de noodzaak van het anders werken in de toegang en basisondersteuning. Dit om de beweging van de achterkant naar de voorkant te realiseren en vorm te geven aan de regiefunctie. Om dit alles te realiseren stellen we in 2016 700 duizend euro beschikbaar. Net als bij de programmamakosten moet dit bedrag in 2018 worden terugverdiend door lagere zorgkosten. De extra middelen in 2016 worden voorgefinancierd uit de algemene egalisatie reserve, in 2017 worden deze middelen weer toegevoegd aan de algemene reserve.

2 Invoering Vennootschapsbelasting Overheden met ingang van 2016

De wet op de Modernisering VpB-plicht overheidsondernemingen wordt van kracht per 1 januari 2016. Dit betekent dat de gemeente Groningen vanaf het boekjaar 2016 VpB-plichtig zal worden voor resultaten uit zogenaamde ondernemingsactiviteiten. De eerste aangifte zal in 2017 moeten worden gedaan. Ter voorbereiding op de invoering van de VpB-plicht is sinds eind 2014 een programmamanager aangesteld met als opdracht de voorbereiding van de implementatie van de nieuwe wet voor de gemeente. Bij de jaarrekening 2014 is een voorstel opgenomen om 700 duizend euro beschikbaar te stellen voor incidentele kosten in 2015 en begin 2016. Voor het vervolg van de invoering zijn structureel extra middelen benodigd. Op grond van ervaringscijfers bij de invoering van de VpB-plicht voor woningcorporaties gaan we voorsnog uit van een structureel benodigde capaciteitsuitbreiding van 5 fte en een budget voor inhuur van externe fiscale deskundigheid. In 2016 is een bedrag benodigd van 375 duizend euro, vanaf 2017 structureel 450 duizend euro.

Op dit moment is nog een indicatie te geven van de omvang van eventueel verschuldigde VpB over gerealiseerde resultaten uit ondernemingsactiviteiten. In de loop van 2015/ 2016 zal hierover meer duidelijkheid ontstaan.

3 Bijdrage Veiligheidsregio

Uit de conceptbegroting 2016 van de Veiligheidsregio volgt de gemeentelijke bijdrage aan de veiligheidsregio. Uit de conceptbegroting blijkt de bijdrage van de gemeente Groningen te stijgen met 219 duizend euro in 2016. De hoogte van de bijdrage wordt grotendeels bepaald door de hoogte van de bijdrage voor Openbare Orde en Veiligheid (OOV) in het Gemeentefonds. Momenteel worden de bijdragen in het Gemeentefonds herzien, hierover zal bij de meicirculaire meer duidelijkheid komen. Mogelijk heeft deze ontwikkeling nog gevolgen voor de gemeentelijke bijdrage aan de Veiligheidsregio. Deze eventuele gevolgen nemen we mee bij het opstellen van de gemeente begroting 2016.

4 Huisvesting Veiligheidsregio

Bij de vorming van de Veiligheidsregio Groningen (per 1-1-2014) is de huisvesting buiten de samenwerkingsovereenkomst gehouden omdat er te veel onduidelijkheid was over kosten, onderhoudstoestand en gewenste situatie. Op basis van recente besluitvorming door het bestuur van de Veiligheidsregio worden in 2015 de gemeentelijke panden verkocht aan de Veiligheidsregio en betaalt de Gemeente Groningen vanaf 2015 een bijdrage voor de huisvesting. Dit levert een afwijking op ten opzichte van de huidige huisvestings bedragen opgenomen in de begroting. In 2016 is onze bijdrage 326 duizend euro hoger, in 2017 535 duizend euro en in 2018 642 duizend euro. De hoogte van de bijdrage wordt naast de lasten voor onderhoud mede bepaald door dezelfde verdeelsleutel als genoemd bij de bijdrage Veiligheidsregio, namelijk de hoogte van de bijdrage voor Openbare Orde en Veiligheid (OOV) in het Gemeentefonds. De herziening van de bijdrage voor OOV in het gemeentefonds heeft mogelijk ook consequenties voor de hoogte van dit knelpunt in 2016 en verder.

5 Financiering Bbz

Per 1 januari 2013 is de financieringsystematiek van het besluit bijstand zelfstandigen (Bbz) gewijzigd. Het betreft een wijziging waardoor gemeenten worden gestimuleerd om beter debiteurenbeheer op verstrekt bedrijfskapitaal te voeren. De baten van gemeenten zijn genormeerd op basis van een landelijk gemiddeld percentage. Gemeenten die niet aan deze norm kunnen voldoen worden belast met het verschil tussen de genormeerde baten en de werkelijke baten. Wij verwachten ook voor 2016 nog niet te kunnen voldoen aan de gestelde norm en hebben daardoor een tekort van 280 duizend euro. Na 2016 vervalt dit knelpunt omdat voor de jaren daarna de norm opnieuw wordt bepaald wat zal leiden tot een aanpassing van het tekort.

6 Verhoging budget rekenkamercommissie

In april 2015 is door uw raad besloten het budget van de rekenkamercommissie vanaf 2016 structureel te verhogen met structureel 30 duizend euro.

7 Extra middelen voor onderwijshuisvesting a.g.v. decentralisatie middelen

Met ingang van 1 januari 2015 is buitenonderhoud van scholen gedecentraliseerd naar schoolbesturen. Hierdoor is de uitkering uit het gemeentefonds verlaagd voor het onderwijsdeel met circa 2,1 miljoen euro. De gemeentelijke lasten dalen als gevolg hiervan met circa 1,7 miljoen euro. Deze beweging heeft een nadelig effect op het budget onderwijshuisvesting van structureel 400 duizend euro. Om de huidige kwaliteit van de onderwijshuisvesting te kunnen blijven handhaven stellen we structureel 200 duizend euro beschikbaar aan extra beleidsmiddelen. Het resterende tekort dient te worden opgevangen binnen de intensiveringsmiddelen voor het thema 'Leren' die structureel beschikbaar zijn gesteld bij de begroting 2015.

8 Vergoeding proces en gerechtskosten in procedures WOZ-waarde

Door activiteiten van 'no cure no pay'-bureaus stijgen de proceskostenvergoedingen. Het doel van deze bureaus is het innen van een zo hoog mogelijke proceskostenvergoeding. Hiervoor wordt het aantal proceshandelingen zoals een bezwaarschrift, deskundigenrapport en hoorzitting zo hoog mogelijk opgevoerd. Bij de begroting 2015 zijn hiervoor in 2015 en 2016 extra middelen beschikbaar gesteld (jaarlijks 325 duizend euro). Op basis van ervaringscijfers van 2013 en 2014 verwachten we dat het nadeel in 2016 200 duizend euro bedraagt. Hierdoor kan 125 duizend euro vrijvallen van het eerder beschikbaar gestelde budget. Het is onduidelijk hoe dit knelpunt zich ontwikkelt na 2016. Dit is onder andere afhankelijk van het succes van de pilot waarbij burgers zelf digitaal hun eigen WOZ-waarde kunnen controleren (zie het volgende knelpunt).

9 Digitaal controleren eigen WOZ-waarde

Eind 2014 is in de wijken Helpman, Oranjebuurt en Herewegbuurt onder de naam 'Controleer uw WOZ-waarde' een proef gehouden waarbij particuliere woningeigenaren betrokken werden bij de vaststelling van de WOZ-waarde van hun woning. De proef is geëvalueerd en de conclusie is dat de proef succesvol is geweest. Daarom wordt voorgesteld om 'Controleer uw WOZ-waarde' in 2016 in de hele stad in te voeren. Door eigenaren vooraf te betrekken bij het bepalen van de WOZ-waarde, wordt de WOZ-waarde transparanter en wordt het draagvlak daarvoor vergroot. Op termijn moet dit leiden tot minder bezwaarschriften (zie ook het vorige knelpunt).

De extra kosten bedragen in 2016 naar verwachting 165 duizend euro. Deze kosten zijn voor een deel incidenteel doordat in 2016 een grote groep woningeigenaren voor het eerst gebruik kan maken van deze werkwijze. Vanaf 2017 verwachten we een daling van het aantal meldingen, waardoor vanaf 2017 structureel 80 duizend euro extra benodigd is.

10 Uitbreiding capaciteit team OOV

Uit landelijke benchmarks blijkt dat de gemeente Groningen over een relatief klein team beschikt dat zich bezig houdt met taken op het gebied van openbare orde en veiligheid (OOV). Veel tijd gaat zitten in uitvoerende taken wat ten koste gaat van voortgang in dossiers, er zaken blijven liggen en er te weinig tijd is voor nieuwe thema's. We stellen middelen beschikbaar om het team structureel uit te breiden met 2 fte (structureel 200 duizend euro vanaf 2016). Deze uitbreiding komt ten goede aan beleidsinzet, versterking van de externe samenwerking, stevige sturing op het veiligheidsprogramma (inclusief monitoring) en aan een aantal nieuwe thema's.

11 Screening klantenbestand WWB

Uw raad heeft in november 2013 de motie 'Weten waar de kwaliteiten liggen' aangenomen. Uw raad vraagt ons college om het arbeidspotentieel van de klanten met een Wwb uitkering in kaart te brengen en dit digitaal beschikbaar te maken voor werkgevers. De zogenoemde "grote caseload" bestaat naar schatting uit 7.000 klanten. In onze collegebrief die in het najaar van 2014 naar uw raad is gestuurd, staat dat we in 2015 doorgaan met de screening op doelmatigheid en dat we nog komen met een plan van aanpak en tijdspad. We willen dit onderzoek graag verbreden en behalve naar werk ook kijken of mensen de mogelijkheden hebben om op een andere manier maatschappelijk actief te worden. Ook willen we graag in beeld brengen of en op welke manier mensen al maatschappelijk actief zijn. Dit past in de manier waarop we uitvoering willen geven aan de Participatiewet en de gewenste brede participatieaanpak die is toegezegd bij de nota "Invoering van de Participatiewet in de gemeente Groningen". De aanpak heeft een doorlooptijd van 3 jaar en kost in totaal 2,3 miljoen euro. We verwachten een deel van de kosten te kunnen dekken uit het participatiebudget. Voor het restant stellen we extra beleidsmiddelen beschikbaar. Op dit moment reserveren we hiervoor in de periode 2016-2018 jaarlijks 400 duizend euro. Bij de begroting 2016 stellen we de bedragen definitief vast.

12 Onderhoud Papiermolen

De Papiermolen moet worden gerenoveerd. De coating moet in zijn geheel worden vervangen, de chloortanks voldoen niet meer aan de wettelijke vereisten en de installaties zijn toe aan vervanging. Deels wordt geïnvesteerd in duurzaamheidsmaatregelen die worden gedekt door lagere energielasten (middels de Gresco). Resteert een investering van 1,65 miljoen euro. Hiervoor is structureel 131 duizend euro nodig voor dekking van de kapitaallasten.

13 Continuering spaarregeling ringwegen na 2016

Tot nu toe sparen stad en provincie samen voor de verbetering van de Noordelijke, Oostelijke en Westelijke Ringweg, in de verhouding 2/7 stad en 5/7 provincie. De gemeentelijke bijdrage dekken we met een structurele bijdrage van 454 duizend euro in de begroting. Deze bijdrage wordt verdubbeld met een subsidiebijdrage uit de BDU. Samen is dat 2/7 deel. Onze dekking stopt na 2016. De provincie heeft aangeboden dat als de stad de spaarregeling ook na 2016 voortzet, de provincie bereid is deze regeling uit te breiden met de rechtstreekse ontsluiting vanaf de Oostelijke ringweg via de Oosterhamrikzone (waar de stad al geruime tijd aan werkt) én de nieuwe zuidelijke ontsluiting van het stationsgebied.

Bij de jaarrekening 2014 is een voorstel opgenomen om 454 duizend euro te reserveren voor onze bijdrage in 2017. We reserveren nu voorlopig onze bijdrage vanaf 2018. Voorlopig, omdat de afspraken met de provincie nog nader moeten worden uitgewerkt. We nemen een definitief besluit bij de begroting 2016 omdat dan meer duidelijkheid is over de inhoud en kosten van deze afspraak met de provincie.

14 Grexen

De OZB-lasten zijn op dit moment in de diverse grondexploitaties niet begroot. Afgelopen jaren zijn deze lasten ieder jaar incidenteel opgelost. Nu bijna alle grondexploitaties rond een budgettair neutraal niveau (op eindwaarde) zitten, leidt de OZB-aanslag waarschijnlijk tot een tekort. Om dit te voorkomen stellen we structureel 400 duizend euro beschikbaar. Daarnaast moet bij de opstelling van toekomstige grexen vanaf het begin rekening worden gehouden met OZB-lasten.

15 Verwacht negatief worden egalisatie reserve nominale compensatie instellingen

De loon- en prijscompensatie mutaties worden conform het gemeentelijk accres doorgegeven aan gesubsidieerde instellingen. De gedachte hierachter is dat ook de lasten van instellingen meebewegen met onze eigen lasten.

Ten aanzien van de systematiek in het doorgeven van het accres aan gesubsidieerde instellingen is in 2012 door uw raad een besluit genomen. Kern van dat besluit is dat structurele subsidies worden geïndexeerd volgens de T-2 systematiek (de compensatie wordt met 2 jaar vertraging doorgegeven). De tussenliggende jaren worden verrekend met een daarvoor ingestelde egalisatiereserve. Daarmee wordt voorkomen dat instellingen meerdere keren per jaar worden geconfronteerd met aanpassing van de toegezegde subsidies door de gemeente.

De gemeentelijke loon- en prijscompensatie voor 2015 is fors naar beneden toe bijgesteld, voornamelijk als gevolg van het afgesloten pensioenakkoord in 2014. Dit akkoord leidt tot lagere pensioenpremies, waardoor een lager bedrag aan nominale compensatie benodigd is. Conform de T-2 systematiek zou deze mutatie in 2015 en 2016 verrekend moeten worden met de daarvoor bestemde reserve. De reserve is echter van onvoldoende omvang om deze verrekening te kunnen opvangen. Conform het BBV is een negatieve reserve niet toegestaan. Het verwachte tekort in 2016 bedraagt 1,4 miljoen euro. Dit bedrag dekken we uit de algemene middelen. Vanaf 2017 geven we de korting door aan de instellingen conform de afgesproken systematiek.

16 Tekort tariefsinkomsten WSR

In maart 2015 hebben we besloten vanaf het seizoen 2015/2016 te stoppen met het subsidiëren van verenigingen voor de huur van gemeentelijke sportaccommodaties. Deze maatregel wordt voor verenigingen in het seizoen 2015/2016 op een kostenneutrale wijze uitgevoerd. Dat wil zeggen dat verenigingen vanaf 1 augustus 2015 een verlaagd tarief voor de huur van accommodaties betalen. Er is een tekort op het subsidiebudget doordat er in het verleden geen subsidieplafond is vastgesteld. Het totaal aan te verstrekken subsidies bleef echter wel stijgen door de toename van de vraag naar sportaccommodaties (de hoogte van de subsidie was gekoppeld aan de vraag naar accommodaties). Dit levert in 2016 een tekort op van 270 duizend euro. Voor 135 duizend euro stellen we hiervoor extra beleidsmiddelen beschikbaar, het resterende deel van het tekort moet worden opgevangen binnen de intensiveringsmiddelen 'Bewegen' die structureel bij de begroting 2015 zijn beschikbaar gesteld.

In de loop van 2015 wordt in overleg met de sportverenigingen gewerkt aan een voorstel voor de financiering van verenigingssport. In dit voorstel werken we een oplossing uit voor het tekort vanaf 2017.

17 Uitvoeren wettelijke taken dierennoodhulp

De gemeente heeft een aantal wettelijke taken voor het opvangen van gevonden zwerfdieren. De afgelopen jaren hebben we deze taken laten uitvoeren door organisaties die voornamelijk bestaan uit vrijwilligers. Onze wettelijke taken willen we meer professioneel en toekomstgericht oppakken. Hierbij willen we ook aandacht besteden aan voorlichting en preventie. Dit willen we doen door het introduceren van het basisarrangement dierennoodhulp. Hierbij sluiten we een contract af met de Dierenbescherming. Daarmee is de uitvoering van al onze wettelijke taken voor dierennoodhulp geborgd. Vooralsnog gaan we er vanuit dat de extra kosten die we moeten maken om op het wettelijk vereiste niveau te komen structureel 60 duizend euro per jaar bedragen. Bij de begroting 2016 bepalen we het definitieve bedrag dat hiervoor benodigd is.

18 Transitie Maatschappelijk vastgoed Beijum

Na het wegvallen van de ISV middelen staat het gezamenlijk optrekken van gemeente en ontwikkelaars/ initiatiefnemers centraal. We zoeken naar een gezamenlijke regie en kostenefficiëntere manier voor het omgaan met accommodaties/ maatschappelijk vastgoed. Ook voor de doorontwikkeling van de WIJ-teams is ruimte nodig dichtbij andere aanbieders en vragers van zorg en huisvesting. Dit komt als eerste samen in Beijum. Om dit te realiseren is het noodzakelijk middelen beschikbaar te stellen voor het aankopen van onrendabel vastgoed en verplaatsing/ herinrichting. Vooralsnog reserveren we hiervoor jaarlijks 450 duizend euro in 2016 en 2017. We doen nog nader onderzoek naar de hoogte van dit bedrag. Bij de begroting 2016 bepalen we het definitieve bedrag dat hiervoor benodigd is.

19 Eneco tour

We willen de Eneco tour in 2016 naar Groningen halen. Met dit evenement willen we onder andere de stad Groningen onder de aandacht brengen als fiets/ wielersstad van Nederland en Europa, het profileren van Groningen als stad van grote evenementen en het stimuleren van sport en bewegen. De kosten voor het naar Groningen halen van dit evenement bedragen naar verwachting 360 duizend euro.

20 Voormalige ID banen

Bij de begroting 2015 is besloten 500 duizend euro te reserveren voor de jaren 2015 en 2016 voor de inzet van (gesubsidieerde) maatschappelijke banen. Het moest hierbij gaan om banen waarvan is vastgesteld dat deze samenhangen met activiteiten die door bewoners in de wijken als waardevol zijn aangemerkt. Deze banen dragen bij aan het in stand houden van een basis voorzieningenniveau

aan sociaal-maatschappelijke infrastructuur in de wijken. De komende jaren zetten we verder in op wijk- en gebiedsgericht werken. Daarom is het van belang dat er voldoende capaciteit blijft (kritische massa). Vanaf 2016 stellen we daarom structureel 200 duizend euro extra beschikbaar uit de algemene middelen en gaan we jaarlijks 200 duizend euro beschikbaar stellen uit het budget voor gebiedsgericht werken.